

DOKUMENTY

DO HISTORJI UBEZPIECZEŃ OGNIOWYCH
I OBRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
ZIEM ZACHODNICH POLSKI

Przywilej podatkowy nadany przez króla Kazimierza Jagiellończyka w r. 1459 m. Poznaniowi spowodu pożaru — zachowany w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu (p. str. 55).

ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH W POZNANIU

DOKUMENTY

DO HISTORJI UBEZPIECZEŃ OGNIOWYCH
I OBRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
ZIEM ZACHODNICH POLSKI

POZNAŃ 1935

NAKŁADEM ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH
W POZNANIU

36
Dok

331

331

CZCIONKAMI DRUKARNI
DZIENNIKA POZNAŃSKIEGO
SPÓŁKA AKC. W POZNANIU

*W latach 1784 i 1785 a więc 150 lat temu zorganizowano działalność ubezpieczeniową publiczną, która bez przerwy do-
trwała do dni naszych. Z okazji tej Zakład Ubezpieczeń Wzajem-
nych w Poznaniu przystąpił do źródłowych badań stosunków,
w jakich idea ta się zrodziła i rozwijała.*

*Wynikiem dotychczasowych badań, przeprowadzonych przez
urzędnika Zakładu p. Dra Stanisława Andruszewskiego, jest zbiór
dokumentów z okresu czasów przedrozbiorowych zawartych
w niniejszej pracy. Pochodzą one głównie z zbiorów Archiwum
Państwowego w Poznaniu, które przechowuje m. i. w charak-
terze depozytu archiwa miejskie i grodzkie Wielkopolski.*

*Odnalezione przyczynki do historii kas ogniowych w mia-
stach wielkopolskich rzucają nowe światło na rozwój myśli ubez-
pieczeniowej w dawnej Polsce. Wykazują one, że samopomoc
pogorzelnicza rozwijała się w większych miastach polskich już
w XVII i XVIII wieku. Niemniej ciekawe są dokumenty, oświe-
tlające stosunki w zakresie obrony przeciwpożarowej a sięgające
XV wieku.*

*Zagadnienia, wypływające z niniejszej publikacji pomyślanej
zresztą litylko jako zbiór dokumentów, doznały już poczęści bliż-
szego oświecenia w pracy niżej podpisanego p. t. „Zagadnienie
Publicznych Ubezpieczeń w Polsce“, Poznań 1935.*

*Na tem miejscu składam w imieniu Zakładu podziękowanie
p. Dr. K. Kaczmarczykowi, dyrektorowi Archiwum Państwowego
w Poznaniu, za udostępnienie nam zbiorów archiwalnych, oraz
pp. pracownikom tegoż archiwum za wydatną pomoc przy po-
szukiwaniu i odczytywaniu dokumentów.*

*Ugrupowanie materiałów odbyło się pod kierownictwem
naczelnika wydziału Z. U. W. mgr. Witolda Misterka.*

inż. F. BARANOWSKI

naczelny dyrektor

*Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych
w Poznaniu.*

Rozdział I.

ULGI PODATKOWE DLA POGORZELCÓW.

Ludność miast i wsi dawnej Polski, dotknięta klęskami żywiołowymi, cieszyła się daleko idącą opieką królów, panów dziedzicznych, dzierżawców, władz miejskich. Przeważnie uzyskiwali poszkodowani ulgi podatkowe w postaci zwolnień od danin i podatków królewskich, państwowych oraz czynszów na rzecz swego pana dziedzicznego, uwalniano ich również od świadczeń rzeczowych jak podwozy, wyprawienie wozów wojennych itd. Często dostarczano pogorzelcom bezpłatnie budulca lub ułatwiano jego nabycie przez zniesienie ceł itp.

Pomoc ta nie ograniczała się tylko do klęsk ogniowych, lecz również w razie szkód spowodowanych przez burze lub grady mogła ludność liczyć na taką opiekę.

Bogatym źródłem dokumentów odnoszących się do tych zagadnień jest, poza księgami grodzkimi i archiwami miejskimi, zbiór przywilejów i aktów królewskich t. zw. *Metryka Koronna*. Spis tych dokumentów z podaniem ich treści w skrócie został wydany przez T. Wierzbowskiego p. t. *Matricularum Regni Poloniae Summaria*¹⁾. Obejmuje on czasy Kazimierza IV, Jana Olbrachta, Aleksandra i Zygmunta I Starego, czyli okres 1447—1548 r. oraz nieliczne dokumenty z poprzednich wieków.

Celem unaocznienia zakresu pomocy państwowej dla poszkodowanych podajemy poniżej wypisy wraz z tłumaczeniem polskim z tego dzieła dla okresu panowania Kazimierza IV, Jana Olbrachta, Aleksandra i Zygmunta I, 1447—1548 r.

¹⁾ wydane w Warszawie 1905—1917 z zapomogi kasy im. Miąnowskiego.

MATRICULARUM REGNI POLONIAE SUMMARIA

Pars I.

CASIMIRI IV, REGIS
TEMPORA COMPLECTENS
1447—1492.

28.

Cracovia, dominica infra octavas Visitationis Virginis Mariae (7. iul.) 1448. Casimirus rex cives Lublinenses ob damna ignis a solutione pontalium in Lancznia et metretarum in Bresch ad decennium absolvit.

83.

Sandomiria, feria 3 die Epiphaniae (6 ian.) 1450. Casimirus rex incolas civitatis Sandomiriensis, igne devastatae, ab omnibus oneribus, servitiis et exactionibus ad decursum 3 annorum libertat.

115.

Lancicia, feria 4 post Viti et Modesti (17 ian.) 1450. Casimirus rex incolis civitatis Junivladislaviensis libertatem excidendi robora in silvis regalibus, ad Bydgosza et Gniwcow pertinentibus pro structuris aedificiorum, tempore belli cum Crucigeris consumptorum, et pro usu domestico concedit.

726.

Cracovia, sabbato ante Martini (9 nov.) 1471. Casimirus

Część I.

CZASY KRÓLA
KAZIMIERZA IV JAGIEL-
LOŃCZYKA. 1447 — 1492.

28.

Kraków, niedziela, w oktawie Nawiedzenia Marji Panny (7 lipca) 1448. Kazimierz król zwalnia mieszczan lubelskich spowodu szkód ogniowych od płacenia mostowego w Łęcznej i małdrat¹⁾ w Brześciu na dziesięć lat.

83.

Sandomierz, wtorek, w dniu Trzech Króli (6 stycznia) 1450. Kazimierz król zwalnia mieszkańców miasta Sandomierza przez ogień spustoszonego, od wszystkich ciężarów, posług i podatków na przeciąg lat trzech.

115.

Łęczycza, środa, po Wicie i Modeście (17 stycznia) 1450. Kazimierz król zezwala mieszkańcom miasta Inowrocławia na wyręb drzew w lasach królewskich do Bydgoszczy i Gniewkowa należących na budowę domów, w czasie wojny z Krzyżakami zniszczonych, i na użytk domowy.

726.

Kraków, sobota przed Martinem (9 listopada) 1471. Ka-

¹⁾ małdrat = podatek, dziesięcina uiszczana w ziarnie.

rex cives de Bydgoszcza propter exustionem ab omnibus censibus, exactionibus et theloneis ad decursum 8 annorum liberat.

1045.

Cracovia, feria 6 ante Assumptionis Virginis Mariae (13 aug.) 1473. Casimirus rex oppido Strzelno districtus Cruschviciensis post exustionem libertatem ad 7 annos dat.

1201.

Pyortkow, feria 2 intra octavas Visitationis Virginis Mariae (4 iul.) 1474. Casimirus rex oppidanos de Bóbrka ratione incendii, ab omnibus exactionibus et oneribus ad 10 annos libertat.

1392.

Marienburg, feria 5 post Joannis Baptistae (27 iun.) 1476. Casimirus rex civibus de Kleparz ratione exustionis libertatem ad 10 annos ab omnibus exactionibus et datis donat.

1489.

Lancicia, feria 2 Carnisprivii (1 mar.) 1479. Casimirus rex, ad petitionem Matthiae, abbatis Trzemeschnensis, incolis oppidi Trzemeschno, igne vastati,

zimierz król zwalnia mieszczan z Bydgoszczy spowodu pożaru od wszystkich czynszów, podatków i ceł na 8 lat.

1045.

Kraków, piątek przed Wniebowstąpieniem Panny Marji (13 sierpnia) 1473. Król Kazimierz zwalnia na 7 lat miasto Strzelno, w powiecie kujawskim, po pożarze.

1201.

Piotrków, poniedziałek, w oktavie Nawiedzenia Marji Panny (4 lipca) 1474. Kazimierz król zwalnia mieszczan z miasta Bóbrki¹⁾ ze względu na pożar od wszystkich podatków i ciężarów na 10 lat.

1392.

Malborg, czwartek, po Janie Chrzcicielu (27 czerwca) 1476. Kazimierz król zwalnia mieszczan z Kleparza²⁾, spowodu pożaru na lat dziesięć od wszystkich podatków i danin.

1489.

Łęczyca, poniedziałek przed Popielcem (1 marca) 1479. Kazimierz król zwalnia mieszkańców miasta Trzemeszna, zniszczonego przez pożar, na

¹⁾ Bóbrka = miasto powiatowe w woj. lwowskiem.

²⁾ Kleparz = przedmieście Krakowa.

libertatem ab omnibus exactio-
nibus ad 8 annos donat.

1496.

In conventione Colensi, feria
6 ante Oculi (12 mar.) 1479.
Casimirus rex artificibus sub-
urbii Posnaniensis, igne de-
vastati, libertatem ab omnibus
censibus ad 5 annos concedit.

1518.

Lancicia, sabbato ante Judica
(27 mar.) 1479. Casimirus rex
ortulanis in suburbio Lanci-
ciensis simul et artificibus Adae
Vyczkowszky, Petro Curek, Ni-
colao notario, Aegidio Lamsich,
Petro Zdzyech, Matthiae Py-
rzyna, Matthiae Nigri et My-
kulka, ob damna igne illata,
libertatem 4 annorum ab om-
nibus datiiis et contributionibus
largitur.

1532.

Radom, feria 5 post Paschae
(15 apr.) 1479. Casimirus
rex, ad petitionem Nicolai, ab-
batis Pokrzywnyczensis, oppido
Fryst, ob damna igne illata,
libertatem ab omnibus exactio-
nibus, excepta ciza nuper lau-
data, ad decursum 12 annorum
concedit.

1561.

Vilnae, feria 5 ante Sophiae
(10 maii) 1481. Casimirus rex
oppidum Vielun exustum ab

prosbę Mateusza, opata trze-
meszeńskiego, od wszystkich
podatków na 8 lat.

1496.

Na sejmie w Kole, piątek
przed niedzielą Głuchą (12
marca) 1479. Kazimierz król
zwalnia rzemieślników przed-
mieścia poznańskiego przez
ogień zniszczonego od wszyst-
kich czynszów na 8 lat.

1518.

Łęczyca, sobota przed nie-
dzielą Białą (27 marca) 1479.
Kazimierz król zwalnia zagrod-
ników na przedmieściu łęczy-
kiem również i rzemieślników
Adama Vyczkowskyego, Pio-
tra Curek, Mikołaja pisarza,
Egidjusza Lamsich, Piotra
Zdzyech, Macieja Pyrzyna,
Macieja Nigri i Mykulka, spo-
vodu szkód ogniowych na 4
lata od wszystkich danin i kon-
trybucyj.

1532

Radom, czwartek po Wiel-
kiejnocy (15 kwietnia) 1479.
Kazimierz król zwalnia na
prosbę Mikołaja, opata po-
krzywnickiego, miasto Fryst(?),
spowodu szkód pożarowych, od
wszystkich podatków, wyjąw-
szy czopowe ostatnio uchwa-
lone, na 12 lat.

1561.

Wilno, czwartek przed Zofją
(10 maja) 1481. Kazimierz
król zwalnia zgorzałe miasto

omnibus exactionibus et oneribus ad 16 annos libertat.

1599.

Throki, feria 3 post Judica (18 mar.) 1483. Casimirus rex cives in Opoczno, calamitate ignis affectos, ad 5 annos ab exactionibus et oneribus liberat.

1631.

Lublin, feria 5 ante Petri ad cathedram (19 febr.) 1484. Casimirus rex cives oppidi Glyniani, calamitate ignis affectos, ab omnibus exactionibus, exceptis tamen censibus ex agris provenientibus, ad 8 annos absolvit.

1680.

Troki, feria 3 post Bartholomaei (31 aug.) 1484. Casimirus rex civibus de Lanczicza, calamitate ignis affectis, libertatem ab omnibus exactionibus et oneribus, exceptis censibus ex agris, ad 8 annos admittit.

1785.

Cracovia, feria 4 infra octavas Pentecostes (25 maii) 1485. Casimirus rex oppidanis in Scrzin, ob calamitatem ignis, libertatem ad 10 annos a solutione contributionum, necnon stationis, podvodarum et expeditionis bellicae dat.

Wieluń od wszystkich podatków i ciężarów na 16 lat.

1599.

Troki, wtorek, po niedzieli Białej (18 marca) 1483. Kazimierz król zwalnia mieszczan w Opocznie¹⁾, ogniem dotkniętych, na 5 lat od podatków i ciężarów.

1631.

Lublin, czwartek, przed Piotrem katedralnym (19 lutego) 1484. Kazimierz król zwalnia mieszczan miasta Gliniany²⁾, nieszczęściem ognia dotkniętych, od wszystkich podatków, wyjąwszy jednak czynsze z ról, na lat osiem.

1680.

Troki, wtorek, po Bartłomieju (31 sierpnia) 1484. Kazimierz król zwalnia mieszczan z Łęczycy nieszczęściem ogniom dotkniętych, od wszystkich podatków i ciężarów, wyjąwszy czynne z ról, na lat osiem.

1783.

Kraków, środa, w oktawie Zielonych Świąt (25 maja) 1485. Kazimierz król zwalnia mieszczan w Skrzynnie³⁾, spowodu klęski ogniowej, na dzieśięć lat od płacenia kontrybucyj, również od stacji, podwód i wyprawy wojennej.

¹⁾ miasto powiatowe w woj. kieleckiem.

²⁾ Gliniany woj. tarnopolskie pow. przemysłański.

³⁾ Skrzynno — miasto w woj. kieleckiem pow. opoczyński.

1825.

In conventione generali Pyotrcoviensi, dominica post Luciae (17. dec.) 1486. Casimirus rex oppidanos de Thussyn, igne affectos, ab omnibus exactionibus et laboribus ad 4 annos liberat.

1829.

In conventione generali Pyotrcoviensi, dominica ante Nativitatis Christi (24 dec.) 1486. Casimirus rex oppidum Obornyky igne exustum ad 10 annos a solutione censuum, exceptis censibus ex agris et datia cizae, absolvit.

1852.

In conventu Pyotrcoviensi. 1487. Data est libertas 2 annorum ultra priorem libertatem concessa superioribus annis oppidanis in Dambrowicza, tenutae Jacobi de Dambno, castellani Cracoviensis, post ignis conflagrationem, in forma cancellariae solita.

1876.

Cracovia, in vigilia Ascensionis Domini (25 maii) 1487. Oppidanis Kasimiriae, qui ignis conflagratione multa damna passi sunt, data est libertas 6 annorum ab omnibus contributionibus tam regalibus, quam civilibus.

1825.

Na sejmie walnym piotrkowskim, niedziela po Łucji (17 grudnia) 1486. Kazimierz król zwalnia mieszczan z Tuszyna¹⁾, ogniem dotkniętych, od wszystkich podatków i robót na cztery lata.

1829.

Na sejmie walnym piotrkowskim, niedziela przed Bożem Narodzeniem (24 grudnia) 1486. Kazimierz król zwalnia miasto Oborniki, zgorzałe, na 10 lat od płacenia czynszów z ról i dawania czopowego.

1852.

Na sejmie piotrkowskim 1487. Poza poprzedniem zwolnieniem udzielonem w ubiegłych latach, zwalnia się mieszczan w Dąbrowicy²⁾, dzierżawie Jakóba z Dębna, kasztelana krakowskiego, po pożarze na okres dwóch lat, w zwykłej formie kancelaryjnej.

1876.

Kraków, we wilgę Wniebowstąpienia Pańskiego (25 maja) 1487. Mieszczan Kazimierza, którzy przez ogień dużo szkód ponieśli, zwalnia się na sześć lat od wszystkich kontrybucyj, tak królewskich, jak miejskich.

¹⁾ Tuszyn — miasto w woj. i pow. łódzkim.

²⁾ Dąbrowica obecnie wieś w pow. i woj. lubelskiem.

2095.

Magna Opathow, feria 6 infra octavas Epiphaniae (8 ian.) 1490. Casimirus rex oppidanis de Kczynya, propter calamitatem ignis libertatem 8 annorum a solutione exactionum, excepto censu de agris, donat.

Pars II.

JOANNIS ALBERTI REGIS
TEMPORA COMPLECTENS.
1492—1501.

10.

Cracoviae, feria 5 ante Hedvigis (11 oct.) 1492. Rex possesores 17 domorum, Novellae in Scepusio nuper combustorum, a solutione omnium censuum ad 2 annorum spatium absolvit.

11.

Cracoviae, 1492. Rex incolas villae regalis Ruskwyny in Scepusio, in frugibus ratione grandinis magna damna passos, a solutione censuum absolvit.

42.

Cracoviae, feria 6 ante Martini (9. nov.) 1492. Rex incolas oppidi Pywnycznia Schya, qui per quosdam fures et la-

2095.

Wielkie Opatowo, piątek w oktawie Trzech Króli (8 stycznia) 1490. Kazimierz król daruje mieszczanom Kcyni spowodu klęski ognia wolność 8 lat płacenia podatków wyjąwszy czynsz z ról.

Część II.

CZASY KRÓLA JANA
OLBRACHTA 1492 — 1501.

10.

Kraków, czwartek przed Jadvigą (11 października) 1492. Król zwalnia posiedzicieli 17 domów w Novella¹⁾ (?) na Śpiszu, niedawno zgorzałych, od płacenia czynszów na przeciąg dwóch lat.

11.

Kraków, czwartek przed Jadvigą (11 października) 1492. Król zwalnia mieszkańców wsi królewskiej Ruszkinowce²⁾ na Śpiszu, którzy w plonach przez grad wielkie szkody ponieśli, od płacenia czynszów.

42.

Kraków, piątek przed Marcinem (9 listopada) 1492. Król zwalnia mieszkańców miasteczka Piwniczna³⁾, którzy przez

¹⁾ Novella prawdopodobnie zniekształcona nazwa miasta Nova Villa = Nowa Wieś Spiska miasto powiat. (Czechosłowacja).

²⁾ Ruskinowce miasto w pow. kieżmarskim (Czechosłowacja).

³⁾ Piwniczna w woj. krakowskiem pow. nowosądecki.

trones igne vastati et magna
damna passi sunt, a solutione
omnium exactionum (ea exac-
tione, si quae pro exemptione
bonorum regalium laudata fue-
rit excepta) ad 8 annos liberat.

48.

Cracoviae, feria 2 post Mar-
tini (12 nov.) 1492. Rex sub-
ditos villarum regalium San-
kowa, Syari, in districtu Bye-
censi, nuper per quosdam ini-
micos homines cum domis bo-
nisque et rebus ipsorum univer-
sis incineratos, ab omnibus
exactionibus ad 3 annos ab-
solvit.

173.

Posnania, feria 5 ante Ju-
dica (21 mar.) 1493. Rex
oppidanos de Strzelno post ex-
ustionem ab omnibus exactioni-
bus et datiiis ad 4 annos liberat.

203.

Posnania, feria 4 infra octa-
vas Corporis Christi (12 iun.)
1493. Rex oppidanos de Ra-
dzeyow damna ab igne passos
ab omnibus exactionibus et an-
gariis, excepta exactione tun-
nialium alias czopowe, ad 12
annos libertat.

356.

Podolynyecz, feria 6 post
Ascensionis Domini (9 maii)

złodziei i rozbójników ogniem
zostali zniszczeni i wielkie
szkody ponieśli, od płacenia
wszystkich podatków na 8 lat
(wyjąwszy podatku na wyku-
pienie dóbr królewskich w ra-
zie gdyby podatek taki został
uchwalony).

48.

Kraków, poniedziałek po
Marcinie (12 listopada) 1492.
Król zwalnia poddanych wsi
królewskich Sękowa, Siary¹⁾
w powiecie bieckim, których
domostwa z całym dobytkiem
niedawno zgorzały przez zło-
czyńców, od wszystkich podat-
ków na trzy lata.

173.

Poznań, czwartek przed nie-
dzielą Białą (21 marca) 1493.
Król zwalnia mieszczan z Strzel-
na po pożarze od wszystkich
podatków i danin na 4 lata.

203.

Poznań, środa w oktawie Bo-
żego Ciała (12 czerwca) 1493.
Król zwalnia mieszczan Ra-
dziejowa, którzy od ognia szko-
dy ponieśli, od wszystkich po-
datków na 12 lat, wyjąwszy
podatek beczkowe inaczej czo-
powe.

356.

Podoliniec, piątek po Wnie-
bowstąpieniu Pańskim (9 ma-

¹⁾ wsie w woj. krakowskiem pow. gorlicki.

1494. Rex providentem Fabianum Sinavberk de Nova Villa ratione conflagrationis a solutione census proximi anni absolvit.

395.

Cracovia, dominica Petri et Pauli (29 iun.) 1494. Rex ad petitionem Iohannis Amor de Tharnow castellani Cracoviensis, oppido Tharnow, igne exusto, medietatem telonei Sandomiriensis ad 20 annos dimittit.

396.

Cracoviae, feria 3 in vigilia Visitationis Virginis Mariae (1 iul.) 1494. Rex opidum Tuchow Iohannis abbatis Thynyczensis ratione ignis, libertatem trium annorum ab omnibus exactionibus, concedit.

430.

Radom, medio septembri 1494. Rex civitati Cracoviensi post ignis exustionem damna passis 18 annos, aliis qui onera portant 8 annos libertatis ab exactione civili novissime instituta et ab aliis exactionibus, dationibus, necnon a solutione scotorum alias szkoczowe

ja) 1494. Król zwalnia opatrzonego Fabiana Sinavberk z Nowej Wsi¹⁾ spowodu pożaru od płacenia czynszu w najbliższym roku.

395.

Kraków, niedziela Piotra i Pawła (29 czerwca) 1494.

Na prośbę Jana Amor z Tarnowa, kasztelana krakowskiego, król opuszcza miastu Tarnów ogniem strawionemu połowę cła sandomierskiego na dwadzieścia lat.

396.

Kraków, wtorek w wigilię Nawiedzenia Marji Panny (1 lipca) 1494. Król zwalnia miasto Tuchów²⁾, własność Jana opata tynieckiego, spowodu ognia na trzy lata od wszystkich podatków.

430.

Radom, w połowie września 1494. Król zwalnia mieszczan krakowskich, którzy przez pożar szkody ponieśli, na osiemnaście lat, innych, którzy ciężary ponoszą, na osiem lat od podatku miejskiego codopiero ustanowionego i od wszystkich podatków, danin jako też od

¹⁾ Nowa Wieś Spiska p. ¹⁾ str. 13.

²⁾ Tuchów miasto w woj. krakowskiem pow. tarnowski.

et a solutione annuli reginalis donat.

436.

Nowe Myastho, feria 5 post Matthaei (25 sept.) 1494. Rex civitati Leopoliensi igne exustae 10 annos libertatis ab omnibus exactionibus donat.

438.

Rawa, feria 3 Hieronimi (30 sept.) 1494. Rex oppido Gyczow, igne consumpto, ad petitionem Stanislai abbatis et conventus Lublinensis libertatem 3 annorum ab omnibus exactionibus donat.

525.

Torunia, feria 5 Ascensionis Domini (28 maii) 1495. Rex civitati Premisliensi exusto libertatem 12 annorum ab omnibus exactionibus et solutionibus donat.

601.

In conventu Pyotrkovienſi generali, feria 2 Marci evangelistae (25 apr.) 1496. Rex incolis oppidi Coprzywnicza terrae Sandomiriensis nuper combusti libertatem 10 annorum ab omnibus solutionibus dat.

608.

In conventu Pyotrkovienſi generali, feria 3 ante Philippi et Jacobi (26 apr.) 1496. Rex

płacenia skojców, inaczej szkoczowe i od płacenia pierścionkowego¹⁾.

436.

Nowe Miasto, czwartek po Mateuszu (25 sierpnia) 1494. Król zwalnia miasto Lwów, przez ogień spustoszone, na dziesięć lat od wszystkich podatków.

438.

Rawa, środa Hieronima (30 września) 1494. Król zwalnia miasto Jeżów²⁾ ogniem strawione, na prośbę Stanisława opata i sejmu lubelskiego, na trzy lata od wszystkich podatków.

525.

Toruń, czwartek Wniebowstąpienia Pańskiego (28 maja) 1495. Król zwalnia miasto Przemyśl spalone, na dwanaście lat od wszystkich podatków i opłat.

601.

Na sejmie walnym piotrkowskim, poniedziałek, Marka Ewangelisty (25 kwietnia) 1496. Król zwalnia mieszkańców miasta Koprzywnica w ziemi sandomierskiej, niedawno zgorzałego, na dziesięć lat od wszystkich opłat.

608.

Na sejmie walnym piotrkowskim, wtorek przed Filipem i Jakóbem (26 kwietnia) 1496.

¹⁾ dar pieniężny, który większe miasta obowiązane były składać królowej.

²⁾ Jeżów — miasto w woj. łódzkim pow. brzeziński.

oppido Coprzywnycza terrae Sandomiriensis nuper igne combusto libertatem 10 annorum ab omnibus solutionibus admittit.

1546.

Toruniae, feria 6 in crastino Ascensionis Domini (21 maii) 1501. Rex oppido Cruschfycza, voragine ignis desolato, libertatem a solutione omnium exactionum et contributionum et teloneorum per 5 annos dat eamque libertatem Andreae, Iohanni et Felici de Opporow, tenentariis in Crusvycza modernis, observandam mandat.

Pars III.

ALEXANDRI REGIS
TEMPORA COMPLECTENS.
1501—1506.

66.

Cracovia, feria 2 infra octavam Circumcisionis (3 ian.) 1502. Rex oppidanis de Bobrka nuper a Turcis et Tartaris terras Russiae vastantibus igne combusto 10 annos libertatis ab omnibus censibus et exactionibus admittit.

84.

Cracovia, feria 3 infra octavam festi Epiphaniae (11 ian.) 1502. Rex oppido Isleza mensae episcopalis Cracoviensis

Król zwalnia miasto Koprzywnicę w ziemi sandomierskiej, niedawno ogniem zniszczone, na dziesięć lat od wszystkich opłat.

1546.

Toruń, piątek nazajutrz po Wniebowstąpieniu Pańskim (21 maja) 1501. Król zwalnia miasto Kruszwicę przez pożar całkowicie zniszczone, od płacenia wszelkich podatków, kontrybucyj i ceł na 5 lat, i poleca Andrzejowi, Janowi i Feliksowi z Oporowa, obecnym dzierżawcom w Kruszwicy, tej wolności strzec.

Część III.

CZASY KRÓLA
ALEKSANDRA 1501—1506.

66.

Kraków, poniedziałek w oktavie Nowego Roku (3 stycznia) 1502. Król zwalnia mieszczan z Bóbrki, codopiero spalonej przez Turków i Tatałów pustoszących ziemie ruskie, na 10 lat od wszystkich czynszów i podatków.

84.

Kraków, wtorek w oktavie Trzech Króli (11 stycznia) 1502. Król przedłuża miastu Jasłiska¹⁾, własności stołu bi-

¹⁾ Jasłiska — miasto w woj. lwowskiem pow. sanocki.

igne combusto libertatem 8 annorum ab omnibus exactionibus ab olim Ioanne Alberto concessam, ad 10 annos prorogat.

88.

Cracovia, feria 4 infra octavas Epiphaniarum (12 ian.) 1502. Rex oppidanos oppidi Belsensis ferro et igne devastati a solutione czopowe per unum annum, ab aliis vero exactionibus per 10 annos absolvit.

97.

Cracovia, feria 5 in octava Epiphaniae (15 ian.) 1502. Rex oppido Nouavyesch in Scypussio igne conflagrato libertatem 3 annorum ab omnibus censibus admittit.

390.

Cracovia, feria 4 ante Tiburtii et Valeriani (15 apr.) 1502. Data est libertas oppidanis Junivladislaviensibus Mathiae Cozyeschya praeconsuli, Alexio sutori et tribus, in suburbio oppidi eiusdem morantibus, propter damna, quae ex voragine ignis pertulerunt, ab omnibus exactionibus civilibus, czopowe et teloneorum solutionibus infra hinc ad decursum 5 annorum immediate se sequentium et litterae desuper in forma cancellariae solita datae sunt.

507.

Sandomiria, feria 6 ante Pentecostes (12 maii) 1502.

skupiego krakowskiego, przez ogień zniszczonemu, wolność 8 lat od wszystkich podatków przez Jana Olbrachta dawniej nadaną na 10 lat.

88.

Kraków, środa w oktawie Trzech Króli (12 stycznia) 1502. Król zwalnia mieszczan miasta Bełży, spustoszonego mieczem i ogniem, od płacenia czopowego na rok, zaś od innych podatków na 10 lat.

97.

Kraków, czwartek w oktawie Trzech Króli (15 stycznia) 1502. Król zwalnia miasto Nowa Wieś (Igło) na Spiszu, pogorzałe, na trzy lata od wszystkich czynszów.

390.

Kraków, środa przed Tyburtem i Walerjanem (15 kwietnia) 1502. Mieszczan inowrocławskich Mateusza Cozyeschya (Kozieszycja) burmistrza, szewca Aleksego i trzech mieszkańców przedmieścia tego miasteczka zwalnia się spowodu szkód, które ponieśli przez pożar, od wszystkich podatków miejskich, płacenia czopowego i ceł, od tąd na 5 lat bezpośrednio po sobie następujących i w tej sprawie dane są listy w zwykłej formie kancelaryjnej.

507.

Sandomierz, piątek przed Zielonemi Świętami (12 maja)

Regia Maiestas compatiendo
damnis oppidanorum im Mye-
lyecz, quae ex ignis voragine
subegerunt, ipsis libertatem ad
10 annorum decursum dedit et
concessit, eximendo eos ab om-
nibus et singulis contributioni-
bus et exactionibus regalibus,
mandando quibus interest, ut
eos in praefata libertate con-
servent.

614.

Mynsko, feria 3 infra octa-
vas Assumptionis Virginis Ma-
riae (16. aug.) 1502. Rex
oppido Cozirinek terrae Lubli-
nensis tenutae Stanislai, An-
dreae, Nicolai et Bartholomaei
de Cazanow, voragine ignis in
favillam redacto, libertatem
10 annorum ab exactionibus
donat.

736.

Vilna, feria 2 Paschae (17
apr.) 1503. Rex civibus Gne-
snensibus ab igne damna passis
10 annorum libertatem ab om-
nibus exactionibus et a czopo-
we ad unum quartale anni
donat.

863.

Vilna, feria 4 in crastino
Assumptionis Virginis Mariae
(16 aug.) 1503. Rex incolis
oppidi Osswyanczym igne co-
flagrati libertatem 15 annorum
ab omnibus exactionibus donat.

898.

Vilna, feria 6 Aegidii
(1 sept.) 1503. Rex oppido

1502. Jego Królewska Mość
litując się nad szkodami mies-
zczan w Mielcu, które ponieśli
przez pożar, zwolnił ich na
przeciąg 10 lat od wszystkich
i poszczególnych kontrybucyj
i podatków królewskich i zleca
komu należy, by im przerze-
czoną wolność zachowano.

614.

Mińsk, wtorek w oktawie
Wniebowzięcia Marji Panny
(16 sierpnia) 1502. Król zwal-
nia miasto Kozirynek w ziemi
lubelskiej, dzierżawę Stanisła-
wa, Andrzeja, Mikołaja i Bar-
tłomieja z Kazanowa, przez po-
żar w perzynę obrócone, na 10
lat od podatków.

736.

Wilno, poniedziałek Wiel-
kiejnocy (17 kwietnia) 1503.
Król zwalnia mieszczan gnie-
źnieńskich, którzy przez ogień
ponieśli szkody, od wszystkich
podatków na 10 lat i od czopo-
wego na jeden kwartał roku.

863.

Wilno, środa nazajutrz po
Wniebowzięciu Marji Panny
(16 sierpnia) 1503. Król zwal-
nia mieszkańców miasta Oświę-
cim, pogorzałego, na 15 lat
od wszystkich podatków.

898.

Wilno, piątek, Egidjusza
(1 września) 1503. Król zwal-

Przeworsko a Tartaris depopulato et nuper voragine ignis funditus consumpto libertatem 6 annorum ab omnibus exactionibus donat.

899.

Vilna, feria 6 Aegidii (1 sept.) 1505. Oppido Dubieczko data est libertas ad 6 annos in forma praecise superiori et ex causis supradictis sicut et oppido Przeworsko.

900.

Vilna, feria 6 Aegidii (1 sept.) 1505. Oppido Lauzensko data est libertas ad 6 annos in forma Przeworsko data.

915.

Vilna, feria 5 ante Exaltationis Crucis (12 sept.) 1505. Rex oppidanis de Costen per voraginem ignis damna passis, libertatem 20 annorum ab exactionibus donat.

951.

Lublin, feria 5 ante Martini (7 nov.) 1505. Rex oppido Coczko igne consumpto libertatem 6 annorum ab exactionibus donat.

958.

Lublin, dominica in crastino Martini (12 nov.) 1505. Rex

nia miasto Przeworsk, wyludnione przez Tatarów i ostatnio przez pożar całkowicie strawione, na 6 lat od wszystkich podatków.

899.

Wilno, piątek, Egidjusza (1 września) 1505. Miasteczko Dubiecko¹⁾ zwalnia się na 6 lat w tej samej formie jak powyżej i z powodów wyżej wymienionych jak miasto Przeworsk.

900.

Wilno, piątek, Egidjusza (1 września) 1505. Miasto Łeżajsk zwalnia się na 6 lat w formie danej miastu Przeworsk.

915.

Wilno, wtorek przed Podwyższeniem Krzyża (12 września) 1505. Król zwalnia mieszczan z Kościana, którzy ponieśli szkody przez pożar, na 20 lat od podatków.

951.

Lublin, wtorek przed Marcinem (7 listopada) 1505. Król zwalnia miasto Kock²⁾ zgorzałe na 6 lat od podatków.

958.

Lublin, niedziela nazajutrz po Marcinie (12 listopada)

¹⁾ Dubiecko — miasto w woj. lwowskim pow. przemyski.

²⁾ miasto w woj. lubelskim pow. łukowski.

oppido Culikow terrae Leopoliensis in favillam redacto libertatem 6 annorum ab exactionibus donat.

994.

Lublin, sabbato Catharinae (25 nov.) 1503. Rex oppidanis de Obornykj (Obornyczki) propter paupertatem et inopiam, quam ex voragine ignis perpassi sunt, libertatem ab omnibus solutionibus dat ad 10 annos alias tamdiu donec Albertus Skora de Gay, succamerarius Dobrinensis, oppidi praedicti tenutarius, suos ex eis census non perceperit.

1078.

Cracovia, feria 2 Circumcisionis Domini (1 ian.) 1504. Rex oppidum Junivladislaviam, nuper conflagratum, per 10 annos ab omnibus solutionibus, excepta exactione czopowe, et ab expeditione currus bellici absolvit.

1096.

Cracovia, sabbato Epiphaniae Domini (6 ian.) 1504. Rex incolis oppidi Robczicze, ex igne et incursu Tartarorum magna damna passis, libertatem 10 annorum ab omnibus solutionibus, czopowe excepta, et alias libertates admittit.

1503. Król zwalnia miasto Kulików w ziemi lwowskiej, obrócone w perzynę, na 6 lat od podatków.

994.

Lublin, sobota, Katarzyny (25 listopada) 1503. Król zwalnia mieszczan z Obornik (Oborniczki) spowodu ubóstwa i nędzy w którą popadli przez pożar, od wszystkich podatków na 10 lat, względnie tak długo póki Wojciech Skora z Gaju, podkomorzy dobrzyński, tegoż miasta dzierżawca, nie będzie od nich swoich czynszów pobierał.

1078.

Kraków, poniedziałek, dzień Nowego Roku (1 stycznia) 1504. Król zwalnia miasto Inowrocław, ostatnio pogorzałe, na 10 lat od wszystkich podatków, wyjąwszy podatek czopowe, oraz od wyprawienia wozu wojennego.

1096.

Kraków, sobota, Trzech Króli (6 stycznia) 1504. Król zwalnia mieszkańców miasta Ropczyce¹⁾, którzy przez ogień i najazd Tatarów wielkie szkody ponieśli, na 10 lat od wszystkich podatków i ciężarów innego rodzaju, wyjąwszy czopowe.

¹⁾ Ropczyce — miasto powiatowe w woj. krakowskiem.

1219.

In conventionem Piotrkoviensi, feria 3 Dorotheae (6 feb.) 1504. Rex oppidanis de Grodek propter calamitatem ignis et incursus Tartarorum exactiorem czopowe per tempora proxime praeterita non solutam indulget.

1219.

Na sejmie piotrkowskim, wtorek Doroty (6 lutego) 1504. Król opuszcza mieszczanom z Gródka spowodu klęski pożarowej i najazdów Tatarów podatek czopowe nie płacony w ostatnich czasach.

1246.

In conventionem Piotrkoviensi, feria 4 Valentini (14 feb.) 1504. Rex iudaeos Gnesnenses per exustionem oppidi depaupertatos per 2 annos a censu regali et omni contributione absolvit.

1246.

Na sejmie piotrkowskim, środa, Walentego (14 lutego) 1504. Król zwalnia żydów gnieźnieńskich, zubożałych przez pożar miasta, na przeciąg 2 lat od czynszu królewskiego i wszelkiej kontrybucji.

1265.

In conventionem Piotrkoviensi, dominica Carnisprivii (18 feb.) 1504. Incolis seu cmethonibus villae Latinae alias Włochy in terra Scepusiensi propter voraginem ignis concessa est libertas a solutione censuum ad 4 annos.

1265.

Na sejmie piotrkowskim, niedziela przed Popielcem (18 lutego) 1504. Mieszkańcom względnie kmieciom wsi Łacina, inaczej Włochy, w ziemi spiskiej przyznano, spowodu pożaru, wolność od płacenia czynszów na 4 lata.

1315.

In conventionem Piotrkoviensi, feria 5 post Invocavit (25 feb.) 1504. Rex oppidanos de Dambicza ex ignis voragine tempore incursionis Tartarorum et Turcorum magna damna passos per 6 annos ab omnibus censibus et per unum annum ab exactione czopowe absolvit.

1315.

Na sejmie piotrkowskim, czwartek po niedzieli Wstępnej (29 lutego) 1504. Król zwalnia mieszczan z Dębicy¹⁾, którzy podczas najazdu Tatarów i Turków dużo szkód od ognia ponieśli, na 6 lat od wszystkich czynszów i na rok od czopowego.

¹⁾ Dębica — miasto w woj. krakowskim pow. ropczycki.

1661.

Cracovia, feria 6 ante Nativitatis Virginis Mariae (6 sept.) 1504. Rex incolas oppidi Crossno propter incinerationem eius ab omnibus datis, solutionibus, exactionibus et contributionibus post coronationem regiam institutis et a solutione teloneorum triennialium, in conventionem Piotrkoviensi novissime praeterita institutorum, liberat.

1688.

Cracovia, feria 4 in crastino Lamperti (18 sept.) 1504. Rex ad intercessionem Erasmi (Ciołek) episcopi Plocensis, oppidanos et incolas oppidi Poltowsko, ad mensam eius episcopalem spectantis, ex incendio damna passos, a solutione omnium regalium teloneorum, tam terrestrium, quam aquaticorum, ab expiratione telonei novi triennalis, in conventionem generali Piotrkoviensi proxime praeterita instituti, ad decursum 12 annorum liberat.

1694.

Cracovia, feria 3 post Mathiae (Matthaei!) apostoli (24 sept.) 1504. Rex cmetones villae regalis Braszewycze, in terra Siradiensi sitae, per incendio damna passos, ab omnibus contributionibus, exactionibus laneorum, fertorum, 8 grossorum ac aliorum ad 6 annos liberat.

1661.

Kraków, piątek przed Narodzeniem Marji Panny (6 września) 1504. Król zwalnia mieszkańców miasta Krosna, zgozrzałego, od wszystkich danin, opłat, podatków i kontrybucyj ustanowionych po królewskiej koronacji oraz od płacenia trzyletnich ceł nowoustanowionych na ostatnim sejmie piotrkowskim.

1688.

Kraków, środa, nazajutrz po Lampercie (18 września) 1504. Król na wniosek Erazma (Ciołek) biskupa płockiego zwalnia mieszczan i mieszkańców miasta Pułtуска, przynależnego do jego stołu biskupiego, którzy przez ogień szkody ponieśli, od płacenia wszystkich królewskich ceł, tak lądowych jak wodnych, od uiszczenia nowego trzyletniego cła, uchwalonego na ostatnim sejmie piotrkowskim, na 12 lat.

1694.

Kraków, wtorek po Mateuszu apostole (24 września) 1504. Król zwalnia kmieci wsi królewskiej Braszewicze, położonej w ziemi sieradzkiej, którzy przez pożar szkody ponieśli, od wszystkich kontrybucyj, podatków łąnowych, wierdunków, ośmio groszowych i innych na 6 lat.

1706.

Cracovia, dominica Michaelis (29 sept.) 1504. Rex cives de Kazimiria, ob ignem damna passos, ab omnibus censibus annuis, exactionibusque ac podvodis ad 20 annos, a czopowe vero ad unum annum liberat.

1719.

Cracovia, feria 6 Francisci (4 oct.) 1504. Rex cives oppidi regii Kazymierz circa Cracoviam siti a solutione omnium teloneorum per et infra regnum liberat propter desertationem eius parte per tempestatem, parte per incendium.

1862.

Cracovia, sabbato post Martini (16 nov.) 1504. Rex propter damna, quae incolae oppidi Glowno, Petri, vexilliferi Ravensis, et aliorum fratrum suorum haereditarii, ex incendio perceperunt, ipsis ad preces praedicti Petri libertatem ab omnibus contributionibus et solutionibus ad 10 annos donat.

1885.

Lublin, feria 6 vigilia Andreae (29 nov.) 1504. Universitas villarum Pyathnycza et Baszeyewo in terra Viznensi sita-

1706.

Kraków, niedziela, Michała (29 września) 1504. Król zwalnia mieszczan Kazimierza, którzy przez ogień szkody ponieśli, od wszystkich czynszów rocznych, podatków i podwód na 20 lat, od czopowego zaś na jeden rok.

1719.

Kraków, piątek, Franciszka (4 października) 1504. Król zwalnia mieszczan królewskiego miasta Kazimierza, położonego pod Krakowem, od płacenia wszystkich cel w całym państwie, spowodu zniszczenia tegoż miasta częściowo przez burzę, częściowo przez pożar.

1862.

Kraków, sobota po Marcynie (16 listopada) 1504. Spowodu szkód, jakie mieszkańcy miasta Główna¹⁾, dziedzicznej własności Piotra chorążego rawskiego i innych jego braci, ponieśli przez pożar, zwalnia król tychże mieszkańców na prośby przerzeczonego Piotra od wszystkich kontrybucyj i podatków na 10 lat.

1885.

Lublin, piątek, w wigilję Andrzeja (29 listopada) 1504. Wszystkich mieszkańców wsi Piątnicy i Borzejewa²⁾, dzier-

¹⁾ miasto w woj. łódzkim pow. brzeziński.

²⁾ wioski w woj. białostockim pow. łomżyński.

rum incolis tenutae Iacobi de Glynky, capitanei Vizneasis, data est libertas ab exactionibus omnibus et singulis regiis et reipublicae anni duntaxat praesentis, propter destructionem segetum in eisdem villis anno praesenti in aestate per grandinis tempestatem factam, ne incolae earundem villarum exinde dispergantur et ad terras Prussiae, quibus ferme ipsae villae conterminant, fugiant, et mandatum est Betrando moderno exactori etc., ita tamen si et inquantum ipse capitaneus census suos ex eisdem incolis non perceperit.

1907.

Cracovia, dominica post Luciae (15 dec.) 1504. Rex incolas oppidi regii Kczinya terrae Calisensis tenutae Alberti de Słupi, per ignem damna passos, ad decennium ab omnibus datis, exactionibus civilibus fertorum et 8 grossorum, contributionibus, podvodis et aliis solutionibus, excepta sola exactione czopowe, liberat.

2241.

In conventione generali Radomiensi, feria 5 octava Corporis Christi (29 maii) 1505. Rex oppidum regale Gowale, in terra Cuiaviae situm, igne

żawy Jakóba z Glinki starosty wiskiego¹⁾, położonych w ziemi wiskiej, zwolniono od wszystkich i poszczególnych podatków królewskich i państwowych na przeciąg bieżącego roku, spowodu zniszczenia zasiewów w tychże wsiach latem bieżącego roku przez burzę gradową, aby mieszkańcy tychże wsi nie rozpraszali się i do ziem pruskich, z którymi wioski te prawie graniczą, nie uciekali, i wydaje się polecenie Betrandowi obecnemu poborcy etc., jednakże z zastrzeżeniem, że sam starosta jemu należnych czynszów od tychże mieszkańców nie będzie pobierał.

1907.

Kraków, niedziela po Łucji (15 grudnia) 1504. Król zwalnia mieszkańców królewskiego miasteczka Kcyni, w ziemi kaliskiej, dzierżawy Wojciecha z Słupi, którzy od ognia szkody ponieśli, na dziesięć lat od wszystkich danin, podatków, miejskich wierdunków i ósmiogroszowego, kontrybucyj, podwód i innych opłat, wyjąwszy jedynie podatek czopowe.

2241.

Na walnym sejmie radomskim, czwartek w oktawie Bożego Ciała (29 maja) 1505. Król zwalnia miasteczko królewskie Kowal, położone w zie-

¹⁾ Wizna - - miasto w woj. białostockiem

devastatum, ab omnibus exactionibus hinc ad 6 annos, a podvodis autem ad 3 annos liberat.

2315.

Cracovia, feria 2 ante Divisionis Apostolorum (14 iul.) 1505. Rex incolas Novae Villae alias Iglo terrae Scepusiensis, damna ab igne vivente adhuc Ioanne Alberto rege passos, ab omnibus censibus et exactionibus infra hinc ad diem Ioannis Baptistae proximum (24 iunii 1506) liberos facit.

Pars IV.

SIGISMUNDI I. REGIS
TEMPORA COMPLECTENS.

Volumen I-um. Acta cancellariorum 1507—1548.

10.

Cracovia, dominica post Dorothaeae (7 feb.) 1507. Civitati Ravensi igne destructae consentiente Ioanne Andrea de Buczacz, capitaneo Ravensi, libertas octo annorum ab omnibus censibus et exactionibus datur.

18.

Cracovia, f. 4 Cinerum (17 feb.) 1507. Oppidum Wartha terrae Siradiensis propter ignis conflagrationem ad

mi kujawskiej, a zniszczone przez ogień, od wszystkich podatków odtąd na 8 lat, zaś od podwód na 3 lata.

2315.

Kraków, poniedziałek przed Rozdzieleniem Apostołów (14 lipca) 1505. Król zwalnia mieszkańców Nowej Wsi inaczey Iglo w ziemi spiskiej, którzy jeszcze za życia króla Jana Olbrachta przez ogień szkody ponieśli, od wszystkich czynszów i podatków odtąd do dnia Jana Chrzciciela najbliższego (24 czerwca 1506).

Część IV.

CZASY KRÓLA
ZYGMUNTA I.

Tom I.

Akta kanclerskie.
1507—1548.

10.

Kraków, niedziela po Dorocie (7 lutego) 1507. Miasto Rawa ogniem zniszczone zwalnia się za przyzwoleniem Jana Andrzeja z Buczacza, starosty rawskiego, na osiem lat od wszystkich czynszów i podatków.

18.

Kraków, środa popielcowa (17 lutego) 1507. Zwalnia się miasto Warta w ziemi sieradzkiej spowodu pożaru do 8 lat

8 annos ab omnibus generali-
ter solutionibus et podvodis
liberatur.

25.

Cracovia, sabbato ante Invo-
cavit (20 febr.) 1507. Data
est libertas molendinatori Ca-
lischensi Nicolao Volczkow-
ski propter coflagationem mo-
lendini ab omnibus exactioni-
bus decretis et decernendis,
a quibuscunque censibus et
proventibus regalibus ex sua
parte molendini provenienti-
bus a data praesentium ad 4 anno-
rum decursum.

68.

Cracovia, f. 6 post Remi-
niscere (5 mar.) 1507. Oppido
Dambrowicza terrae Lancicien-
sis, incendio conflagrato, liber-
tas ab omnibus solutionibus,
podvodis et licentia excidendi
ligna et robora ex silvis regiis,
pro reaedificatione domorum
dantur.

113.

Cracovia, f. 6 post Laetare
(19 mar.) 1507. Data est li-
bertas oppidanis et incolis
Bochnensibus, duntaxat damna
ex incineratione passis, a solu-
tione omnium censuum, exaction-
um et teloneorum instituto-
rum et instituendorum, ac
a podvodis ad 8 annorum de-
cursum duratura, a czopowe
vero per unum annum.

od wszystkich wogóle podatków
i podwód.

25.

Kraków, sobota przed nie-
działą Wstępną (20 lutego)
1507. Młynarza kaliskiego
Mikołaja Volczkowskiego zwal-
nia się spowodu pożaru mły-
na od wszystkich podatków, uchwa-
lonych i mających być uchwa-
lonemi, od jakichkolwiek czyn-
szów i danin królewskich, na-
leżnych z jego mły-
na, od da-
ty obecnej do 4 lat.

68.

Kraków, piątek po niedzieli
Suchej (5 marca) 1507. Mia-
sto Dąbrowicę w ziemi łączyc-
kiej, zgorzałe, zwalnia się od
wszystkich podatków, podwód
oraz zezwala się na wyręb
drew i drzewa budulcowego
z lasów królewskich na odbu-
dowę domów.

113.

Kraków, piątek po niedzieli
środoportnej (19 marca) 1507.
Mieszczan i, mieszkańców bo-
cheńskich którzy szczególnie
ponieśli szkody pożarowe, zwal-
nia się od płacenia wszyst-
kich czynszów, podatków i ceł
ustanowionych i mających być
ustanowionemi, oraz od pod-
wód na 8 lat, od czopowego zaś
na jeden rok.

155.

Cracovia, f. 4 post Iudica (24 mar.) 1507. Data est libertas incolis Guyewkoviensibus ab igne damna passis ab omnibus exactionibus et contributionibus ad 8 annorum decursum.

185.

Cracovia, dominica ante Adalberti (18 apr.) 1507. Data est libertas ab exactionibus civilibus et a podvodis ad 8 annos incolis Polaneczensibus propter incinerationem his diebus factam.

215.

Grodno, f. 2 Nicolai (6 dec.) 1507. Libertas civibus Radomiensibus 10 annorum propter ignis calamitatem ab omnibus exactionibus data est.

252.

Radom, f. 2 ante Priscæ (17 ian.) 1508. Cives Radomienses, quorum domus sunt crematae, ab omnibus exactionibus ad 10 annos, quorum vero salvæ sunt ad 2 annos, ab exactione vero ducillari alias czopowe omnes generaliter ad $1\frac{1}{4}$ anni decursum liberantur.

242.

Cracovia, f. 3 post Dorotheæ (8 feb.) 1508. Confirmata est libertas oppidi Clodawa, quæ erat data oppidanis illis propter

155.

Kraków, środa po niedzieli Białej (24 marca) 1507. Mieszkańców gniewkowskich, którzy ponieśli szkody przez pożar, zwalnia się od wszystkich podatków i kontrybucyj na 8 lat.

185.

Kraków, niedziela przed św. Wojciechem (18 kwietnia) 1507. Mieszkańców połanieckich¹⁾ zwalnia się od miejskich podatków i podwód do 8 lat spowodu pożaru wybuchłego w tych dniach.

215.

Grodno, poniedziałek Mikołaja (6 grudnia) 1507. Mieszczan radomskich zwalnia się na 10 lat, spowodu klęski ogniowej, od wszystkich podatków.

252.

Radom, poniedziałek przed Pryską (17 stycznia) 1508. Zwalnia się mieszczan radomskich, których domy spłonęły, od wszystkich podatków na 10 lat, których zaś ocalały na 2 lata, zaś od podatku czopowego wszystkich ogółem na $1\frac{1}{4}$ roku.

242.

Kraków, wtorek po Dorocie (8 lutego) 1508. Potwierdzone zostało zwolnienie Kłodawy²⁾, które było dane tymże

¹⁾ Połaniec — miasto w woj. kieleckiem pow. sandomierski.

²⁾ woj. łódzkie pow. kolski.

exustionem, per regem Alexandrum sub data Vilnae. f. 3 post Urbani (26 maii) anno 1506.

249.

Cracovia, f. 3 in crastino Valentini (15 feb.) 1508. Libertas oppido Brzeznicza propter calamitatem incendii ab omnibus exactionibus ad 8 annos datur.

252.

Cracovia, f. 4 post Valentini (18 feb.) 1508. Libertas 8 annorum a solutionibus incolis de Brzeznicza propter incendium et ab expeditionibus bellicis item 8 annorum Petro et Martino germanis de Chorzemicze, advocatis Brzeznicensibus, data est.

313.

Cracovia, f. 4 Cinerum (8 mar.) 1508. Incolis villae Kopy districtus Przedeczensis temutae Elisabeth germanae regiae propter calamitatem ignis libertas 5 annorum ab omnibus solutionibus datur.

417.

Cracovia, f. 5 post Philippi et Iacobi (4 maii) 1508. Mtas Regia ad preces Ioannis de Syenno, succamerarii Sandomiriensis, oppido Olesko, casu nuper combusto, libertatem ab

mieszczanom spowodu pożaru przez króla Aleksandra pod datą: Wilno, wtorek poUrbanie (26 maja) w roku 1506.

249.

Kraków, wtorek nazajutrz po Walentym (15 lutego) 1508. Zwalnia się miasto Brzeznica¹⁾, spowodu klęski pożarowej od wszystkich podatków na 8 lat.

252.

Kraków, środa po Walentym (16 lutego) 1508. Zwalnia się mieszkańców Brzeznicy¹⁾ spowodu pożaru na 8 lat od podatków i od wypraw wojennych także na 8 lat braci Piotra i Marcina z Chorzemic. wójtów brzeźnickich.

313.

Kraków, środa popielcowa (8 marca) 1508. Mieszkańców wsi Kopy w powiecie przedczkim dzierżawy Elżbiety krewnej królewskiej, zwalnia się spowodu klęski ogniowej na 5 lat od wszystkich podatków.

417.

Kraków, czwartek po Filipie i Jakóbie (4 maja) 1508. Na prośby Jana z Sienna podkomorzego sandomierskiego zwołał Jego Królewska Mość miasto Olesko²⁾, ostatnio przez

¹⁾ miasto w woj. łódzkim pow. radomskowski.

²⁾ miasto w woj. tarnopolskim pow. złoczowski.

omnibus censibus et exactionibus per 8 annos, a czopowe vero per unum annum dedit.

418.

Cracovia, f. 5 post Philippi et Iacobi (4 maii) 1508. Similiter oppido Pomorzani per Tartaros combusto haereditario eiusdem Ioannis per 8 annos libertatem dedit Mtas Regia, czopowe excepto.

588.

In conventione Piotrkoviensi, dominica Conductus Paschae (15 apr.) 1509. Oppidum Dobrothwor per incinerationem tartaricam devastatum ab omnibus solutionibus per 8 annos liberatur.

589.

In conventione Piotrkoviensi, dominica Conductus Paschae (15 apr.) 1509. Oppidum Camyonka per incinerationem Tartarorum devastatum, ab omnibus solutionibus per 8 annos liberatur.

620.

Cracovia, f. 6 post octavas Corporis Christi (15 iun.) 1509. Oppidum Hyłow terrae Gostynensis noviter erectum, Margarethae relictae Ioannis Radzanowski dapiferi Plocen-

przypadek zgorzałe, od wszystkich czynszów i podatków na 8 lat, zaś od czopowego na jeden rok.

418.

Kraków, czwartek po Filipie i Jakóbie (4 maja) 1508. Podobnie zwolnił Jego Królewska Mość miasto Pomorzany¹⁾ spalone przez Tatarów, dziedzictwo tegoż Jana, na 8 lat, wyjąwszy od czopowego.

588.

Na sejmie piotrkowskim, niedziela w oktawie Wielkiej Nocy (15 kwietnia) 1509. Zwalnia się miasto Dobrotwó²⁾, zniszczone pożarem przez Tatarów, od wszystkich podatków na 8 lat.

589.

Na sejmie piotrkowskim, niedziela w oktawie Wielkiej Nocy (15 kwietnia) 1509. Miasto Kamionkę³⁾, zniszczone pożarem przez Tatarów, zwalnia się od wszystkich podatków na 8 lat.

620.

Kraków, piątek po oktawie Bożego Ciała (15 czerwca) 1509. Miasto Iłów w ziemi gostyńskiej, nowo zbudowane, własność Małgorzaty wdowy po Janie Radzanowskim, stol-

¹⁾ miasto w woj. tarnopolskiem pow. zborowski.

²⁾ miasto w woj. tarnopolskiem pow. kamionecki.

³⁾ miasto powiatowe w woj. tarnopolskiem.

sis, propter calamitatem ignis ab omnibus contributionibus et exactionibus per 4 annos absolvitur.

688.

Łanczut, dominica post Laurentii (12 aug.) 1509. Rex mandat, ut Dobeslaus Chmylawski, exactor Premisliensis, incolis oppidi Rzeszow, dudum per Tartaros conflagrati, de exactione czopowe duorum quartualium sibi debita 20 marc. pro munienda ecclesia extradat.

868.

Leopolis, f. 4 post 11000 virginum (24 oct.) 1509. Oppidum Wansosze propter calamitatem ignis ab omnibus solutionibus per 8 annos absolvitur.

1013.

Cracovia, sabbato ante Adalberti (20 apr.) 1510. In oppido Grodek terrae Leopoliensis, a hostibus conflagrato, pontale et aggerale per 5 denarios minutos a quolibet curru onerato instituuntur.

1119.

Cracovia, f. 5 post Iudica (10 apr.) 1511. Data est remissio oppidanis de Byelawy pro hac vice duntaxat ab exac-

niku płockim, zwalnia się spowodu klęski ogniowej od wszystkich kontrybucyj i podatków na 4 lata.

688.

Łańcut, niedziela po Wawrzyńcu (12 sierpnia) 1509. Król nakazuje, by Dobiesław Chmylawski, poborca przemyski, wydał mieszkańcom miasta Rzeszowa, niedawno przez Tartarów spalonego, z jemu należnego czopowego z dwóch kwartałów sumę 20 marek na pobudowanie kościoła.

868.

Lwów, środa po święcie 11000 dziewic (24 października) 1509. Miasto Wąsosz¹⁾ zostaje zwolnione spowodu klęski ogniowej od wszystkich podatków na 8 lat.

1013.

Kraków, sobota przed Wojciechem (20 kwietnia) 1510. W mieście Gródek ziemi lwowskiej, spalonym przez nieprzyjaciół, ustanawia się mostowe i groblowe, obniżone o 5 denarów od każdego ładownego wozu.

1119.

Kraków, czwartek po niedzieli Białej (10 kwietnia) 1511. Mieszczan z Bielaw²⁾, którzy spowodu pożaru niektó-

¹⁾ woj. białostockie pow. szczuczynski.

²⁾ woj. warszawskie pow. łowicki.

tionem civili propter nonnul-
lorum domorum exustionem
dampna passis, litterae ad exac-
torem Lanciensem datae.

1226.

Brzeszcze Lituanicum, f. 4
in crastino Divisionis Aposto-
lorum (16 iul.) 1511. Data
est libertas oppido Cleczow,
quod oppidum ignis inclemen-
tia affectum est, ad petitiones
Nicolai Cleczowsky ad decursum
unius duntaxat quartalis, inci-
piendo a quartali Crucis (14
sep.) usque ad Luciae (13 dec.),
ut se instaurare possit; litterae
ad exactorem Maioris Poloniae
datae.

1517.

Cracovia, sabbato Nicolai
(6 dec.) 1511. Regia Mtas in-
dulsit taxam pro hac vice pro-
venientem de molendino Brze-
stensi propter exustionem eius-
dem molendini nob. Ioanni
Smoliczki.

1567.

Cracovia, dominica Con-
versionis Pauli (25 ian.) 1512.
Oppidani Crasnostavienses pro-
pter conflagrationem oppidi ab
exactione pro coronatione re-
ginae per eos solvi debita libe-
rantur.

1575.

Cracovia, f. 5 Scholasticus
(10 feb.) 1512. Data est libe-
tas oppido Kczynya 6 annorum
dampna duntaxat passo.

rych domów szkody ponieśli,
zwalnia się od podatku miej-
skiego; list do poborcy łączyc-
kiego dany,

1226.

Brześć Litewski, środa naza-
jutrz po Rozdzieleniu Aposto-
łów (16 czerwca) 1511. Miasto
Kleczew¹⁾, które zostało do-
tknięte pożarem, zwalnia się
na prośby Mikołaja Kleczew-
skiego od podatków na jeden
kwartał, licząc od kwartału św.
Krzyża (14 września) do Łu-
cji (13 grudnia) celem umożli-
wienia budowy; list do poborcy
wielkopolskiego dany.

1517.

Kraków, sobota, Mikołaja
(6 grudnia) 1511. Jego Kró-
lewska Mość zwalnia szlachet-
nego Jana Smoliczkę od po-
datku od młyna brzeskiego spo-
vodu pożaru tego młyna.

1567.

Kraków, w niedzielę Nawró-
cenia św. Pawła (25 stycznia)
1512. Mieszczanie krasnostaw-
scy zostają zwolnieni od należ-
nego podatku na koronację kró-
lowej spowodu pożaru miasta.

1575.

Kraków, wtorek, Scholastyki
(10 lutego) 1512. Miasto Kcy-
nię, które poniosło szkody,
zwalnia się na 6 lat.

¹⁾ woj. łódzkie pow. ślępecki.

1410.

Cracovia, f. 5 post Mathiae (25 feb.) 1512. Data est libertas 2 annorum civibus Bidgostiensibus, dampna passis in rebus et structuris eorum per ignis voraginem, a solvenda exactione ducillorum alias czopowe, ad exactorem terrarum Cuiaviae.

1457.

Cracovia, f. 4 post Reminiscere (10 mar.) 1512. Mtas Regia oppidanis et incolis oppidi Gnyewkow damna per conflagrationem passis, omnes et singulos exactiones, ad mensam regalem quomodolibet spectantes, exactione czopowe et novis teloneis exceptis, indulsit et ab eisdem absolutos facit, hinc ad decursum 7 annorum.

1618.

Cracovia, f. 4 ante Corporis Christi (9 iun.) 1512. Regia Mtas indulsit exactionem czopowe 2 quartalium incolis oppidi Dambowiecz damna passis per voraginem ignis, ad exactorem Cracoviensem.

2160.

Myelnyk, sabbato post Margarethae (16 iul.) 1513. Oppidum Wyelatow districtus Gnesnensis ad preces Andreae abbatitis Tremesnensis, ab omni-

1410.

Kraków, czwartek po Matjaszu (26 lutego) 1512. Zwalnia się na 2 lata mieszczan bydgoskich, którzy przez pożar ponieśli szkody w dobytku i budynkach, od płacenia czopowego; do poborcy ziem kujawskich.

1457.

Kraków, środa po niedzieli Wstępnej (10 marca) 1512. Jego Królewska Mość zwolnił mieszczan i mieszkańców miasta Gniewkowa, którzy szkody pożarowe ponieśli, od wszystkich i poszczególnych podatków, jakiegokolwiek należą do stołu królewskiego, wyjąwszy czopowe i nowe cło, odtąd na 7 lat.

1618.

Kraków, środa przed Bożem Ciałem (9 czerwca) 1512. Jego Królewska Mość zwolnił mieszkańców miasta Dębowiec¹⁾, którzy przez pożar szkody ponieśli, od podatku czopowego na 2 kwartaly; do poborcy krakowskiego.

2160.

Mielnik, sobota po Małgorzacie (16 czerwca) 1513. Miasto Wielatowo w powiecie gnieźnieńskim zostaje zwolnione na prośby Andrzeja opata

¹⁾ miasto w woj. krakowskim pow. jasielski.

bus exactionibus, excepto czopowe, propter exustionem ad 6 annos liberatur.

2187.

Vilna, f. 4 ante Simonis et Iudae (26 oct.) 1513. Oppidum Crosno terrae Sanocensis post conflagrationem ab omnibus exactionibus, ad petitionem Nicolai de Camyenyecz, palatini et capitanei Cracoviensis et Sanocensis, ad 6 annos liberatur.

2257.

Vilna, f. 6 post Conductum Paschae (28 apr.) 1514. Cives Wschovienses propter damna ab igne passa ab omnibus exactionibus regalibus ad 10 annos liberantur.

2321.

Vilna, f. 2 post Francisci (9 oct.) 1514. Oppido Sanok igne conflagrato libertas ab exactionibus, exceptis teloneis novis a bobus, cera, cutibus, czirwyecz et aliis rebus et a czopowe ad 4 annos donatur.

2344.

Viina, sabbato Catharinae (25 nov.) 1514. Civitas Sandomiriensis ob damna ab igne ab exactionibus ad 12 annos, a czopowe ad 1 annum, institutae sutorum et carnificium ad

trzemeszeńskiego na 6 lat od wszystkich podatków, wyjąwszy czopowe, spowodu pożaru.

2187.

Wilno, środa przed Szymonem i Judą (26 października) 1513. Miasto Krosno w ziemi sanockiej zostaje zwolnione po pożarze od wszystkich podatków na 6 lat na prośbę Mikołaja z Kamieńca, wojewody i starosty krakowskiego i sanockiego.

2257.

Wilno, piątek po oktavie Wielkiej Nocy (28 kwietnia) 1514. Zwalnia się mieszczan wschowskich spowodu szkód poniesionych od ognia od wszystkich podatków królewskich na 10 lat.

2321.

Wilno, poniedziałek po Franciszku (9 października) 1514. Miasto Sanok, zgorzałe, zwalnia się na 4 lata od podatków, wyjąwszy nowe cła od wołów, wosku, skór, czerwców¹⁾ itd. oraz od czopowego.

2344.

Wilno sobota Katarzyny (25 listopada) 1514. Miasto Sandomierz zostaje zwolnione spowodu szkód pożarowych od podatków na 12 lat, od czopowego na 1 rok, od jatkowego

¹⁾ owad zawierający czerwony barwnik używany do farbowania, stanowił dla Polski ważny artykuł wywozowy.

2 annos, a podvodis ad 4 annos et praeterea ab expeditione bellica ratione advocatae et ab uno curru bellico ad 2 annos liberatur.

2346.

Vilna, sabbato Catharinae (25 nov.) 1514. Civitati Wschowa exactio civilis ob voraginem ignis de 100 ad 80 marcas diminuitur.

2496.

Posonium, dominica Ioannis Baptistae (24 iun.) 1515. Ad intercessionem Vladislai Hungariae et Bohemiae regis, Bonaventurae Lang de Most negociatori propter voraginem ignis 20 sexagenae ratione telonei Posnaniensis dimittuntur.

2538.

Cracovia, dominica post Matthaei (23 sept.) 1515. Cives de Sanok anno 1514 ab igne damna passi ab exactionibus ad 12 annos et a czopowe ad 4 annos liberantur, de eoque Dobeslaus Dobek de Chmyelnik, equizo et exactor Premisliensis, certior facitur.

3716.

Torunia, f. 2 post Misericordia (15 apr.) 1521. Regia Mtas libertavit ad decursum 8 annorum oppidanos Mlauen-ses ab omni solutione census et aliarum dationum quarum-

szewców i rzeźników na 2 lata, od podwód na 4 lata i pozatem od wyprawy wojennej, z racji wójtostwa, oraz jednego wozu wojennego na 2 lata.

2346.

Wilno, sobota Katarzyny (25 listopada) 1514. Miastu Wschowie zmniejsza się podatek miejski spowodu pożaru z 100 do 80 marek.

2496.

Bratysława, niedziela Jana Chrzciela (24 czerwca) 1515. Za pośrednictwem Władysława króla Węgier i Czech opuszcza się kupcowi Bonawenturze Lang z Mostów(?) spowodu pożaru 20 kop z tytułu cła poznańskiego.

2538.

Kraków, niedziela po Mateuszu (23 września) 1515. Mieszczan z Sanoka, którzy w roku 1514 przez pożar szkody ponieśli, zwalnia się od podatków na 12 lat i od czopowego na 4 lata, o czym powiadamia się Dobiesława Dobka z Chmielnik, koniuszego i porbocę przemyskiego.

3716.

Toruń, poniedziałek po niedzieli Miłosierdzia (15 kwietnia) 1521. Jego Królewska Mość zwolnił mieszczan mławskich spowodu pożaru na 8 lat od płacenia czynszu i jakich-

cunque, necnon oneribus propter exustionem, exceptis novis teloneis et czopowe.

3869.

Cracovia, f. 5 Assumptionis Virginis Mariae (15 aug.) 1521. Data est libertatio oppidanis Sremensibus propter exustionem ad 15 annos ab omnibus exactionibus, novis teloneis exceptis, et ab exactione czopowe ad unum annum, hoc est a festo Michaelis proximo (29 sept.) ad aliud simile festum.

4130.

Cracovia, f. 4 Cinerum (18 feb.) 1523. Data est libertas quattuor oppidanis Siradiensibus videlicet: Ioanni et Iacobo Conczal, Ioanni Costrzewa et Stanislaŏ Mazanyek, qui igne exusti sunt, a data ad duos annos a solutione contributionis censuum et aliarum quarumcunque dationum.

4260.

Cracovia, f. 5 octava Corporis Christi (11 iun.) 1523. Data est libertas civibus Brzezinensibus, duntaxat his qui per voraginem ignis damna passi sunt, ab omnibus et singulis exactionibus publicis, item teloneis, foralibus, pontalibus, aggeralibus ubilibet in

kolwiek innych danin, rŏwnieŏ cięŏzarŏw, wyjăwszy nowe cła i czopowe.

3869.

Krakŏw, czwartek Wniebŏwzięcia Marji Panny (15 sierpnia) 1521. Zwalnia się mieszczan ŏremskich spowodu poŏaru na 15 lat od wszystkich podatkŏw, za wyjątkiem nowych ceł i od podatku czopowego na jeden rok i to od najbliŏszego ŏwięta ŏw. Michała (29 wrzeŏnia) do następnego takiego ŏwięta.

4130.

Krakŏw, ŏroda popielcowa (18 lutego) 1523. Zwalnia się czterech mieszczan sieradzkich to jest: Jana i Jakuba Conczal, Jana Costrzewa i Stanisława Mazanyek, którzy ucierpieli przez poŏar, od daty (obecnej) na dwa lata od płacenia kontrybucji, czynszŏw i jakichkolwiek innych danin.

4260.

Krakŏw, czwartek w oktawie Boŏego Ciăła (11 czerwca) 1523. Zwalnia się mieszczan brzezińskich¹⁾, szczególnie tych, którzy przez poŏar ŏzkodы ponieŏli, od wszystkich i poszczegŏlnych podatkŏw powszechnych, rŏwnieŏ od ceł, opłat targowych, mostowych, groblo-

¹⁾ miasto powiatowe w woj. łŏdzkiem.

regno existentibus, novo teloneo excepto, huic ad 12 annos.

4297.

Cracovia, f. 4 ante Margarethae (8 iul.) 1523. Libertas 16 annorum ab omnibus exactionibus et teloneis Cracoviae f. 3 Georgii (23 apr.) anno 1510 oppidanis Crasnisthaviensibus concessa et adhuc ad quadriennium duratura, propter novam calamitatem ignis, ad 16 annos prorogatur.

4339.

Cracovia, sabbato ante Laurentium (8 aug.) 1523. Ad petita Baltasari Gartchien et Georgii Schon, consulum civitatis Costensis, communitati civitatis illius propter calamitatem ignis 100 fl e 500 fl contributionis civilis szoss ab illis solvi debita dimittuntur et de eo Ioannes Lesczinski, succamerarius Calissiensis et exactor Maioris Poloniae, certior factus est.

4536.

Jaworów, f. 6 post Exaltationis Crucis (16 sept.) 1524. Regia Mtas concessit libertatem oppidanis ac suburbanis de oppido Moszczysza propter incinerationem ipsius oppidi proxime per incursionem Tartarorum factam, ab omnibus exactionibus ad decursum 10 annorum.

wych gdziekolwiek w państwie istnieją, za wyjątkiem nowego cła, odtąd na 12 lat.

4297.

Kraków, środa przed Małgorzatą (8 lipca) 1523. Zwolnienie na 16 lat od wszystkich podatków i ceł przyznane w Krakowie w wtorek Jerzego (23 kwietnia) w roku 1510 mieszczanom krasnostawskim i obowiązujące jeszcze przez cztery lata, zostaje spowodu nowej klęski ogniowej przedłużone do 16 lat.

4339.

Kraków, sobota przed Wawrzyńcem (8 sierpnia) 1523. Na prośby Baltazara Gartchien i Jerzego Schon, radnych miasta Kościana, opuszcza się gminie tego miasta spowodu klęski ognia 100 zł z 500 zł miejskiej kontrybucji szosu, który winni zapłacić, o czym został uwiadomiony Jan Leszczyński, podkomorzy kaliski i poborca wielkopolski.

4536.

Jaworów, piątek po Podwyższeniu Krzyża (16 września) 1524. Jego Królewska Mość zwolnił mieszczan i mieszkańców przedmiejskich miasta Mościsk, spowodu zniszczenia tego miasta ostatnio podczas napadu Tatarów, od wszystkich podatków na 10 lat.

Leopolis, f. 6 post Matthaei (25 sept.) 1524. Rex oppidum regium Lyezensko (Lyazensko) terrae Premisliensis, a Tartaris vastatum, ad quendam locum, vallibus et paludibus natura munitum, quod apud praesentes et posteros Sigismundi Lyezensko nuncupetur, transfert, certam summam dat et aliam summam Christophorus de Schydlowycz, palatinus et capitaneus Cracoviensis ac regni Poloniae cancellarius tanquam tutor et capitaneus eiusdem oppidi, ex proventibus bonorum eorum consignat; insuper dat libertatem a teloneis et exactionibus ad 12 annos, a poduodis vero et exactione ducillorum ad beneplacitum suum, ius maydemburgense et 3 fora annualia: pro festo Ascensionis Domini, Mariae Nivis et pro Nicolai, septimane vero singulis feriis quintis et alia privilegia; oppidani de laneo integro unam marcam solvent, villae Jedlna, Szarzina, Kurilowka, Szyelanka census de laneo iuxta antiquam consuetudinem solvere teneantur, praeterea uno curru quilibet ipsorum ordinatim alias collyeya regi serviet.

Leopolis, dominica ante Translationis Stanislai (25 sept.) 1524. Regia Mtas con-

Lwów, piątek po Mateuszu (25 września) 1524. Król przenosi miasto królewskie Leżajsk w ziemi przemyskiej, zniszczone przez Tatarów, na inne miejsce, wałami i bagnami przez przyrodę umocnione, które przez współczesnych i przyszłe pokolenia Leżajskiem zygmunrowskim zwane być ma, daje pewną sumę a dalszą sumę wyznacza Krzysztof z Szydłowca, wojewoda i kasztelan krakowski i kanclerz koronny polski, oraz opiekun i starosta tegoż miasta, z dochodów swych dóbr; pozatem zwalnia od ceł i podatków na 12 lat, od podwód zaś i podatku czopowego według upodobania swego, nadaje prawo magdeburskie i trzy jarmarki roczne: w święto Wniebowstąpienia Pańskiego, Marji Śnieżnej i Mikołaja, zaś targi tygodniowe w poszczególne czwartki i inne przywileje; mieszczenie winni płacić od łanu całkowitego jedną markę, wsie Jelna, Sarzyna, Kuryłówka, Siedlanka winny płacić czynsz od łanu według dawnego zwyczaju, pozatem winien każdy z nich po porządku królowi służyć jedną podwodą czyli koleją.

Lwów, niedziela przed Przeniesieniem Stanisława (25 września) 1524. Jego Królew-

cessit libertatem oppidanis Striensibus propter incinerationem ipsius oppidi proxime per incursionem Tartarorum factam, ab omnibus exactionibus, censibus et contributionibus ad decursum 8 annorum a die datae computando.

4573.

Leopolis, f. 6 ante Hedvigis (14 oct.) 1524. Data est libertas oppidanis oppidi Sczerzec terrae Leopoliensis, nuper per tartaros cremati, ab omnibus contributionibus et quibusvis solutionibus regalibus, novo teloneo excepto, ad decursum 8 annorum, a podvodis vero ad 2 annos, suburbanis autem eiusdem oppidi concrematis ad decursum 4 annorum, exceptis iuvaminibus ad labores alias thoky, ad quae tenebuntur, suburbanis tamen, qui non sunt concremati, census solvent et labores ex antiquo solitas exercere tenebuntur.

4780.

Cracovia, sabbato infra octavas Corporis Christi (17 iun.) 1525. Data est libertas ad decennium propter combustionem oppido Lanczna haereditario Barbarae de Tanczin, relictae Petri de Nouemyasto, palatini des Ravensis.

ska Mość zwolnił mieszczan stryjskich spowodu zniszczenia tego miasta ostatnio przez najazd tatarski, od wszystkich podatków, czynszów i kontrybucyj na 8 lat licząc od dnia daty.

4573.

Lwów, piątek przed Jadwigą (14 października) 1524. Zwalniania się mieszczan miasta Sczerzec w ziemi lwowskiej, ostatnio przez Tatarów spalonego, od wszystkich kontrybucyj i jakichkolwiek podatków królewskich, wyjąwszy nowe cło, na 8 lat, zaś od podwód na 2 lata, natomiast pogorzałych mieszkańców przedmieść tego miasta do 4 lat, za wyjątkiem pomocy przy robotach, inaczej toki, do których mają być przytrzymywani, ci jednak, którzy nie pogorzeli mają płacić czynsz i powinni wykonywać roboty, do jakich są zobowiązani od dawna.

4780.

Kraków, sobota w oktawie Bożego Ciała (17 czerwca) 1525. Zwalniania się na 10 lat spowodu pożaru miasto Łęczna¹⁾ dziedziczną własność Barbary z Tęczyna, wdowy po Piotrze z Nowegomiasta, wojewo-dzicu rawskim.

¹⁾ woj. lubelskie pow. lubartowski.

4784.

Cracovia, sabbato Ioannis Baptistae (24 iun.) 1525. Data est libertas civibus Sandomiriensibus propter conflagrationem a solutione censuum ad 14 annos, ab exactione ducillorum ad 1 anum, a podvodis ad 6 annos; camerae textorum et laniorum a solutione census ad 4 annos liberatae sunt; praeterea eiusdem civibus expeditio bellica et expeditio currus bellici ad 2 annos condonatae sunt.

5254.

Cracovia, f. 6 ante Mariae Magdalenae (19 iul.) 1527. Omnibus incolis et civibus civitatis Leopoliensis ex conflagratione damna passis libertas 20 annorum ab omnibus exactionibus (excepto sepe ad arcem dari solito) et datiiis et a czopowe ad 7 annos datur.

5549.

In conventu Piotrkoviensi, f. 4 post. Scholasticae (12 feb.) 1528. Oppidanis Radzyeovien-sibus ab igne damna passis libertas ab exactionibus ad 7 annos, a czopowe ad unius anni decursum, novis teloneis exceptis, datur.

5451.

In conventu Piotrkoviensi, f. 4 vigilia Epiphaniae (5 ian.) 1530. Data est libertas oppido Costrzyn palatinatus Calissien-

4784.

Kraków, sobota Jana Chrzciciela (24 czerwca) 1525. Zwalnia się mieszczan sandomierskich spowodu pożaru od płacenia czynszów na 14 lat, od podatku czopowego na 1 rok, od podwód na 6 lat, sklepy tkaczy i rzeźników są zwolnione od płacenia czynszu na 4 lata, pozatem darowana jest tymże mieszczanom wyprawa wojenna i wyprawienie wozu wojennego na 2 lata.

5254.

Kraków, piątek przed Marią Magdaleną (19 lipca) 1527. Wszystkich mieszkańców i mieszczan miasta Lwowa, którzy od ognia szkody ponieśli, zwalnia się na 20 lat od wszystkich podatków (wyjąwszy daninę w zbożu, którą zwykli dawać do grodu), od danin i czopowego na 7 lat.

5549.

Na sejmie piotrkowskim, środa po Scholastyce (12 lutego) 1528. Mieszczan radziejowskich, którzy od ognia szkody ponieśli, zwalnia się od podatków na 7 lat, za wyjątkiem nowych ceł, od czopowego na jeden rok.

5451.

Na sejmie piotrkowskim, środa wigilja Trzech Króli (5 stycznia) 1530. Zwalnia się miasto Kostrzyn w wojewódz-

sis, ante biennium conflagrato, nobilium et monialium S. Clarae coenobii Gnesnensis ab exactione civili ad 6 annos, a czopowe ad quartale unius anni.

5557.

In conventionem Cracoviensem, f. 3 post Reminiscere (15 mar.) 1530. Data est libertas oppidanis Grodecensibus damna per ignem passis ab exactionibus ad 6 annos et a czopowe ad 2 annos.

5561.

In conventionem Cracoviensem, f. 4 ante Oculi (16. mar.) 1530. Data est libertas oppido Moszcziska terrae Premisliensis nuper conflagrato ab exactionibus ad sexennium et a czopowe ad unum quartale.

5851.

Cracovia, f. 2 ante conversionis Pauli (25 ian.) 1531. Rex mandat Ioanni Balinski, castellano Gedanensi et thesaurario Prussiae, ut Ioanni de Coszcielec, capitaneo Tucholiensi, propter voraginem ignis arrenda ex bonis dicti capitaneatus pro anno 1531 deminuatur.

5906.

Cracovia, f. 3 post Alberti (25 apr.) 1531. Regia Mtas dedit libertatem oppido Kczin terrae Posnaniensis ob confla-

twie kaliskiem, przed dwoma laty zgorzałe, własność panien szlacheckich i zakonnych gnieźnieńskiego klasztoru św. Klary, od podatku miejskiego na 6 lat, od czopowego na kwartał.

5557.

Na sejmie krakowskim, wtorek po niedzieli Wstępnej (15 marca) 1530. Zwalnia się mieszczan gródeckich, którzy od ognia szkody ponieśli, od podatków na 6 lat i od czopowego na 2 lata.

5561.

Na sejmie krakowskim, środa przed niedzielą Głuchą (16 marca) 1530. Zwalnia się miasto Mościska w ziemi przemyskiej, ostatnio zgorzałe, od podatków na 6 lat i od czopowego na 1 kwartał.

5851.

Kraków, poniedziałek przed Nawróceniem Pawła (23 stycznia) 1531. Król daje zlecenie Janowi Balińskiemu, kasztelanowi gdańskiemu i podskarbiemu pruskiemu, by Janowi z Kościelca, staroście tucholskiemu, spowodu pożaru arrenda z dóbr wymienionego starostwa za rok 1531 umniejszona została.

5906.

Kraków, wtorek po Wojciechu (25 kwietnia) 1531. Jego Królewska Mość zwolnił miasto Kcynię w ziemi poznańskiej

grationem ad decursum 8 annorum ab exactionibus et 2 quartalium ab exactione czopowe.

5923.

Cracovia, dominica post Ascensionis Domini (21 maii) 1531. Mtas Regia dedit libertatem oppido Szieprcz terrae Plocensis ad 8 annos ab exactionibus, czopowe et teloneis novis exceptis, propter incinerationem.

6041.

Cracovia, f. 2 vigilia Assumptionis Virginis Mariae (14 aug.) 1531. Civibus Piotrcoviensibus ob crebras conflagrationes annis superioribus contributio civilis alias schoss de 70 ad 20 marcas diminuitur.

6074.

Cracovia, dominica infra octavas Omnium Sanctorum (5 nov.) 1531. Mtas Regia dedit libertatem oppido Xiansz ob conflagrationem 8 annorum ab exactionibus, novo teloneo excepto, et 1 anni a czopowe.

6749.

Cracovia, f. 2 post Laetare (8 mar.) 1540. Ad instantiam reginae Bonae et relationem Felicis Szrenski de Sokolovo, palatini Plocensis, Mariemburgensis et Plocensis capitanei,

spowodu pogorzeli na 8 lat od podatków i na 2 kwartały od podatku czopowego.

5923.

Kraków, niedziela po Wniebowstąpieniu Pańskim (21 maja) 1531. Jego Królewska Mość zwolnił miasto Sierpc¹⁾ w ziemi płockiej spowodu pożaru na 8 lat od podatków, wyjąwszy czopowe i nowe cła.

6041.

Kraków, poniedziałek w wigilję Wniebowzięcia Panny Marji (14 sierpnia) 1531. Mieszczanom piotrkowskim zostaje zmniejszona kontrybucja miejska czyli szos z 70 na 20 marek spowodu częstych pożarów w latach ubiegłych.

6074.

Kraków, niedziela w oktawie Wszystkich Świętych (5 listopada) 1531. Jego Królewska Mość zwolnił miasto Książ spowodu pożaru na 8 lat od podatków, za wyjątkiem nowego cła i na jeden rok od czopowego.

6749.

Kraków, poniedziałek, po niedzieli Środopostnej (8 marca) 1540. Za poparciem królowej Bony i na przedstawienie Feliksa Szrenskiego z Sokołowa, wojewody płockiego i cześ-

¹⁾ miasto powiatowe w woj. warszawskim.

et Roslanyecz Krzyski pincer-
nae... oppidanis de Plonsko
exactio civilis schoss ratione
conflagrationis et paupertatis
de 20 ad 10 sexagenas mode-
ratur.

6874.

Jedlna, dominica Sigismundi
(2 maii) 1540. Oppido Piaski
conflagrato libertas ab exactioni-
bus, excepta contributione
ducillorum, ad 6 annos datur.

6879.

Lukow, f. 5 Ascensionis Do-
mini (6 maii) 1540. Oppido
Sthanzycza, ex incendio fulmi-
nis miserabili calamitate affec-
to, libertas ab exactionibus
8 annorum et a contributione
ducillorum ad unum quartuale
datur.

6895.

Nova Civitas Corczin, sabba-
to post octavas Corporis Christi
(17 iun.) 1542. Oppidanis in
suburbio Novae Civitatis Cor-
czin, ab igne damna passis, li-
bertas ab exactionibus, excep-
ta contributione ducillorum,
ad decursum 6 annorum datur.

7014.

Cracovia, sabbato post An-
dreae (2 dec.) 1542. Civibus
Brzestensibus ob conflagratio-
nem oppidi contributio schoss
anni 1542 donatur.

nika Roslanyecz Krzyskiego....
zostaje mieszczanom z Płońska
umniejszony podatek miejski
szos, spowodu pożaru i ubó-
stwa, z 20 do 10 kop.

6874.

Jedlna, niedziela Zygmunta
(2 maja) 1540. Miasto Piaski
pogorzałe zwalnia się od podat-
ków na 6 lat, za wyjątkiem po-
datku czopowego.

6879.

Łuków, czwartek Wniebo-
wstąpienia Pańskiego (6 maja)
1540. Miasto Stężyce¹⁾, które
doznało pożalowania godnej
klęski przez pożar spowodowa-
ny gromem, zwalnia się od po-
datków na 8 lat, od podatku
czopowego na jeden kwartał.

6895.

Nowe miasto Korczyn, so-
bota po oktawie Bożego Ciała
(17 czerwca) 1542. Mieszczan
na przedmieściu Nowego mia-
sta Korczyna, którzy przez
ogień szkody ponieśli, zwalnia
się od podatków, wyjąwszy po-
datek czopowe, na 6 lat.

7014.

Kraków, sobota po Andrzej-
u (2 grudnia) 1542. Mieszcz-
anom brzeskim daruje się spo-
vodu pożaru miasta szos z roku
1542.

¹⁾ miasto w woj. lubelskiem pow. garwoliński.

7190.

Cracovia, sabbato ante Adalberti (21 apr.) 1543. Civibus Strycoviensibus a conflagatione damna passis libertas a solutione schoss 8 annorum et ab exactione ducillorum unius quartualis datur.

7208.

Cracovia, sabbato (post) Inventionis Crucis (5 maii) 1543. Data est libertas oppidanis Bukoviensibus ab igne damna passis 8 annorum ab exactione schoss.

7212.

Cracovia, f. 4 ante Pentecosten (9 maii) 1543. Oppidanis de Czirviensko propter conflagationem libertas a contributione schos ad 8 annos et a ducillorum ad quartuale anni datur.

7224.

Cracovia, f. 4 post Pentecosten (16 maii) 1543. Data est libertas oppidanis de Bielsko ab igne damna passis ab omnibus censibus, laboribus et exactionibus 8 annorum et ab exactione czopowe unius quartualis anni.

7242.

Cracovia, f. 6 infra octavas Corporis Christi (25 maii)

7190.

Kraków, sobota przed Wojciechem (21 kwietnia) 1543. Mieszczan strykowskich¹⁾, którzy przez pożar szkody ponieśli, zwalnia się od płacenia szosu na 8 lat i od podatku czopowego na jeden kwartał.

7208.

Kraków, sobota (po) Odnalezieniu Krzyża (5 maja) 1543. Zwalnia się mieszczan bukowskich, którzy ponieśli szkody pożarowe, na 8 lat od podatku szosu.

7212.

Kraków, środa przed Zielonemi Świętami (9 maja) 1543. Mieszczan z Czerwińska²⁾ zwalnia się spowodu pożaru od podatku szosu na 8 lat i od czopowego na kwartał.

7224.

Kraków, środa po Zielonych Świętach (16 maja) 1543. Zwalnia się mieszczan z Bielska, którzy przez ogień szkody ponieśli, od wszystkich czynszów, robót i podatków na 8 lat i od podatku czopowego na jeden kwartał.

7242.

Kraków, piątek w oktawie Bożego Ciała (25 maja) 1543.

¹⁾ Stryków, woj. łódzkie pow. brzeziński.

²⁾ miasto w woj. warszawskim pow. płoński.

1543. Data est libertas oppidanis de Grodzisko propter conflagrationem ab exactionibus ad 8 annos et a czopowe ad unum quartuale.

7281.

Cracovia, f. 3 ante Ioannis Baptistae (19 iun.) 1543. Oppidanis de Pilzno ob conflagrationem libertas a schos et teloneis, excepto novo teloneo, ad 8 annos, a podvodis ad 4 annos, a ratuszne ad 2 annos, a czopowe ad 2 quartalia, item a wiechowoe et drewne concessa est.

7370.

Cracovia, die Pentecosten (24 maii) 1545. Subditis villae regiae Baby districtus Przedecensis ratione ignis conflagrationis libertas ab omnibus exactionibus ad decursum 4 annorum datur.

7399.

Cracovia, postridie feriarum Ioannis Baptistae (25 iun.) 1545. Oppido Ilzensi mensae episcopalis Cracoviensis ob conflagrationem, ad instantiam Petri Gamrat, archiepiscopi Gnesnensis et episcopi Cracoviensis, exactio ducillaria duorum quartualium a festo Lucia (13 dec.) anni 1544 ad festum Pentecosten (24 maii) anni 1545 donatur.

Zwalnia się mieszczan z Grodziska powodu pożaru od podatków na 8 lat i od czopowego na jeden kwartał.

7281.

Kraków, wtorek przed Janem Chrzcicielem (19 czerwca) 1543. Mieszczan z Pilzna zwolniono powodu pożaru od szosu i ceł, wyjąwszy nowe cło, na 8 lat, od podwód na 4 lata, od ratusznego na 2 lata, od czopowego na 2 kwartały, również od wiechowego i drewnego.

7370.

Kraków, w Zielone Świąta (24 maja) 1545. Poddanych królewskiej wsi Baby w powiecie przedeckim zwalnia się powodu pożaru od wszystkich podatków na 4 lata.

7399.

Kraków, nazajutrz po Janie Chrzcicielu (25 czerwca) 1545. Miastu Ilża, własności stołu biskupiego krakowskiego, daruje się powodu pożaru, za pośrednictwem Piotra Gamrata arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa krakowskiego, podatek czopowe z dwóch kwartałów od święta Łucji (13 grudnia) roku 1544 do Zielonych Świąt (24 maja) 1545 roku.

7406.

Cracovia, sabbato post Nativitatis Ioannis Baptistae (27 iun.) 1545. Oppidanis Crasnostaviensibus ob conflagrationem et devastationem a Tartaris exactio ducillaria unius anni a festo Pentecosten (1 iun.) anni 1544 pro constructione moenium donatur.

7472.

Cracovia, f. 2 vigilia Nativitatis Virginis Mariae (7 sept.) 1545. Subditis villae regiae Wyczkowicze districtus Lanciciensis ob ignis conflagrationem libertas ab omnibus censibus, datiis et laboribus ad 4 annos conceditur, epistola data ad Florianum Komorowski, capitaneum Lanciciensem.

7505.

Cracovia, f. 5 in crastino 11000 virginum (22 oct.) 1545. Civibus Plocensibus propter conflagrationem ignis damna passis libertas ab exactionibus, censibus et datiis 15 annorum et a teloneis 3 annorum datur.

7513.

Cracovia, f. 2 ante Simonis et Iudae (26 oct.) 1545. Oppidanis Gambinensibus ratione conflagrationis libertas ab exactionibus, tributis et solutionibus

7406.

Kraków, sobota po Narodzeniu Jana Chrzciciela (27 czerwca) 1545. Mieszczanom krasnostawskim daruje się spowodu pożaru i spustoszenia przez Tatarów podatek czopowe na jeden rok od Zielonych Świąt (6 czerwca) roku 1544 celem pobudowania murów.

7472.

Kraków, poniedziałek w wigilię Narodzenia Panny Marii (7 września) 1545. Poddanych wsi królewskiej Wickowice powiatu łęczyckiego zwalnia się spowodu pożaru od wszystkich czynszów, danin i robót na 4 lata; list dany do Florjana Komorowskiego starosty łęczyckiego.

7505.

Kraków, czwartek nazajutrz po święcie 11000 dziewic (22 października) 1545. Mieszczan plockich zwalnia się spowodu szkód, poniesionych przez pożar, od podatków, czynszów i danin na 15 lat i od ceł na 3 lata.

7513.

Kraków, poniedziałek, przed Szymonem i Judą (26 października) 1545. Mieszczan gombińskich¹⁾ zwalnia się spowodu pożaru od podatków, czynszów

¹⁾ Gombin wzgl. Gąbin w woj. warszawskiem pow. gostyński.

uti oppidanis novi oppidi Gambin largitur.

7516.

Cracovia, f. 5 in crastino Simonis et Iudae (29 oct.) 1545. Oppidanis Przasnicensibus ex conflagratione damna passis libertas 8 annorum ab omnibus contributionibus datur.

7525.

Cracovia, f. 2 ante Martini (9 nov.) 1545. Oppidani de Thussyn terrae Siradiensis, ab igne damna passi, ab omnibus exactionibus ad 5 annos liberantur, epistola data ad Stanislaum de Tarnow, gladiferum Cracoviensem et surrogatum capitaneum Siradiensem.

7724.

Cracovia, dominica Iubilae (16 maii) 1546. Oppidani Latonicenses ex conflagratione ignis damna passi ad 8 annos ab exactionibus liberantur.

7751.

Cracovia, sabbato post Ascensionis Domini (5 iun.) 1546. Civibus Covaliensibus ab igne damna passis libertas ab exactionibus ad 8 annos, a solutione ducillorum ad unum annum conceditur; litterae datae ad Ioannem de Coszcieliecz, palatinum Junivladi-

i opłat, również mieszczan nowego miasta Gombina.

7516.

Kraków, czwartek nazajutrz po Szymonie i Judzie (29 października) 1545. Mieszczan przasnyskich, którzy przez pożar szkody ponieśli, zwalnia się na 8 lat od wszystkich kontrybucyj.

7525.

Kraków, poniedziałek przed Marcinem (9 listopada) 1545. Mieszczan Tuszyna w ziemi sieradzkiej, którzy przez ogień szkody ponieśli, zwalnia się od wszystkich podatków na 5 lat; list dany do Stanisława z Tarnowa miecznika krakowskiego i zastępcy starosty sieradzkiego.

7724.

Kraków, 3. niedziela po Wielkiej Nocy (16 maja) 1546. Mieszczan latonickich¹⁾, którzy ponieśli szkody pożarowe, zwalnia się od podatków na 8 lat.

7751.

Kraków, sobota po Wniebowstąpieniu Pańskim (5 czerwca) 1546. Mieszczan kowalskich, którzy ponieśli szkody przez ogień zwalnia się od podatków na 8 lat, od płacenia czopowego na jeden rok; list dany do Jana z Kościelca, wojewody inowrocławskiego, brze-

¹⁾ Latowice, wieś w woj. warszawskiem pow. płoński.

slaviensem, Brzestensem, Dobrzynensem et Covaliensem capitaneum.

7774.

Cracovia, f. 4 infra octavas Corporis Christi (30 iun.) 1546. Incolis villae Smroczk capitaneatus Rozanensis libertas a censibus et datiiis ob calamitatem ignis ad decursum 3 annorum datur.

7796.

Cracovia, sabbato Alexii (17 iul.) 1546. Oppidani Cernenses ob damna a conflagratione ignis ab exactionibus, censibus et datiiis ad 4 annos liberantur.

7948.

Zator, sabbato post Ioannis Baptistae (25 iun.) 1547. Civibus Bidgostiensibus ratione conflagrationis libertas 12 annorum ab exactionibus, 1 anni ab exactione ducillari et 4 annorum a podvodis donatur.

7953.

Piotrcovia, sabbato post Margarethae (16 iul.) 1547. Oppidum Turobyn Andreae comitis in Gorca, castellani Posnanien-sis, haereditarium ratione conflagrationis ab exactionibus ad 12 annorum et ab exactione ducillari ad 1 anni decursum liberatur.

skiego, dobrzyńskiego i kowalskiego starosty.

7774.

Kraków, środa w oktawie Bożego Ciała (30 czerwca) 1546. Mieszkańców wsi Smrock¹⁾ w starostwie rożańskim zwalnia się spowodu klęski ognio-wej od czynszów i danin na 3 lata.

7796.

Kraków, sobota Aleksego (17 lipca) 1546. Mieszczanie ciernieńscy²⁾ zostają, z uwagi na szkody pożarowe, zwolnieni od podatków, czynszów i danin na 4 lata.

7948.

Zator, sobota po Janie Chrzycielu (25 czerwca) 1547. Mieszczan bydgoskich zwalnia się spowodu pożaru na 12 lat od podatków, na jeden rok od czopowego i na 4 lata od podwód.

7953.

Piotrków, sobota po Małgorzacie (16 lipca) 1547. Miasto Turobin³⁾, dziedziczna własność Andrzeja hrabiego na Górcie, kasztelana poznańskiego, zostaje zwolnione spowodu pożaru od podatków na 12 lat i od podatku czopowego na jeden rok.

¹⁾ Smrock wieś w woj. warszawskim pow. makowski.

²⁾ Cierno w woj. kieleckim pow. jędrzejowski.

³⁾ miasto w woj. lubelskim pow. krasnostawski.

8103.

In conventu Piotrcoviensi, f. 5 post Epiphaniarum (12 ian.) 1548. Oppido Nowemiasto Ioannis et Stanislai Rozrzazewskich haereditario ob voraginem ignis libertas 10 annorum ab exactionibus et teloneis regiis datur.

8163.

In conventionem Piotrcoviensi, postridie Conversionis Pauli (26 ian.) 1548. Oppidanis in Fridland capitaneatus Schluchoviensis ob calamitatem ignis libertas ab exactionibus 3 annorum solvum iis datur, qui in horreis et aedificiis damna passi sunt.

8214.

Piotrcovia, 16 februarii. Libertas ab exactionibus civium Piotrcoviensium ratione conflagrationis data ad 4 annos prorogatur.

8243.

Cracovia, f. 4 ante Palmorum (21 mar.) 1548. Libertas ab exactionibus oppidanorum Stęszicensium ratione ignis calamitatis ad 8 annos concessa ad instantiam consiliariorum regiorum ad spatium 2 annorum prorogatur.

8103.

Na sejmie piotrkowskim, czwartek po Trzech Królach (12 stycznia) 1548. Miasto Nowemiasto, dziedziczną własność Jana i Stanisława Rozrzazewskich, zwalnia się spowodu pożaru na 10 lat od podatków i ceł królewskich.

8163.

Na sejmie piotrkowskim, nazajutrz po Nawróceniu Pawła (26 stycznia) 1548. Mieszczan w Frydlandzie w starostwie człuchowskim zwalnia się spowodu klęski ogniowej na 3 lata od podatków i to tylko tych, którzy w gumnach i budynkach szkody ponieśli.

8214.

Piotrków, 16 lutego 1548. Zwolnienie od podatków mieszczan piotrkowskich, dane spowodu pożaru, zostaje przedłużone na 4 lata.

8243.

Kraków, środa przed niedzielą Palmową (21 marca) 1548. Zwolnienie od podatków mieszczan stężyckich, przyznane spowodu klęski pożarowej na 8 lat, zostaje za pośrednictwem doradców królewskich przedłużone o dalsze 2 lata.

Powyższe wypisy świadczą o tem, że zwolnienia od podatków były w dawnej Rzeczypospolitej stałą instytucją obejmującą wszystkie dzielnice i wszystkie stany.

Z okresu panowania króla Kazimierza IV zachowały się w Archiwum Państwowem w Poznaniu m. in. dwa pergaminowe dokumenty z r. 1447 i 1459, nie wymienione w sumarjusz Wierzbowskiego, w których król zwalnia mieszczan poznańskich na 14 względnie 4 lata od podatków królewskich i miejskich, danin, kontrybucyj itp. świadczeń w związku z dwukrotnym pożarem miasta. Dokumenty te publikujemy poniżej wraz z tłumaczeniem, podobiznę dokumentu z r. 1459 podajemy na wstępie.

KRÓL KAZIMIERZ IV ZWALNIA MIESZKAŃCÓW
POZNANIA OD PODATKÓW, DANIN ITP. ŚWIADCZEŃ
NA PRZECIĄG 14 LAT SPOWODU POŻARU MIASTA
(1447 R.)

Kazimirus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lythwanie et heres Russie etc. significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, quomodo considerantes dampna intollerabilia aliaque gravamina, quibus civitas nostra Poznaniensis eiusdemque cives et incole tempore exustionis casu (?) infau-
sto per ignis voraginem noviter facte, prout eciam hoc ipsum propriis oculis nostris clare conspeximus et vidimus, sunt gravati et et (?) afflicti, ut eadem civitas nostra Poznaniensis eiusque cives et incole ac utriusque sexus homines in predicta civitate nostra et extra ignis exustione perempti post dampna ipsorum huiusmodi aliquando respirare valeant ad statumque pristinum pervenire ac in eorum substantiis per nos consolati facilius relevari et edifica-

Kazimierz z Bożej łaski król Polski, wielki książę litewski i dziedzic Rusi itd. oznajmujemy brzmieniem (listu) niniejszego, komu należy, wszem wobec, jako przypatrując się szkodom nieznośnym i innym uciążliwościom, któremi miasto nasze Poznań oraz jego mieszczanie i mieszkańcy czasu zgorzenia na skutek wypadku nieszczęśliwego przez pożar ognia, który niedawno się zdarzył, jako to również własnymi oczami naszymi wyraźnie oglądaliśmy i widzieliśmy, są uciśnieni i dotknięci, aby toż miasto nasze Poznań, jego mieszczanie i mieszkańcy oraz ludzie płci obojga w przerzeczonem mieście naszym i poza miastem przez ogień zniszczeni mogli po takich swych szkodach kiedyś odetchnąć i do stanu poprzedniego wrócić, i w swem

cioni intendere predictę civitati nostre Poznaniensi ipsiusque civibus et incolis ac utriusque sexus hominibus in ambitu murorum ipsius civitatis et extra constitutis de benignitate nostra regia hanc tenore presentium ad quatuordecim annorum continue se sequentium decursum concessimus et dedimus damusque et concedimus plenariam et omnimodam libertatem. Primo absolvimus et libertamus omnes et singulos predictę civitatis nostre Poznaniensis cives et incolas a solutione sexaginta marcarum ratione annui census annis singulis nobis per eosdem dari solitarum, item ab exactionum alias sosszy, dacionum, contribucionum seu pensionum quarumlibet solutione pro nobis dari solita atque expeditionibus generalibus per alias civitates Regni imminentibus gwerris expediri consuetis, etiam a solutione seu dacione peccuniarum, que pro coronacione regum vel reginarum imponi solent. Insuper absolvimus et libertamus eosdem cives et civitatem nostram Poznaniensem seu ipsius quoslibet incolas durante huiusmodi quatuordecim annorum libertate a solutione censuum seu solariorum annuatim de areis seu domibus eiusdem civitatis nostre tam spiritualibus quam secularibus seu terrestribus personis provenien-

mieniu przez nas pocieszeni, łatwiej być podniesieni i do budownictwa się przykładac, nadalismy i dalismy oraz dajemy i nadajemy przerzeczonemu miastu naszemu Poznaniowi, jego mieszczanom i mieszkancom oraz ludziom plci obojga w obrębie murów samego miasta i poza murami miasta zostajacym z łaski naszej królewskim brzmieniem niniejszego (listu) do uplywu lat 14 nieprzerwanie po sobie następujacych tę zupełną i całkowitą wolność. Nasamprzód wyzwalamy i uwalniamy wszystkich i poszczególnych mieszczan i mieszkanców przerzeczonego miasta naszego Poznania od płacenia 60 grzywien z racji czynszu rocznego, jaki nam rokrocznie zwykle był dawany, również od płacenia podatków inaczej szosu, danin, kontrybucyj albo opłat jakichkolwiek, które nam zwykli dawać, oraz od wypraw generalnych, jakie inne miasta Królestwa w razie grożacych wojen odprawiać zwykły, także od płacenia albo dania pieniędzy, które na koronację królów albo królowych nakładać się zwykło. Nadto wyzwalamy i uwalniamy tychże mieszczan i miasto nasze Poznań względnie jego jakichkolwiek mieszkanców podczas trwania takowych 14 lat wolności od płacenia czynszów albo

cium et eciam ab omnibus taxis, si alique postmodum super alias civitates inponerentur, item a dacione podwodorum seu aliarum angariarum et provenituum quorumcunque nobis de eadem civitate proveniencium. Quocirca omnibus Regni nostri pallatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, exactoribus, burgrabiis, procuratoribus et quibuslibet officialibus nostris iniungimus districte precipiendo et omnino habere volentes mandamus, quatenus prefatos cives nostros Poznanienses circa premissam quatourdecim annorum inviolabiliter conservare debeatis libertatem, secus non ausuri gracie nostre sub obtentu. Harum testimonio literarum quibus sigillum nostrum est appensum. Datum in Piotrkow feria tertia ipso die decolacionis Sancti Iohannis Baptiste anno Domini millesimo quadringentesimo quadregesimo septimo.

Relacio magnifici Petri
de Szczekoczini regni
Polonie vicecancellarii.

czynszów gruntowych z gruntów lub domów tegoż miasta naszego co rok tak duchownym jak i świeckim lub ziemskim osobom należnych, a także od wszystkich taks, jeżeliby jakiegokolwiek później na inne miasta nałożone zostały, również od dania podwód lub innych robót oraz dochodów jakichkolwiek nam z tego miasta należnych. Przeto wszystkim Królestwa naszego wojewodom, kasztelanom, starostom, dzierżawcom, poborcom, burgrabiom, prokuratorom i którymkolwiek urzędnikom naszym zlecamy, srogo przykazując i koniecznie mieć chcąc, rozkazujemy, abyście przerzeczonych mieszczan naszych poznańskich w wyżej rzeczowanej wolności przez 14 lat nienaruszenie zachować powinni, inaczej czynić nie wążąc pod utratą łaski naszej. Na świadectwo listu tego pieczęć naszą przywieszono. Dan w Piotrkowie w wtorek w sam dzień ścięcia Św. Jana Chrzciciela roku Pańskiego tysięcznego czterechsetnego czterdziestego siódmego.

Relacja wielmożnego
Piotra z Szczekocina
podkanclerza Królestwa
Polskiego.

KRÓL KAZIMIERZ IV ZWALNIA MIESZKAŃCÓW
POZNANIA OD PODATKÓW KRÓLEWSKICH I MIEJSKICH
NA PRZECIĄG 4 LAT SPOWODU POŻARU MIASTA
(1459 R.)

Kasimirus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithwanie, Russie Prussieque dominus et heres etc. significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, quomodo perpendendo civitatis nostre Poznaniensis in una sui parte nuper per ignis voraginem incineracionem exindeque gravia dampna et incomoda plurima incolas dicte civitatis subisse debite considerando eorum propterea ac dicte civitatis condicionem volentes facere meliorem et in suo huiusmodi lapsu nostre gracie specialis prosequi favoribus, ut in statum pristinum nostre munificencie libertate facile erigantur, a data presencium ad quatuor annorum decursum continue se sequencium a solutione contribucionis et exactionis tam nostre regalis quam civilis, eos duntaxat, quorum habitaciones domorum in parte vel in toto per ignem sunt absumpte, nostra volumus gaudere libertate. Qui quidem cives et incole Poznanienses per ignem taliter consumpti ad decursum quatuor annorum prefatorum nostris exactoribus

Kazimierz z Bożej łaski król Polski, wielki książę litewski, ruski i pruski pan i dziedzic itd. oznajmujemy brzmieniem (listu) niniejszego komu należy, wszem wobec, jako zważając na zniszczenie niedawno temu jednej części miasta naszego Poznania przez żywioł ognia a zatem należycie rozważając narażanie się mieszkańców wspomnianego miasta na wielkie szkody i bardzo wiele niedostatku, chcąc ich przeto i całego miasta położenie lepszem uczynić i w takowym ich upadku obdarzyć względami szczególnej łaski naszej, ażeby do stanu poprzedniego mocą łaskawości naszej łatwo zostali wzniesieni, chcemy, aby od daty dzisiejszej do upływu czterech lat nieprzerwanie po sobie następujących od płacenia kontrybucji i podatku tak naszego królewskiego jak miejskiego cieszyli się wolnością naszą ci szczególnie, których mieszkania w domach częściowo lub całkowicie przez ogień zostały zniszczone. Ci zaś mieszczanie i mieszkańcy Poznania przez taki ogień wyniszczeni nie będą wcale zobowiązani ani zniewoleni płacić poborcom naszym do upływu powyższych czterech

quascunque exacciones tam regales quam civiles solvere minime tenebuntur nec erunt astric-
ti, sed huiusmodi exacciones nostras et civiles pro edificacio-
ne suarum edium convertant. Quocirca Tibi Stiborio de Pon-
iecz succamerario Poznaniensi Maiorispolonie generali etc. Mariemborgensi capitaneo aut
pro tempore existenti, tenuta-
riis ve(l) burgrabiis, procurato-
ribus aut exactoribus nostris
quibuscunque mandamus omni-
no habere volentes, quatenus
prefatos cives et incolas Pozna-
nienses taliter in parte vel in
toto igne concrematis sub hac
nostra libertate ipsis presenti-
bus concessa ad decursum anno-
rum predictorum inviolabiliter
conservetis et conservare debeat-
is pro gracia nostra secus non
facturi. In cuius rei testimo-
nium sigillum nostrum presen-
tibus est subappensum. Datum
Gnezne sabbato infra octavas
Visitac(i)onis Marie anno Do-
mini millesimo quadringentesi-
mo quinquagesimo nono.

Relacio venerabilis Io-
hannis Iohannis(?) de
Brzesze doctoris in utro-
que, archidiaconi Gnez-
nensis, regni Polonie
vicecancellarii.

lat jakichkolwiek podatków tak
królewskich jak i miejskich,
lecz niechaj takowe podatki na-
sze i miejskie na budowę do-
mów swoich mieszkalnych
obrócą. Przeto Tobie Ściborzu
z Ponieca, podkomorzemu po-
znańskiemu, staroście general-
nemu Wielkopołski itd., staro-
ście malborskiemu względnie
na ten czas będącemu, dzier-
żawcom albo burgrabiom, sza-
farzom lub poborcom jakimkol-
wiek naszym nakazujemy i ko-
niecznie mieć chcemy, abyście
wyżej wspomnianych miesz-
czan i mieszkańców Poznania
w taki sposób w części albo
w całości ogniem dotkniętych
w tej wolności naszej, tymże
niniejszem nadanej, do upływu
wyżej rzeczonych lat nienaru-
szenie zachowali i zachować po-
winni, dla łaski naszej inaczej
nie czyniąc. Na której rzeczy
świadcstwo pieczęć naszą przy
niniejszem przywieszono. Dan
w Gnieźnie w sobotę podczas
oktawy Nawiedzenia Marii
roku Pańskiego tysięcznego
czterechsetnego pięćdziesiątego
dziewiątego.

Relacja czcigodnego Ja-
na z Brzezia doktora
obojga praw, archi-
diakona gnieźnieńskie-
go, Królestwa Polskiego
podkanclerza.

Na dowód, że władza państwowa udzielała ulg także w późniejszych czasach i wielokrotnie, w wypadku powtórnej szkody pożarowej, mogą posłużyć zamieszczone poniżej trzy dokumenty odnoszące się do miasta Rogoźna.

W pierwszym zwalnia król Zygmunt I w roku 1530 mieszczan Rogoźna po pożarze miasta od podatków na przeciąg pięciu lat. Oryginalny dokument podpisany własnoręcznie przez króla jest przechowywany w Archiwum Państwowem w Poznaniu.

Drugim dokumentem jest znajdujące się również w Archiwum Państwowem w Poznaniu pismo wielkiego hetmana koronnego Jabłonowskiego z roku 1684, który z ramienia Komisji Hibernowej, administrującej daniną przyznaną na utrzymanie wojsk na leżach zimowych, zmniejsza miastu Rogoźnu wymiar tego podatku w związku z klęską pożarową z 2000 zł do 300 zł.

Do tej samej miejscowości odnosi się trzeci dokument z r. 1714 noszący podpis króla Augusta II. Zwalnia on mieszkańców Rogoźna, podupadłego przez wojny, powietrze morowe i pożary, od wszelkich kontrybucyj, podatków publicznych i prywatnych na przeciąg 4-ch lat.

Na szczególną uwagę zasługuje w tym dokumencie wzmianka o „prawach koronnych o pogorzelnach“, na które król się powołuje, udzielając poszkodowanym ulg podatkowych.

KRÓL ZYGMUNT I ZWALNIA MIESZKAŃCÓW ROGOŻNA OD PODATKÓW NA PRZECIĄG 5 LAT W ZWIĄZKU Z POŻAREM MIASTA (1530 R.)

Sigismundus Dei gratia
rex Poloniae, magnus dux
Lithuanie, Russie, Prussie, Ma-
zovie etc. dominus et heres,
significamus tenore praesen-
tium, quibus expedit, universis,
quia nos compacientes calami-
tose conditioni incolarum oppi-
di nostri Rogoszno, in quam
per ignis inclemenciam incide-
runt, cupientesque huic eorum
afflicte fortune succurrere, et

Zygmunt z Bożej łaski król
Polski, wielki książę litewski,
ruski, pruski, mazowiecki itd.
pan i dziedzic, oznajmujemy
brzmieniem listu niniejszego,
komu potrzeba, wszem wobec,
że my współczując nieszczęściu
mieszkańców miasteczka na-
szego Rogoźna, w które przez
ogień popadli, i pragnąc temu
ich nieszczęściu przyjść z po-
mocą i według możliwości do do-

quoad fieri potest, ad bonum statum eos reducere et relevare, dedimus et concessimus eis, damna duntaxat passis, ac tenore praesentium damus et concedimus quinque annorum a data praesentiarum literarum computandorum libertatem ab omnibus et singulis exactionibus civilibus schos vulgo appellatis, necnon ab omnibus aliis exactionibus et contributionibus pro necessitate reipublice laudatis et institutis ac laudandis et in posterum instituendis, preter exactionem czoppowe, a qua per unum duntaxat anni quartale libertatem eisdem concedimus, ut hac libertatis nostre gratia adiuti ad pristinae fortune condicionem redire possint. Quocirca vobis generosis et nobilibus terre Posnaniensis exactoribus praesentibus et futuris et aliis subditis nostris quibuscunque comittimus et mandamus, ut eosdem incolas oppidi Rogosno prenominati in hac immunitate et libertate predicta per nos eis gracie concessa conservetis et conservari faciatis nullasque exactiones et contributiones publicas institutas et instituendas, preter ipsam exactionem czoppowe, ad decursum temporis superscripti ab illis exigatis neque exigere faciatis pro gratia nostra. Harum quibus sigillum nostrum est impressum testimonio litera-

brege stanu ich przywieść i podnieść, daliśmy i przyznaliśmy tym, szkody zaiste cierpiącym, a brzmieniem niniejszego listu dajemy i przyznawamy wolność 5 lat od daty listu tego od wszystkich i poszczególnych podatków miejskich, schos pospolicie zwanych, i od wszystkich innych podatków i kontrybucyj na potrzebę Rzeczypospolitej uchwalonych i ustanowionych, oraz mających być w przyszłości uchwalonych i ustanowionych, prócz czopowego, od którego przez jeden tylko kwartał wolność im przyznajemy, ażeby tą łaską naszą wspomagani, do poprzedniej fortuny powrócić mogli. Dlatego wam urodzonym i szlachetnym ziemi poznańskiej poborcom terażniejszym i przyszłym, oraz innym jakimkolwiek poddanym naszym poruczamy i zlecamy, abyście mieszczan tych miasteczka przerzeczonego Rogożna w tym przywileju i wolności powyższej przez nas łaskawie przyznanej, zachowali i zachować pozwolili i żadnych podatków i kontrybucyj publicznych ustanowionych i mających być ustanowionych oprócz samego czopowego do upływu powyższego czasu od nich nie ściągali, ani ściągać nie dopuszczali, dla łaski naszej. Na świadectwo listu tego pieczęć naszą

rum. Datum Cracovie feria ter-
cia intra octavam festi Visita-
tionis Sancte Marie anno Do-
mini millesimo quingentesimo
tricesimo, regni vero nostri
anno XXIV to

przy niniejszem wyciśniono.
Dan w Krakowie we wtorek,
w oktawie święta Nawiedzenia
Najświętszej Marii Panny, ro-
ku pańskiego tysięcznego pięć-
setnego trzydziestego, panowa-
nia zaś naszego roku 24-ego.

Sigismundus rex

L. S.

Z y g m u n t k r ó l.

Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. Rogoźno dep. A. 3.

WIELKI HETMAN KORONNY JABŁONOWSKI
Z RAMIENIA KOMISJI HIBERNOWEJ PRZYZNAJE
MIASTU ROGOŻNU ULGĘ PODATKOWĄ W ZWIĄZKU
Z POŻAREM (1684 R.)

Deklaratja Miasteczku Rogoźnu y Starostwu, w Woiewodztwie
Poznanskim.

Sąd niniejszy Commissarski, do odbierania Hyberny, lege
publica naznaczony, stosując się do Constitucyey, Anni Millesimi
Sexcentesimali Septuagesimali Sexti, do ktorey, Commissyą teraz-
nieyszą Constitucya Seymu przeszłego referuie, z powagi prawa
pomienionego, uznawszy nieznosne przeładowanie, Starostwa
Rogozinskiego, w Woiewodztwie Poznanskim będącego, Corocz-
nią Hyberną, osobliwie gdy teraz swiezo Miasteczko Rogozno,
funditus zgorzało, reducuie one, y z Czwartą Częścią, na Seymie
przeszłym uchwaloną, do Summy, Dwóch Tysięcy Złotych, aby
ablhinc, quotannis, pomienioną Summę Złotych 2000 do Skarbu
wnosiło, declaruie, z tym dokładem aby same Miasteczko Ro-
gozno, poniewasz iest, de toto, ogniem zniesionem, Złotych Trzy-
sta płaciło, Wsie zaś, do Starostwa należące, Złotych Tysiąc
Siedmset (Wsie do Miasteczka, ani Miasteczko do Wsiow, nie
referując się) quotannis do Skarbu wnosiły. Działo się we Lwo-
wie, na Commissyey Hybernowej, dnia Dwudziestego Siódmego
Pazdziernika, Roku Panskiego, Tysiąc Szescset Osmdziesiątego
Czwartego.

J a b ł o n o w s k i

W. Z. R. H. W. K.

(Wojewoda Ziem Ruskich, Hetman Wielki Koronny)

Marszałek Commissyey Hybernowej.

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Rogoźno dep. B. 7.

KRÓL AUGUST II ZWALNIA MIESZKAŃCÓW ROGOŻNA
OD WSZELKICH DANIN I PODATKÓW NA PRZECIĄG
4 LAT (1714 R.)

Libertas ab oneribus publicis
civibus et incolis oppidi Rogoz-
no conflagratis.

Augustus Secundus Dei gra-
tiae rex Polonie, magnus dux
Lithuanie, Russiae, Prussiae,
Masoviae, Samogitiae, Kiio-
viae, Volhyniae, Podoliae, Pod-
lachiae, Livoniae, Smolensiae,
Severiae Czerniechoviaeqque,
necnon haereditarius dux Saxo-
niae et princeps elector signi-
ficamus praesentibus literis
nostris, quorum interest, uni-
versis et singulis, extremae ege-
stati et inopiae civium et inco-
larum oppidi nostri Rogozno in
palatinatu et districtu Posna-
niensi siti et iacentis miserti, ad
quam per calamitatem belli,
pestilentiam, et fato fulmino
totius eiusdem oppidi conflag-
rationem devenerunt, ad sup-
plicationem eorundem, quo fa-
cilius in locis per ignem deva-
statis domos denuo reaedificare
et extruere atque ad pristinum
statum redigere damnaque sua
resarcire possint, faciendum
esse duximus, quatenus eosdem
cives oppidanos Rogoznenses
ab omnibus contributionibus et
exactionibus seu oneribus pu-
blicis et privatis tam militari-
bus quam alioquocunque nomi-
ne vocatis laudatisque et lau-

Wolność od ciężarów publicz-
nych pogorzałym mieszczanom
i mieszkańcom miasteczka

Rogożna.

August II z Bożej łaski król
Polski, wielki książę litewski,
ruski, pruski, mazowiecki,
żmudzki, kijowski, wołyński,
podolski, podlaski, inflantski,
smoleński, siewierski i czernie-
chowski oraz dziedziczny książę
saski i elektor, oznajmujemy
niniejszym listem naszym ko-
mu na tem zależy, wszem wo-
bec i każdemu z osobna: litując
się nad ostatecznem ubóstwem
i nędzą mieszczan i mieszkań-
ców miasteczka naszego Ro-
gożna w województwie i po-
wiecie poznańskim położonego
i leżącego, w które przez zgrozę
wojenną, morowe powietrze
i pożar całego miasta od pio-
runa, popadli, sprawiliśmy na
prośbę tychże mieszczan, aby
łatwiej w miejscach ogniem
spustoszonych mogli domy
swoje znowu odbudować i bu-
dować oraz do dawnego stanu
wrócić i szkody swoje napra-
wić, żeśmy mieszczan tych ro-
gozińskich od wszystkich kon-
trybucyj i podatków, albo cię-
żarów publicznych i prywat-
nych tak wojskowych jak i ja-
kimkolwiek imieniem nazwa-

dandis eximeremus et liberos faceremus, prout quidem auctoritate nostra regia et insistendo legibus Regni de confla-gratis sancitis ad decursum quator annorum a data praesentium continuo et immediate se sequentium eximimus, liberosque et immunes facimus et declaramus praesentibus literis nostris, quod ad notitiam omnium, quorum interest, praesertim vero contributionum publicarum agrariarum, fumalium, tum aliarum quarumvis exactoribus palatinatus Posnaniensis iliorumque succollectoribus et substitutis deducentes, mandamus, ut eosdem cives et oppidanos Rogoznenses circa praesentes libertatis literas nostras conservent et ad nullas contributiones usque ad decursum suprascripti temporis stringant et adigant conservarique curent et adigi non permittant pro gratia nostra regia. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni comuniri iussimus. Datum Ridzinae die VII mensis Septembris anno D-ni MDCCXIV, regni nostri XVIII anno.

A u g u s t u s r e x

L. S.

nych, uchwalonych i mających być uchwalonych wyjęli i wolnymi uczynili, jako też powagą naszą królewską i na podstawie praw koronnych o pogorzelcach uchwalonych, na przeciąg czterech lat od daty niniejszej nieprzerwanie i bezpośrednio po sobie następujących, wyjmujemy, wolnymi i uprzywilejowanymi czynimy oraz listem naszym ogłaszamy. Co do wiadomości wszystkich, komu na tem zależy, zwłaszcza zaś poborców kontrybucyj publicznych, rolnych, podymnych i jakichkolwiek innych województwa poznańskiego oraz ich subkolektorów i zastępców przywodząc zlecamy, aby tychże mieszczan rogozińskich przy niniejszym liście naszym uwalniającym zachowali i do żadnych kontrybucyj aż do upływu powyższego czasu nie pociągali i przymuszali a zachować starali się i przymusić nie pozwalali dla łaski naszej królewskiej. Ku wierze czego list niniejszy ręką naszą podpisany pieczęcią koronną umocnić kazaliśmy. Dan w Rydzynie, dnia 7 miesiąca września roku pańskiego 1714, panowania naszego roku 18.

A u g u s t k r ó l.

Na dowód, że również władze wojewódzkie opiekowały się poszkodowanymi przez pożary mieszkańcami, przytaczamy wypis z ksiąg grodzkich wschowskich uchwały sejmiku dzielnicowego średzkiego, zachowany w archiwum miasta Rydzyny, zdeponowanem w Archiwum Państwowem w Poznaniu.

Uchwałą tą zwolniono szereg miast wielkopolskich na 7 lat od podatku czopowego i szelężnego.

PUNCTUM EX LAUDO
CONVENTUS SREDENSIS

1715.

Actum in castro Wschovensi feria sexta post dominicam Rogationum proxima anno Domini millesimo septingentesimo decimo quinto.

Ad officiosam requisitionem spectabilium Iacobi Intemberczyk advocati et Andreae Eytner scabini, civium oppidi Rydzyna, officium praesens castrense Wschovense punctum laudi Sredensis palatinatum Posnaniensis et Calisiensis in conventu particulari Sredensi idque pro interesse praefati oppidi constitutum et conscriptum ad actaque praesentia castrensia Wschovensia sub actu suprascripto oblati, officiose extradidit. Cujus puncti series de verbo ad verbum sequitur talis: Miasta spalone y przez ogien zruynowane, iako to Wronki, Złotowo, Sierakowo, Margonin, chcąc aby pari z miastami inszemi z Lesznem, Rawiczem, Rydzyną, Wieluniem y Borkiem gaudeant pri-

PUNKT Z UCHWAŁY
SEJMIKU ŚREDZKIEGO

1715 R.

Działo się w grodzie Wschowskim, w piątek, po niedzieli Krzyżowej najbliższy, roku pańskiego tysięcznego siedemsetnego piętnastego (31 maja 1715).

Na urzędowe żądanie zacnie sławnych Jakóba Intemberczyka wójta i Andrzeja Eytner'a ławnika, mieszczan miasteczka Rydzyny, wydał niniejszy urząd grodzki wschowski urzędownie punkt uchwały średzkiej województw poznańskiego i kaliskiego na sejmiku dzielnicowym średzkim i to w interesie wspomnianego miasta uchwalony i spisany a do ksiąg niniejszych grodzkich wschowskich pod powyższą datą wpisany, którego punktu brzmienie od słowa do słowa jest takie:

Miasta spalone i przez ogień zrujnowane, jako to Wronki, Złotowo, Sierakowo, Margonin, chcąc aby narówni z miastami innemi, z Lesznem, Rawiczem, Rydzyną, Wieluniem i Bor-

vilegio od czopowego y szelężnego na lat siedm uwalniamy.

Dan w Sredzie dnia trzynastego miesiąca Maia roku tysiącznego siedmsetnego piętnastego.

Ex actis castrensibus Wschovensibus extraditum.

kiem, cieszyły się przywilejem od czopowego i szelężnego, na lat siedem uwalniamy.

Dan w Środzie, dnia 13 miesiąca maja, roku tysiącznego siedmsetnego piętnastego.

Z akt grodzkich wschowskich wydano

(—) Koronowski
manu propria.

Koronowski
(własnoręcznie).

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Rogoźno dep. B II. 3.

Troska o dobrobyt mieszkańców miast i wsi miejskich powoduje również władze miejskie do naśladowania akcji pomocy władz państwowych. W księgach Trzech Porządków¹⁾ m. Poznania zachowała się uchwała tej władzy miejskiej dot. włościan pobliskiej wsi miejskiej Górczyna. Z podaniem dokładnych terminów zwalnia ona imiennie dwóch mieszkańców, których budynki zgorzały od uderzenia gromu, od płacenia trzech półrocznych rat czynszu. Wyraźnie zaznaczono przytem, że ulgę tę przyznaje się jedynie pod warunkiem odbudowy zgorzałych budynków.

UCHWAŁĄ TRZECH PORZĄDKÓW MIASTA POZNANIA
DARUJE SIĘ DWOM MIESZKAŃCOM WSI MIEJSKIEJ
GÓRCZYNA TRZY RATY CZYNSZU CELEM UMOŻLIWIE-
NIA IM ODBUDOWY ZABUDOWAŃ POGORZAŁYCH OD
UDERZENIA PIORUNA.

Actum feria quinta ante dominicam Reminiscere Quadragesimalem proxima die scilicet decima quinta mensis Martii anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio.

Działo się w czwartek przed niedzielą Suchą najbliższy niedzieli Wstępnej względnie dnia piętnastego miesiąca marca roku Pańskiego 1753-go.

¹⁾ Rada miejska, ławnicy, przedstawiciele cechów i bractw.

Incolis gorczynensibus intro-
contentae tres rathae census ex
causa conflagrationis condo-
nantur.

Tres Ordines Civitatis Sa-
crae Regiae Majestatis Posna-
niae die hodierna supra de actu
contenta causa tractandorum
negotiorum publicorum in
Praetorium congregati attenta
supplicatione laboriosorum Al-
berti Mizera et Pauli Palacz
subditorum in villa civitatensi
Gurczyn degentium, quorum
aedificia una cum aliis rebus
anno immediate elapso ex per-
missione Divina igne fulminis
tacta, absumpta sunt, ideo suc-
curendo eorum inopiae, ut ali-
quomodo relevari possint tres
ratas censuum pro laboribus
consuetis ad aerarium civitatis
pendi solitorum nempe unam
ratam pro festo Sancti Martini
episcopi et confessoris in anno
immediate praeterito millesimo
septingentesimo quinquagesimo
secundo, alteram vero ratam
pro festo Purificationis Beatis-
simae Mariae Virginis in anno
currente millesimo septingente-
simo quinquagesimo tertio, ter-
tiam denique ratam in anno
eodem praesente millesimo sep-
tingentesimo quinquagesimo
tertio pro festo Sancti Martini
episcopi et confessoris eisdem
defalcarunt et condonarunt
cum ea conditione ut quantoci-

Mieszkańcom górczyńskim
daruje się niżej wymienione
trzy raty czynszu spowodu po-
żaru.

Trzy Porządki miasta Jego
Królewskiej Mości Poznania
dnia dzisiejszego wyżej w ak-
cie zawartego dla załatwienia
interesów publicznych na ratu-
szu zebrane, wysłuchawszy
prośby pracowitych poddanych
Wojciecha Mizery i Pawła Pa-
lacza zamieszkujących we wsi
miejskiej Górczynie, których
budynki łącznie z innemi rze-
czami w minionym roku za do-
pustem Bożym od uderzenia
gromu zgorzały, przeto ku wy-
ratowaniu ich z nędzy by jakoś
mogli się podnieść, potraciły
i darowały im trzy raty czyn-
szów, które za zwykłe roboty do
kasy miejskiej płacić zwykli,
mianowicie jedną ratę na święto
św. Marcina biskupa i wyznaw-
cy z minionego roku 1752-go,
drugą zaś ratę na święto
Oczyszczenia Najświętszej Ma-
rji Panny z roku bieżącego
1753-go, trzecią wreszcie ratę
w tymże obecnym roku
1753-im na święto św. Marcina
biskupa i wyznawcy, pod wa-
runkiem by niezwłocznie sta-
rali się o naprawę budynków
i odbudowę innych.

tius aedificia reparare aliaque Mocą czynności niniejszej
denovo erigere curent. Actus do powyższej sprawy.
praesentis virtute ad praemissa
mediante.

Archiwum Państwowe w Poznaniu: Acta conclusiones Trium Ordinum civitatis S. R. M. Posnaniae 1731—1777 str. 3+2.

R o z d z i a ł II.

KASY OGNIOWE.

Ulgi podatkowe dla pogorzalców okazały się niewystarczającymi, gdyż nosiły charakter zapomogi ratalnej rozłożonej na dłuższy często okres czasu, a nie dostarczały poszkodowanym środków do rychłej odbudowy zgorzałych budynków, uzależniając ją od dobrej woli i miłosierdzia sąsiadów. Nie chcąc zatem uszczuplać swych dochodów zależnych od dobrobytu mieszkańców, dążyły większe miasta do utworzenia na wzór zagranicy specjalnych funduszków w postaci kas ogniowych zasilanych przymusowymi składkami wszystkich obywateli danego miasta.

Projekty utworzenia takich kas ogniowych pojawiają się w drugiej połowie XVIII wieku, lecz zrealizowanie napotyka na duże trudności tak, iż tylko miasta podległe panom dziedzicznym pod naciskiem zwierzchniej władzy wprowadzają w czyn ten nowy rodzaj zabezpieczenia się przed szkodami pożarowymi.

Miasta królewskie jak Poznań, posiadające pewnego rodzaju samorząd oparty na przywilejach królewskich i prawie magdeburskiem, uchwalały coprawda utworzenie kas ogniowych, lecz urzeczywistnienie ich musiało napotykać na znaczne trudności wobec niechęci mieszczan do świadczeń na ten cel, gdyż w księgach miejskich nie można znaleźć śladu istnienia takich instytucyj.

Pierwsze próby stworzenia kasy ogniowej w Poznaniu datują z r. 1759, gdy uchwałą Trzech Porządków postanowiono na wzór zagranicy utworzyć taką kasę.

Zadziwić musi znaczny jak na owe czasy postęp w kierunku klasyfikacji budynków według ich wartości i wyznaczenia odpowiednio różnych składek oraz fakt objęcia ubezpieczeniem również mieszkańców przedmieść i folwarków miejskich z odpowiednią zmianą taryfy. Kasa ta musiała istnieć bardzo krótko, lub wogóle

nie została zorganizowana, gdyż brak wzmianek o jej istnieniu w późniejszych czasach.

Dziwnem wydaje się bowiem, że już po 20 latach Komisja Dobrego Porządku miasta Poznania poleca władzom miejskim utworzenie kasy ogniowej nie wspominając nawet słowem o uchwale Trzech Porządków z roku 1759-go. Dowodem, że władze miejskie wzięły sobie do serca postanowienie Komisji Dobrego Porządku, jest uchwała Trzech Porządków z 14 grudnia 1780 r. wykazująca najlepsze chęci magistratu.

Lecz charakterystycznym dla ówczesnych stosunków jest, że również obywatele miasta zapomnieli o projekcie kasy z 1759 r. i ponownie mają zamiar sięgać po wzory zagraniczne.

Niestety nie udało się dotychczas odszukać dalszych zapisków o wynikach narad na sesjach gospodarczych magistratu.

UCHWAŁA TRZECH PORZĄDKÓW MIASTA POZNANIA
Z DNIA 13 LUTEGO 1759 R. W SPRAWIE ZAŁOŻENIA
KASY OGNIOWEJ.

Contributio germanice faierkass appellata pro civibus ac incolis civitatis necnon pro laboriosis villarum civitatensium colonis laudatur.

Tres Ordines civitatis Sacrae Regiae Maiestatis Posnaniensis die hodierna supra de actu contenta negotiorum publicorum tractandorum causa in praetorium congregati, laudabiles beneordinatarum aliarum civitatum consuetudines olim in hac etiam metropoli (ut fortiter praesumitur), constanter quoad tempus permisit servatas, tandem ob rerum temporumque vicissitudinem neglectas et adusque intermissas magno civitatis damno et civium incommodo intermissas reassumendo, ut civibus et incolis civitatis istius suburbiorumque huc spectantium, ac denique colonis villas civitatenses incolentibus, Deo quandoque permittente damnum per incendium casuale aliquando passuris, competens pro reparatione ruinarum in aedificiis ex causa ignis quaeque devorantis causandarum subsidium absque inoneratione aerarii civilis publici praestari in tempore valeat, per idque integritati ac decori tam totius civitatis, sub-

Kontrybucja w niemieckim „faierkass“ zwana, uchwalona dla mieszczan i mieszkańców miasta oraz pracowitych kolonistów wsi miejskich.

Trzy Porządki miasta Jego Królewskiej Mości Poznania dnia dzisiejszego wyżej w akcie zawartego, (13 lutego 1759), dla załatwienia interesów publicznych, na ratuszu zebrane, wznowiając chwalebne obyczaje innych dobrze urządzonych miast, niegdyś także w tej metropolji (jak się mocno wierzy) stale póki czasy pozwoliły przestrzegane a ostatnio przez odmianę rzeczy i czasów zaniedbane i dotąd z wielką dla miasta szkodą i krzywdą mieszczan zaniechane, ażeby mieszczanom i mieszkańcom miasta tego i przedmieść do niego należących, a naostatek kolonistom wsie miejskie zamieszkującym i kiedykolwiek za dopustem Bożym szkodę przez pożar przypadkowy cierpiącym, należyta pomoc na naprawianie szkód powstałych w budynkach, przez jakąkolwiek przyczynę ogniową zniszczonych, bez obciążenia skarbu publicznego miejskiego w czas udzielona być mogła, a przez co mianoby względ na całość i ozdobę tak całego mia-

urbiorumque iurisdictioni civili parentium, ac denique conservationi villarum civitatis consulatur, concluderunt, ut omnes et singuli cives incipiendo a praenobili civitatis istius praeside nemine excepto ex lapideis primae classis per unum tinphonem, ex lapideis mediocribus per duos sextarios, ex lapideis minimae quantitatis et importantiae per unum sextarium, suburbani a domibus I-mae classis per duos sextarios, a domibus mediocris considerationis per unum sextarium, a domunculis parvis per grossos octo, villani vero per unum tinphonem ex uno manso integro pro quolibet dimidio anni nimirum circa solutionem contributionis capitalis ad manus nobilis domini Adalberti Stanecki, uti et tanquam ad compascanda (quae Deus Optimus avertat) incendia constituti ex nobili officio praesidis et antesignani irremissibiliter pendant et enumerent.

Porro nobilis dominus Stanecki sive eius succedaneus, quantum sit cuipiam per incendium pure casuale et non culpa exusti exortum iniuriam passo, ex praemissa contributione faierkass germanice vocata pensurus et largiturus nobile officium hoc in casu suo tempore consulere tenebitur sicut

sta i przedmieść do jurysdykcji miejskiej należących, jak i zachowania wsi miejskich, uchwały, ażeby wszyscy i poszczególni mieszczanie, począwszy od wielce szlchetnego prezydenta tego miasta, nikogo nie wyłączając, od kamienic pierwszej klasy po jednym tyńfie, z kamienic średnich po 2 szóstaki, z kamienic o najmniejszej wartości i dochodzie po 1 szóstaku, mieszkańcy przedmieść od domów pierwszej klasy po dwa szóstaki, od domów średniej wielkości po 1 szóstaku, od domów małych po 8 groszy, wieśniacy zaś po 1 tyńfie od całego jednego łanu na każde półroczie niezawodnie względem płacenia kontrybucji głównej do rąk szlchetnego pana Wojciecha Staneckiego, jako przełożonego i dowódcy ustanowionego przez szlchetny urząd do pilnowania pożarów (które Bóg najwyższy odwrócić raczy) nieodwołanie zapłacili i wyliczyli.

Potem szlchetny pan Stanecki albo jego zastępca, ile komukolwiek krzywdę przez ogień cierpiącemu, z powyższej kontrybucji, „faierkass“ w niemiec-kim zwanej, płacić i dać będzie mógł, powinien w tym wypadku szlchetny urząd w swoim czasie radzić, jako też będzie obowiązany do zdawania rachunku

etiam ad reddendum tam de publicznego tak z przychodu
perceptis quam et de expensis jak i z rozchodu.
calculus publicus erit adstrictus. Actus praesentis virtute ad
praemissa mediante.

Archiwum Państwowe w Poznaniu: Acta conclusiones Trium Ordinum civitatis S. R. M. Posnaniae 1751—1777 str. 530.

UCHWAŁA KOMISJI DOBREGO PORZĄDKU MIASTA POZNANIA W SPRAWIE UTWORZENIA KASY OGNIOWEJ (1779—80).

KASA OGNIOWA.

Jako we wszystkich rządnych każdego kraju miastach kasa ogniowa bywać zwykła; któraby w okropnych pożaru przypadkach; nieszczęśliwym pogorzelcom do rychlejszego ich wsparcia jedynym stawała się ratunkiem; gdy więc jej ustanowienia, i tu w mieście Jego Królewskiej Mości Poznaniu powszechna wszystkich mieszkańców jego wyciąga potrzeba, przeto Komisja jej konieczne utworzenie szlachetnemu magistratowi w roku 1780 w drugim zaraz tygodniu po obraniu nowego prezydenta jako najmocniej zaleca, iżby tenże szlachetny magistrat wezwawszy drugich dwóch porządków i bractwa całego kupieckiego, oraz z każdego cechu znajdującego się w mieście cechmistrza, o sposobach jej ustanowienia i opatrzenia się naradził oraz jej rozrządzenie przepisał, która gdy ułożoną i ustanowioną zostanie pod czterema kluczami, to jest: prezydenta, wójta, trybuna i bractwa kupieckiego starszego zamkniętą być ma, a z niej posiłki pogorzelcom inaczej być nie mają dawane, tylko za wiadomością i uchwałą tych wszystkich wyżej wspomnianych szlachetnego magistratu Trzech Porządków, sławetnego kupieckiego bractwa i innych wszystkich bywszych cechmistrzów.

Archiwum Państwowe w Poznaniu: Księga uchwał Komisji Dobrego Porządku miasta Poznania. (Pisownia zmodernizowana).

UCHWAŁA TRZECII PORZĄDKÓW MIASTA POZNANIA W SPRAWIE KASY OGNIOWEJ (1780 R.)

Actum feria quinta post festum Sanctae Luciae Virginis et Martyris proxima die scilicet 14-to mensis Decembris anno Domini 1780-mo.

Praesentes fuerunt nobiles Kunowski praesidens, Natali vices-praesidens, Salkowski advocatus, Sztorck, Mejerer, Gepperdt, Szperna consules, tum spectalites Wilant subdelegatus, Gradzki, Au, Keller scabini atque honorati Krayczewski, Szuberdt, Brzycki, Reer, Schops, Gawlikowski, Nowiszewski, Rogoziecki, Gierłowski, Milewski, Przeddziecki duodecimviri civitatis Sacrae Regiae Maiestatis Posnaniae.

Insinuatio dispositionis introcontente intuitu cassae conflagratoriae.

Tres Ordines civitatis Sacrae Regiae Maiestatis Posnaniae die hodierna, supra de actu contenta causa tractandorum negotiorum publicorum in praetorium huius civitatis congregati, inherendo dispositioni illustrissime commissionis Boni Ordinis in hac civitate subsecutae intuitu cassae conflagratoriae, idque fine subsidii pro re civium et incolarum huius civitatis tam intra, quam extra moenia eiusdem cohabitantium et ad corpus seu totali-

Działo się w czwartek po świętej Łucji dziewicy i męczennicy najbliższy t. j. dnia 14 miesiąca grudnia Roku Pańskiego 1780.

Obecni byli szlachetni, Kunowski prezydent, Natali wiceprezydent, Salkowski wójt, Sztorck, Mejerer, Gepperdt, Szperna rajcy, jakoteż zacni sławni Wilant subdelegat, Gradzki, Au, Keller ławnicy, oraz sławetni Krayczewski, Szuberdt, Brzycki, Reer, Schops, Gawlikowski, Nowiszewski, Rogoziecki, Gierłowski, Milewski, Przeddziecki, dwunastumężowie miasta Jego Królewskiej Mości Poznania.

Obwieszczenie rozporządzenia niżej zawartego, względem kasy pożarowej.

Trzy Porządki miasta Jego Królewskiej Mości Poznania, dnia dzisiejszego wyżej w akcie zawartego, dla załatwienia interesów publicznych na ratuszu tego miasta zebrane, w myśl rozporządzenia Prześwietnej Komisji Dobrego Porządku, która w tem mieście działała, uchwalonego i obszerniej w sobie opisanego, względem ustanowienia i utrzymania na zawsze w tem stołecznem mieście kasy pożarowej, według wzoru innych miast, poza królestwem

tatem eiusdem civitatis spectantium et pertinentium, si et quatenus eosdem aliquali improviso casu, fato, et infortunio (quod Deus clementer avertere dignetur) per incendium ac voraginem ignis in bonis suis tam soli stantibus, quam et rebus mobilibus damnum et ruinam pati contigerit, proportionate subministrandi et suppediandi, in hac metropoli civitate ad normam aliarum civitatum extra Regnum existentium, eiusmodique cassas hocce pariter subsidii publici fine conservantium, pro semper constituendae et manutenendae, sancitae, et fusius in se enarranti; die eadem hodierna in praesentium sui Ordinum senioribus fraternitatis mercatorum ac tota eadem fraternitate, tum quoque aliorum contuberniorum cech - magistris convocatis et personaliter in praesenti sessione comparentibus, prae primis eisdem praemissa praelibatae Illustrissimae Commissionis perlecta dispositione quatenus iidem et praecipue mercatores huius civitatis uti ordinationum et constitutionum quoad huiusmodi cassas conflagratorias in exteris civitatibus existentes potius prae aliis gnari et notitiam habentes iuxta praescriptum praefatae Illustrissimae Commissionis, tum ad normam, et praxim earun-

istniejących i takie kasy podobnież w celach wsparcia publicznego utrzymujących, i to w celu niesienia i udzielania pomocy w odpowiednim stosunku mieszczanom i mieszkańcom tego miasta, tak wewnątrz jak i poza murami jego zamieszkującym i przynależnym, jeżeli i póki im z jakiegokolwiek nieprzewidzianego przypadku, przygody i nieszczęścia (co niechaj Bóg łaskawie odwrócić raczy) przez pożar na dobrach swoich tak na ziemi stojących jak i w rzeczach ruchomych szkodę i ruinę odnieść przydarzy się, obwieściły i nakazały w tymże dniu dzisiejszym zwołanym przed siebie starszym bractwa kupieckiego oraz całemu temuż bractwu, jak również cechmistrzom innych cechów a osobiście na niniejszej sesji stawającym, przeczytawszy przed przednimi tymi rozporządzenie powyższe przerzeczonej Prześwietnej Komisji, aby oni a zwłaszcza kupcy tegoż miasta jako daleko więcej niż inni z postanowieniami i ustawami tych kas pożarowych, w zagranicznych miastach istniejących, uświadomieni i obeznani, według przepisu przerzeczonej Prześwietnej Komisji, potem według wzoru i praktyki tychże zagranicznych przedniejszych miast wskazówki swoje lub plany na piśmie bądź to Porządkom, bądź

dem exteriorum classicarum civitatum suas in scripto informationes seu plantas sive ordinibus sive etiam ipsimet nobili magistratui, in aliqua subsequente illius sessione septimanae economica congregato, omni ac possibili modo temporeque bene viso, (ut eo facilius ac utilius suprafatae Illustrissimae Commissionis dispositioni satisfieri valeat) porrigere current ac queant, insinuaverunt, et iniunxerunt. Actum per praesentes.

to również samemu szlacheckiemu magistratowi, na którejkolwiek następnej tygodniowej sesji gospodarczej zebranemu, w każdy możliwy sposób i w dogodnym czasie (aby tem łatwiej i pożyteczniej wyżej wspomnianemu rozporządzeniu Przewodniczącej Komisji stać się mogło zadość) podać starali się i mogli.

Archiwum Państwowe w Poznaniu: Acta conclusiones Trium Ordinum S. R. M. Posnaniae 1780—92.

O istnieniu kas ogniowych w innych miastach wielkopolskich świadczą dokumenty odnoszące się do Zaniemyśla i Leszna oraz wzmianka w aktach pruskich, dotyczących utworzenia socjetetu ogniowego, o istnieniu kasy ogniowej w Wronkach utworzonej rzekomo przez pana dziedzicznego. Na rzecz tej kasy nałożony został na mieszkańców podatek 2 groszy od każdego komina. Fundusze te miały być użyte na zakup i utrzymanie sikawki i innych przyborów ratowniczych oraz na zasiłki dla poszkodowanych. Mimo dokładnego zbadania ksiąg miejskich i materiałów archiwalnych dotyczących tego miasta nie udało się znaleźć zapisków potwierdzających istnienie takiej instytucji.

Kasa ogniowa leszczyńska będzie omówiona w osobnym rozdziale poświęconym urządzeniom ogniowym w tem mieście, gdyż liczne dokumenty i zapiski, odnalezione w archiwum miejskiem, pozwalają na osobne ich przedstawienie.

Kasa ogniowa w Zaniemyślu została ustanowiona przez Tadeusza Jaraczewskiego dekretem z dnia 16 marca 1787 roku, w którym omawiane są również inne przepisy i porządki miejskie. Poniżej zamieszczamy część tego dekretu odnoszącą się do wspomnianej kasy. Z zadziwiającą skrupulatnością reguluje to rozporządzenie administrację kasy oraz ustanawia główne wy-

tyczne porządku ogniowego. Z uwagi na niski wymiar składek kasa musi się częściowo ograniczyć do udzielania poszkodowanym pożyczek spłacanych w dogodnych ratach. Zapomogi bezzwrotne były uzależnione od uznania pana dziedzicznego i w głównej mierze od zasobów gotówkowych kasy.

TADEUSZ NA JARACZEWIE JARACZEWSKI, STAROSTA
SOLECKI, POTWIERDZA DEKRET KALIXTA ŁODZIA
Xcia PONIŃSKIEGO Z DN. 5 LIPCA 1779 R. I UZUPEŁNIA
GO USTANAWIAJĄC M. IN. KASĘ OGNIOWĄ
DN. 16 MARCA 1787 R.

...Iako zaś wszystkie Miasta przezornie się rządzące mają ustanowioną Ogniową Kasę, tak dla zapobieżenia nieszczęściu, iako też dla zaratowania nieszczęśliwych przez Ogień Mieszkańców, tak chcąc aby y wtymże Mieście moim Zaniemysłu iako naydokładniejsze y nayprzezorniejsze kwitnęły rządy, postanawiam takowąż Kasę Ogniową, do ktorey aby każdy Obywatel Domostwo Swoie Dziedziczne Maiący dawał składki na każde Suche dni tym czasem po groszy Polskich Miedzianych Piętnaście, każdy zaś komornik po groszy Polskich Miedzianych Poł osma nakazuję. Wktórym by zaś Domostwie Dziedzic niemieszkał, tylko sami komornicy, to Mieszkaiący w pryncypalnej Izbie komornik, Dziedzica zastępować powinien, którą to składkę Bormistrz Miasta tegoz regularnie bez najmniejszego na nikogo względu, lub dyskreyci wybierać będzie powinien podług znaydujących się Mieszkańców Regestru, wktory Pisarz Mieyski, regularnie pod datą zapisywać powinien przybywaiących do Miasta y ubywaiących Ludzi, a od tey składki nikt w Mieście Mieszkaiący wolnym bydz nie moze, kto tylko przed Czterema tygodniami, od Srody Suchodniowej rachuiąc, się sprowadzi, ten zaś który w czwartą Srodę przed Suchodniową przybędzie, ten od tey daniny na następujące Suchedni wolnym bydz ma, sprzecznego zaś, do wypłacenia teyze powinności, exekucyą przynaglicć móc mieć będzie Bormistrz, y on tęż zebraną składkę, zaraz po każdym Suchych dniach do Dworu przynieść powinien y przy Panu Dziedzicznym, lub przy kim od Pana moc do tego na pismie maiącym, podług Regestru Mieszkancow przerachować y w Regestr Kassy ręką tak Pana Dziedzicznego (lub kogo od tego umocowanego) iako y Bormistrza za każdą razą podpisany zapi-

sać, y w Kassie złożyć powinien będzie, ktorey to Kassy bezpieczeństwo, Ia Pan Dziedziczny, y z Mymi następcami całemu Miastu zabezpieczam y zaręczam.

Uzytek tey Kassy Ogniowey takowy nazawsze bydz powinien.

Nayprzod wszystkie porządki do gaszenia pożaru Ognia potrzebne, z tey Kassy sprawione, y w zupełnym zawsze stanie utrzymywane bydz powinny. Ze zaś Pisarza Mieyskiego będzie powinnością spisywać regularnie przybywających do Miasta y Ubywających Mieszkańców, więc w nadgodę tey pracy dostać ma przy kazdym kwartalnym rachunku z tey Kassy, po Złotych dwa groszy Miedzianych Pietnaście, co uczyni na rok złotych Dzie sięć: Bormistrz zas, za trudy y starania swoje w wybieraniu tey Daniny, ma wziąć na kazdy kwartał po Złotych Polskich trzy, co wynosi na rok Złotych Dwanaście, na co wszystko wydatek regularnie w Regestrze rozchodnim w pisany co kwartał, y ręką Dziedzica, lub Iego umocowanego Namiesnika, y Bormistrza podpisany bydz ma. Gdyby zas Pożar Ogniowy (ktorego broń Boże) ktoremu z Obywatelow uczynić miał Szkodę, na ten czas z tey Kassy na zapomnienie kazdy uszkodzony Obywatel proporcjonalnie podług szkody dostanie Summę wyznaczoną przez Dziedzica, cokolwiek darowanym, resztę zaś pozyczanym bez prowizyi sposobem, ktora, tak darowana, iako y pozyczana, w Regestr Kassy wpisana bydz powinna, również y na wyznaczone Terminy oddawaną, którą to pozyczaną kwotę na Cztery części podzieloną, w przeciagu lat pięciu wypłacić winien będzie, w ten sposób: Ze w Roku pierwszym nie będzie obowiązany nic oddawać, na koncu zaś drugiego Roku, pierwszą część pozyczoney Summy oddać powinien, na końcu trzeciego, drugą, na końcu czwartego trzecią, a na końcu piątego ostatnią wypłacić powinien będzie. Każda zaś z tych części w czasie wyznaczonym koniecznie y pod surową Exekucją lub Aresztem zapłacona bydz ma. Z tey zas Kassy zadnemu innemu Obywatelowi nie pogorzałemu pozyczać się niepowinno, choćby naywyższą obiecywał prowizyą, gdyz zebrana ztey powszechney Składki Summa w gotowiznie zawsze bydz powinna dla zaratowania Obywatelow w przypadku Ogniowego nieszczęścia. Ten zaś Mieszczanin, ktory Sikawki y wszystkie Ogniowe Porządki w pieczy Swoiey mieć będzie, Ten na zawdzięczenie Iego dozoru od podatku do tey Kassy z Osoby Swoiey uwolniony bydz ma. Ten zas powinien w kazde Suchednie

Sikawki probować, y wszystkie porządki Ogniove zupełnie obey-
rzyć, a gdy co nadpsutego postrzeze zaraz Bormistrzowi powie-
dzieć y o nieodwłoczne naprawienie nalegać pod Strafą obowią-
zany będzie, bo gdyby w przypadku Ognia porządek który do
uzycia nie był zdatny, Strafie Żółtych Polskich Trzydzieści y Sie-
dzeniu Komorki przez tydzień podpadać będzie. Do tey składki
y Żydzi rownie z Chrześcianami należeć mają, y z rownego w nie-
szczęściu zaratowania korzystać powinni...

...Które to wszystkie ustawy na twierdzy Panowania Mego
Dziedzicznego umocniwszy, one niewzruszonym zachowaniu
trzymać wszystkim Obywatelom Władzę moją nakazuję, y dla
zupełney wazności podpisem ręki Moiey, y Rodowitą upowazam
pieczęcią w Ieziorach dnia Szesnastego Marca Tysięcznego Siedm-
setnego Osmdziesiątego Siodmego.

T a d e u s z n a I a r a c z e w i e I a r a c z e w s k i

Starosta Solecki m. p.

(L. S.)

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Zaniemyśl dep. B. 1—2.

Rozdział III.

PORZĄDKI I REGULAMINY OGNIOWE.

Szerszy rozwój kas ogniowych powstających sporadycznie w poszczególnych miastach polskich u schyłku Rzeczypospolitej, hamowała niewątpliwie ciągle groza klęsk pożarowych, wisząca nad temi skupieniami ludzkimi, pobudowanemi zazwyczaj bez planu i z materiałów łatwo palnych, wobec czego lada drobny pożar przy „sprzyjających“ warunkach groził zagładą całemu miastu. Warunki takie nakazywały władzom jak i mieszkańcom miast jaknajdalej idącą ostrożność i przezorność co do obchodzenia się z ogniem i światłem, jak również w przewidywaniu potrzebnych środków i sposobów ratowniczych na wypadek pożaru. Stąd też liczniejsze są dokumenty wskazujące na istnienie już w najdawniejszych czasach różnego rodzaju przepisów w zakresie akcji zapobiegawczej i ratunkowej.

Przepisy groziły nieposłusznym wysokimi karami, przewidywały one często również nagrody dla zachęcenia ratujących i zwrot szkód poniesionych przez akcję ratunkową.

Poniższy zbiór przepisów ogniowych niektórych miast wielkopolskich dostatecznie odzwierciedla stan ówczesnego pożarnictwa o różnej rozpiętości zależnie od wielkości i zamożności miasta oraz troskliwości władzy zwierzchniej. Analogiczne przepisy dotyczące miasta Leszna przytoczone są w rozdziale IV poświęconym wyłącznie temu miastu.

Na szczególną uwagę zasługuje uchwała Komisji Dobrego Porządku miasta Wschowy, polecająca magistratowi udzielanie nowo budującym pomocy w postaci dostawy cegły po cenie własnych kosztów oraz częściowego zwrotu kosztów odbudowy.

Jako charakterystyczny wręcz wyjątkowy w owych czasach szczególnie również wypada podkreślić postanowienie Komisji Dobrego Porządku miasta Poznania z r. 1784, polecające zarządowi miejskiemu założenie gromochronu na wieży ratuszowej.

PORZĄDEK OGNIOWY MIASTA POZNANIA Z ROKU 1544.

Omnihus fraternitatibus dictata 20 Maii
Anno 1544.

Rady Poznanskiey postanowienye czassv
przigody ognya.

Naprzoth mayą bicz haki na kozdy vliczy zawieschone wedlie domv naroznego. Na vliczy kozdey dwa haki y drabyna 2 gdzie nasnadny ssya widzialo badzie.

Item podlie wagy mayą bicz zawieschone 6 drabini y 4 haki.

Item przy kozdey rurze w rinkv bicz mayą 10 cebrow okowanich y z drągami na rurze stoyących y v kozdey studny w uliczach mayą bicz sanye y na nych polkadzie napelnyone wody zawsche gotowe.

Item kozdi myieszczanyn osziadloszcz swoyą mayączy w myeszczie y okolo myasta myecz ma przinamnyey 2 wąborki skorzane y szikawek thakiesch 2 a wszakze kozdi, ktori iesth mayathnyeyschi y bogathschi yako są kupczy y przednyeyschi z rzemyśl mayą myecz po 3 abo 4 szikawek alye wąborkow po 6 y po 8 kozdi wedlie stanv y przemozenya swego.

Item kozde bracthwo myecz ma moszadzewe szikawki kozde wedlie dostatkv swego nyktore po 6, po 8 y po 10 a wąborkow po 4, 5, 6, 8, 10.

Item rada rok v kozdyego po nowem postanowyenyv rady myedzi sobą mayą obracz dwu z rady a ym poruczicz kozdemv po polowicz y myastha w then spossob, isch gdi na ktorey polowicz y myastha ogyen bi wiszethl, thedi on pan radni, ktori ma ono pol myastha w poruczenyv ze dwyema wyerthelnyki, o ktorich nyzey napissano kv ognyewi byezecz ma a lyvdziem roska-zowacz, abi bronyli a tho czoszkołwye on pan radni roskaze czinycz mayą pod winami nyzey opissanymi a drvgi pan radni z drugą polowicza myastha thesch ze dwyema wyerthelnyki ma strasz trzymacz y nyktore do bram rozeslacz pokoy pospolithi opathruyacz i thesch yzebi zlodzieysthwa lupyenya abo podburzenye yakie w myieszczyc nyc bylo, thesch yzebi lyudzie czy, ktorzi winoschą bili bespyeczni y ych mayathnoszczi od zlodzieyew a ym okazowacz na ktorebi myeyszcza myeli swe rzeczi wniaszicz thakzebi na przekazie them, ktorzi bądą gaszicz nyc bili.

Item rada ma obracz cztherzech mązow godnych a sprawnych, ktorem kozdemv s nych porvczi czwarthą czaszcz myasta czassv ognya y wscheliorakiego gwalthv ktorich mayą bicz myeszczanye wszithczy posluszni y tho czo ym roskażą czinicz.

Divisio civitatis in partes 4.

Pyrwscha czaszcz yedney qvadry myastha ma bicz od bramy wyelkyey ydącz oth Materny y czaszcz rynkv asch ku zamkowi po prawey stronye asch do domv naroznego w ktorim dzisz Dudkowicz.

Item vlicza Wroneyeczka, Zidowska, Szewcza y wszithkie the ktorekolwie tham ssą okolo Szwyąthego Dominica kv pyrwschey kwatherze przisluszą.

Druga czaszcz myastha oth koszcziola Szwyąthego Stanisława abo murv myeyskiego po prawey stronye ydącz kv rynkowi asch do domv naroznego Sthorhowego y czaszcz drvga Vyeliki vlicze do bramy do domv ktory Zukowski trzyma, ktemv tham przisluszayą vlicze Wodna, Buthelska, Cziarna y Koszczelna y z yedną czaszczą rynkv.

A the tho dwye czaszcz myastha y ze wschithkim lyvdem pod poruczyenyem yednego pana radnego bądą.

Ad primum consulem Myedzimosti, Garbari, Nowa Groblya, Gaczki, Pyaski wszithkye Ribithwi a Czapniczi.

Ad secundum consulem Stelmachi, Dworki y Stossi, Noveogrodi okolo Szwyąthego Marczyzna, Glinki dwori y przedmieszczie Szwyąthego Wocziecha.

Trzecia czaszcz myastha z Gorky ydącz oth mvrv myeyskiego przess vliczą pod Gorką po prawey stronye w rynkv ydącz oth kowala pyekarza abo Marczyzna tezarza kv trzeczey kwatherze rynkowey, ktora po prawey stronye yesth ydącz z Gorky asch do domv naroznego rynkowego vlicze Szwyąthego Stanisława w kthorim pan Ieronimus Rid, ktorey vlicze polowicza asch do murv kandi stok iesth z vliczami Wroclawską, Pszią y z yedną czaszczą rynkv kv yednemv wyerthelmistrzewi przisluchacz bądą.

Czwarta y ostateczna qvadra rynkv, ktora iesth po prawey stronye asch do naroznego domv Glaserowskiego pod Gorką ydącz y wszithkie domki na Gorce pod zamkiem y okolo mlyna Bogdanky lyeżące tham przisluchacz mayą.

Item dway bormystrzewye y cztherzey rayczy hneth vslishawschi czwonek na rathusch mayą ycz, thakiesch thesch y wszithka czeliacz myeyska y pobvdkowye, dway przy bormistrzach na rathvschv y przy radzie bądą. Ieden s nich, ktoremv kazą zwonka pilyen bądzie a 4¹ pobudkowye wąborki skorzane z rathuscha kv ognyewi ponyossą i tham przy onem panye radnem y dwu wyerthelmystrzach ostaną czyniąc tho czo ym bądzie roskazano a dway czelyadnyczi poydą do drugiego pana radnego y do wyerthelnykow, ktorzi strasch trzymacz bądą. Ieslizebi ktorzi bili podbvrzayączy abo thesch lupieszczi abo złodzieye the ony dway czelyadnyczi poymacz a na rathusch wieszcz mayą a wedlie wistąpkv tham wneth oth bormistrza y od rady mayą bicz pothem karany.

Possel thesch myeyski thamze przy rathuschv hneth ma bicz dlya pothrzeby yakiego opowiedzenia abo zawolanya tho czobi mv bilo od bormistrza roskazano.

Sluga starschi myeyski yako tho therass Lassotha hneth vslishawschi o ognyv ma roskazacz abi woznycze y sslugi wozowimi do maschtalle przyachali a thrzi konye, ktore mv sie bądą widziali godnyeysche ma roskazacz osziodlacz a thamze w malstallv trzi sziodla y trzi vzdi mayą bicz zawsche gothowe. Onysch thedi konye ma kazacz dowieszcz tham gdzie gore. Iednen panv porucznikowi z rady a dwu dwyema wyerthelnykom, na ktorich tho woliey bądzie abo na nye wszieszcz abo thak piescho ostacz wedlie pothrzeby a drvgim konyem od Bogdanky ma roskazacz sanye s polkadmami do ognia wieszcz. A w nyebithnoszczy thego tho czeliadnyka starszego myeyskiego starszi sluga mlinski yako tho theras Olexi tho czynycz ma. Samze thesch vslishawschi wolanye ognyewe obacziwszy na ktorey vliczy iesth thamze na oną vliczą wodą pyszczi.

Item hneth na poczathkv ognia pyrwey nischli porucznik z rady z wyerthelnyki y z lyvdem sie zbierzą lawnyczi y przisziaznyczi s czechow na theyze vliczy myąszkayączy hneth skoro vslishą wolanye ognia mayą byezecz na myeyscze a obaczicz pothrzebą a yeden s nich ma hneth do bormistrza na rathvsch przibiezecz a yemu opowyedziecz. A gdziebi wyącz nye bilo porucznika z rady, thedi sąsziedzi blischi sąszyadi swe bądą napomynacz y wolacz abi sie kv ognyewi zbyejali a tho czoszbikolwiek roskazali czynycz mayą pod winą m. 3¹ a czy bądą wimo-

wyeny, ktorzi z obudwu stron są w sąsiedzthwy kąd gore y zebi swe rzeczy opathrzili.

Thesch przisiązni y starschi abo lawniczi yeslizebi nyebili przy ognyv, thedi bądą karany winą m. 3 gdziebi nye okazali pewnich a powaznich prziczin przeczbi nye bili.

Thesch na począthkv gdi bądzie vslishano wolanye do ognya myelczarze ze wschitką swą czeliadzią do domv onego gdzie gore yeslize yesth myelczarski y z domow swich kadzi polkadki dribussi przed dom abo thesch y w dom postanawycz y wody naliewacz wąborkow dodawacz kv gaschenyv ognya mayą thak yako ym bądzie roskazano przess poruczniki pod winą m. 3.

Thesch wszitczy myieszczanye s tey polowicze myastha gdzie ogien wiszethl powynni byezecz kv ognyewi a wschakze zaden s proznymy rąkoma alye abo s szikawką abo z wąborki a tham wedlie yako bądzie postanowiono a roskazano bronzycz ma. A yeslizebi wyącz nye posluszne nyktore porucznici obaczili mayą oneyze czelyadzy meyeyskiey która przy nych bądzie roskazacz ye poymacz a na rathusch dowieszcz.

Item myieszczanye ktorzi na they polowiczy myastha bądą gdzie nye gore mayą bicz gothowi a zycz sie kv rathvschewi czekacz porucznika z rady y wierthelnykow.

Item wschithczy myieszczanye y przedmyieszczanye ktorzikolwie konye mayą hneth skoro vslishą wolanye abo zwonyenye kv ognyewi swe konye mayą poslacz do rur a do stvdzien kv ognyewi wodą wozicz a hneth kozdi s parobkow, ktori przy konyach yesth nye czekayacz roskazanya pana swego przestacz wschelyaky robothy, na ktorey iesth, ma pod winą pana czye konye m. 3 a parobkowi sziedzenya myesiącz 1.

Item wschithczy laziebnyczi y s swą czeliadzią thakiesch thesch y browarze skoro vslishą o ognyv byezecz mayą z wąborki do rur a do stvdzien y naliewacz w polkadki a prowadzicz na myeyscze gdzie gore y wiliewacz w dribussi y zaszią othprowadzacz statki tham skąd ye wezmą gdi ogien przestanye pod wyną m. 3.

Item wschithczy tragarze, lyadarze y czy ktorzi polye wagy abo na szlyedziwem pliaczv robyą skoro vslishą o ognyv mayą biezecz do nablisschich myeysz gdzie są haki zawieschone y drabini przinoszicz ye thelie ylie ych pothrzeba, y postanawycz wedlie roskazanya wyerthelnykow abo porucznika y zaszią na

swe myeyszcze odnyeszcz pod wyną m. 3 abo karanya wedlie woliey panskiey.

Item wschithczy chieszlie, murarze y swą czeliadzią mayą byczecz kv ogniyewi s sziekierami, s topori abo z oskardami dachi a mvri wedlye yako ym bądzie roskazano rozrąbowacz a rostar-gacz y tho czo ym kolwie bądzie roskazano czynycz.

P r e m i a.

Abi kozdi them pylnyeyschi y chczywschi bel kv obronye ogniyewey yako parobczy kv wozenyv wody, chieszlie a murarze kv dachom, laziebnyczy, barwyerze kv prowadzenyv y czerpanyv wody v stvdzien y rur, tragarze, lyadarze kv noschenyv drabyn y hakow ktoriszkolwie przywezye a przyprowadzą wody, na dachv z obrona ktemv godną napirwey szie okaze, drabiną abo hak przynieszie z rathvsza fl. 4 pyrwszemv, wthoremv 2, trzeci-
ciem fl. 1 w rowni dział dadzą.

Thesch zaden wedlie statvtv starego nyema wychodzicz do ognya z myeczmi dlugini, z wlocznymi, z roszniczami pod winą m. 3 a wszakze w przilbiczy bądzie wolno kozdemv winycz. Thesch panom radnom, wyerthelnykom, porucznikom, przisiaż-
nykom y them ktorzi strasz trzimacz bądą wolno z broną winycz bądzie.

Thesch koremuszkolwie sąsiadowi dom abo dziedzictwo bądzie skazano przetho abi ogien daliey nye szethl, thedi sąsiath ktori polye nyego bądzie myąszkal wespolek y z myastem yemv szkodą thą nadgrodzicz mayą a yeslize dwa domi thedi dway sąsiedzi ym nablischi wespolek y z myastem szkodą nadgrodzą.

Item rayczy obrany kv ogniyewi wespolek z wyertelnyki y s schafarzmi myeyskimi kozdego roku dwakrocz pyrwschi rass w pyrwszym thegodnyv po wielkiey noczy, wthori rass po Szwyą-them Michalie s pilnoszczią bądą oglyądowacz y obchodzicz opathrzayącz myeyscza na ktorich drabini, haki są zawieschone abo wąborki y szikawki, a yeslibi czo bilo skazonego, thedi schaf-farze mayą roskazacz naprawicz. Thakiesz thesz bądą powinowaczi domi myieszczan abo samy przesz szia abo przes poruczniki obeyrzecz yeslize waborki abo szikawki thak yako iesth postano-wyono mayą. A yeslizebi bylo czo skazonego roskazą abi belo naprawyono pod wyną m. 3, gdzie czo naprawyono nye bądzie.

Thakiesch thesch gdzie nye bądzie wąborkow abo statkow postanowyonich kv pothrrebye ognywey, thąsch ye winą karacz mayą.

Na przedmyeszczkach thosch thesch ma bicz opathrzenye yako y w myeszczie mayą bicz zgothowani ssanye z dribussi kv wozenyv vody, drabini, haki na kozdy vliczy thak zeby ych bilo spothrzeb yako y w myeszczye.

Kozdi myeszczanyn na przedmyeszczkyv ma myecz przinamnyey po yednem wąborkv skorzanem y po szikawcze pod winami wiszey opissanymi a wszakze bogathschi wyączyy vbodzi mnyey kozdi wedlye przemozenya swego.

Thesch na rathuschv mayą bicz zgothowane koschvie z grubego plothna, ktore pobudkowye wodzie rozmocziwschi przinyszcz mayą do ognia y dacz them, ktorzi mocno bronycz bąda dlya bronyenya bespyecznyyschego.

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn.: Poznań, Acta Consularia 1543—45 (bruljon) str. 147.

UCHWAŁA KOMISJI DOBREGO PORZĄDKU MIASTA POZNANIA Z R. 1779—80 DOT. PRZEPISÓW OGNIOWYCH

U s t a w a w z g l ę d e m O g n i a i S a d z y .

Dały poznać smutne poprzedzających czasow Doświadczenia, iak wiele Kraiowe Miasta w przypadkach Ogniewego pożaru, do potrzebney w porządku nieprzygotowane Obrony, nietylko na majątku własnych utraciły Mieszkancow, ale też y Ozdoby swoje długiemu wiekum przysposobione, y kosztownie zdziałane w samych zagrzebały popiołach, od ktorych Okropności kiedy y tu-teysze wziętym nie było Mieysce, w takowey przeto wszystkich Mieszkańców dotykającego nieszczęścia przygodzie; powinny na przyszłość zabezpieczając ratunek: Komissya Teraznieysza po Części do uczynionego Roku 1764 go przez Szlach. Magistrat Urzędownie w Swoich Xiegach przychylając się Układowi niżej wyrażone ściśle zachować miane przepisac Układy.

Ponieważ Miasto iednę tylko z Wężami kosztem Swoim ma sprawną Sikawkę, a druga podobna Mieszkańców w ulicy Garbarskiey znayduie się, to Dwie atoli tylko na Obszerność Mieyskich Włości y proporcją licznych kamienic oraz Domow Chrzescianskich y Zydowskich gdy wystarczyc do skuteczney Obrony

niemogą; przeto Kommissya Szla. Magistrat do przysposobienia ieszcze iedney nowej Wężowey Sikawki, wprzeciągu naydaley Czterech Miesięcy sprawić mianey obowiązue, a że ta rownym dla każdego będzie Ratunkiem, dlaczego na ley zapłacenie Szla. Magistratowi ustanowienia szczegulnego Podatku, na wszystkich Obywatelow y Mieszczan każdego stanu y kondycyi tak w Mieście iako y Przedmiesciach iego, do zwierzchności swoiey należących Mieszkalnych y Dziedzictwa mających, podług proporcyi; każdego Stanu y Maiątku dozwała, y tenze w nayrychleyszym Czasie zgromadzić, a wprzypadku uporu płacić nie chcących Exekucyą do zadosyć uczynienia pociągnać zleca y nakazuie.

(Aże y tuteysi Zydzzi znaczną Część Kamienic y Drewnianych Domow większemu Nieszczęściu Ognia podlegaiącym w kilku posiadaią ulicach, dlaczego Onymże Sikawkę iedną porządną z Wężami y dosadną na Dzień Dwudziesty Trzeci Miesiaca Czerwca w Roku 1780 sprawić y wygotować K o m m i s s y a rozkazuie, a to pod Sztrafą Sta Czerwonych Złotych w przypadku niedopełnienia do Kassy Ogniowey, pod Exekucyą zapłacić mianą, y też Sikawkę na zawsze w Mieyscu porządnym y przystępnym Ciż Zydzzi utrzymywać mają, ktorzy w przypadku pożaru, rownie z Chrzesciany do naysilnieyszey Ognia obrony gotowemi y obowiązanyi izby byli K o m m i s s y a zaleca.

Stągwie Cztery na Smykach aby w Rynku przy Fontannach zawsze Wodą nalane były, to iest przy każdej Fontannie iedna zelaznymi Obręczami opatrzona, Kommissya Szla. Magistratowi zatem, oraz Węborki, Chaki na Ratuszu w gotowosci y porządku miec obowiązue).

Stosuiąc się po Części do wyżey wspomnioney Ordynacyi Szla. Magistratu Dnia 15. Miesiaca Sierpnia Roku 1764 go względem Chakow y Węborków przez Cechy Miasta sporządzić mianych, Sądownie uczyniony, oneż w ciągu Czterech Niedziel to iest na Dzień 15 Miesiaca Marca Szla. Magistratowi prowadzić do skutku, w poniżey wyrażonych obowiązkach Kommissya oznacza; izby następujące Bractwa takowe do Ratunku kazde własnym kosztem przysposobiły y utrzymywały Porządki. To iest Bractwo Kupieckie Chakow Trzy Węborkow Dziesięć; Kompania Piwowarska y Szynkarze Chakow Trzy, Węborkow Szesc. Bractwo zas Cyrulicze Chak ieden Węborkow Cztery, Rzecznicze: Chakow Trzy Węborkow Szesc. Piekarskie: Chakow y Węborkow tyleż. Złotnicze Chak ieden, Węborkow Dwa. Szewskie Chakow

Trzy Węborkow Szesc. Krawieckie Chakow i Węborkow tyleż. Rymarskie Chakow Dwa, Węborkow Trzy. Siedlarskie Chakow Trzy, Węborkow Szesc. Slusarskie, Zegarmistrzowskie, y Puszkarskie Chakow trzy, Węborkow Szesc. Miecznicze Węborkow Dwa, Budnicze Węborkow Ośm, Bednarskie z Garbarzami y Białoskornikami Stągwi Szesc; Stelmarskie y Kołodziejskie Chakow Trzy, y Szliff do Stągwi Szesc. Płociennicze Chak ieden, Węborkow Dwa. Miechownicze Węborkow Dwa; Teszarskie Drabki Cztery, to iest Dwie Łokci Dwanaście, a drugie Dwie Łokci Ośm długie. Garnczarskie Chak ieden Węborkow Trzy, Mydlarskie Węborkow Cztery, Powroznicze Węborkow Szesc. Ludwisarskie Introligatorskie, y Konwisarskie Węborkow Szesc, Mularskie Węborkow tyleż. Kowalskie zas do stągiew żelazne Obręcze y Ucha. Ciesielskie Chakow Trzy, Węborkow Dwa, ktore to Porządki izby w zamieszaniu się ich bydź mogły poznane; dlatego Cechą każdego Bractwa y u Starszych Bractw złożone bydź mają, z ktorymi do Ratunku w przypadku pożaru Młodzi, y Wszyscy z Bractw przybywac natychmiast podług Obowiązku Ordynacyi przez Kommissyą Terazniejszą dla tychże Bractw ustanowionej powinni będą. Pacholcy zaś Mieyscy y Stroże do Sikawek stawac mają a do Stągwiow przy Fontannach Mieyskich bydź zawsze na pogotowiu w dobrym Stanie Wodą nalanych mających: Mieyskie Konie iako nayprędzey przystawione bydź powinny. Niemniej także Klasztorom Wielebnych Franciszkanow, Dominikanow, tudzież Panien Karmelitanek, Chelmsianek, y Katarzynek dla Bezpieczenstwa własnego Kommissya zaleca, by kazdy z tych Klasztorow po iedney Stągwi wielkiej w zelazne Obręcze opasane własnym kosztem przed Klasztorem każdym z Nalaniem Wody na Saniach stac mającey, w Czasie iako wyżej sprawiël, czego gdyby dopełnic nieraczyli: Tedy Szlachetny Magistrat Ten Porzadek dla nich potrzebny zrobic rozkaze nieodwlocznie, a wyłożony na niego wydatek z Prowizyi od Summ Tymże Klasztorom winnych wytraci.

Ktoby zaś pierwszy w przypadku Ognia koni do Sikawki przystawił iego pilne Ratunku uprzedzenie Czerwonym Złotym iednym, drugiego zas przybywającego Talarem Bitym, innych też podług proporcji mniejszym datkiem z Kassy Mieyskiej nadgrodzonym bydź ma.

A lubo do pilney Bacznosci iest każdy w takim razie nietylko przez własną względem siebie Miłość, ale też y Sumnienie wzglę-

dem Blizniego obowiązany, izby wszystkie Przyczyny niebezpieczeństwo Ognia przynoszące oddalał, które y Szlachetny Magistrat tymbardziej usiłując odrzucic, na każdego u kogoby się Sadze przez Niepamięć ich wytarcie, lub niedozor, albo niebaczną Oszczędność, lub z Inney Przyczyny zapaliły, Uchwałą Trzech Porządkow Karę Grzywien Pięciudziesiąt ustanowił, przecież gdy natym mało iest doświadczoney Ostroznosci y często bardzo niebez Trwogi y niebezpieczeństwa Sadze w Kominach zapalać się zwykły; ktureto widowisko y wciągu Terazniejszey Komissyi przytrafiło się: Dla czego Kommissya bliskie Nieszczęście z takowego Powodu nastąpic mogące odwrócic chcąc stanowi, iż gdyby odtąd u ktoregokolwiek Obywatela bądź Duchownego, Szlacheckiego, y Mieyskiego Stanu z przyczyny nieochędożonego Komina, Sadze zapalic się miały; takowego natychmiast, izby Szla. Magistrat przez Siebie Instygatorowi Mieyskiemu zapozwac rozkazał, a za Prawnym Przekonaniem, iako powszechnego Niebezpieczeństwa, Sprawą powyżey wyrażoną Grzywien Pięciu dziesiąt winą na Reparacyą Sikawek y innych Porządkow Ognio- wych obrocic mianą mimo wszelkie odwołanie się ukarał, y takowe Grzywiny z Uporczywego bez żadnych względów Exekucyą wicisnył. Podobney karze y Ten podlegac ma, u ktorego się zły Komin przy Rewizyi znalazł; y za Ostrzeżeniem Kominiarza nienaprawiony.

Wczesniej atoli tak okropnym zastęmpuiąc Przypadkom Wszystkich Obywatelow y Mieszkancow Miasta scisłym Kommissya obwzięcie Nakazem, izby każdy kominiarzom podług Potrzeby y Proporcyi mniej lub więcej palonego Ognia to iest w Gorzalniach y Browarach, co Miesiąc tak Lecie, jako też y Zimie; w Innych zas Kominach zimie co Dwa Miesiące, a w Lecie co kwartał, albo więcej razy Sadze wymiatac kazał; aby więc ta powinność w Skutku dopełnianą była, Wszyscy Mieszkancy pilnowac się obowiązany zostaią; y ieden Drugiego w niepoprawieniu złego Komina, czyli niewychędożenia z Niego Sadzy donosić Szla. Magistratowi powinien będzie, tym więcej Kominiarze o takowym Niebezpieczeństwie uwiadamiac obowiązani pod równą iako wyżey karą.

Dwarazy jednak do Roku w Czasach przez Szla. Magistrat wyznaczyć mianych Instygator Mieyski Mularz ieden y Kominiarz ieden Rewizyą Kominow w Miescie y na Przedmiescach Iego czynić będzie, oraz dostrzegać, izby zadnego Chlewu,

Oborki, czyli iakeykolwiek będz Budowli Słomą poszytey niebyło, a gdzieby się znalazła, tedy Własciciel oney Grzywnami Pięciudziesiąt, iako wyzey ukaranym bydz ma, y takowa Budowla ze słomy odartą natychmiast bydz powinna, która przynaymniey Guntami pokrytą bydz ma; iakoteż y Domostwa na Przedmiesciach stojące, czego Szla. Magistrat dostrzegac będzie; Kominy zas z fundamentow murowane, a przynaymniey z wierzchu nadmurowane, y wewnątrz opatrzone bydz maia; do ktorych z tyłu Budynku Gospodarze Drabiny na Dachy leżące na Dwoch Słupach wsparte przysposobić maia. Kominy aby zawsze na Wiosnę oporządzane, y oblepiane, a w Tydzien wycierane z Sady były.

Z ogniem bez Laterni lub Nakrycia oraz z Lulką po Ulicach nikt kurząc Tytoń w Nocy z Domowych, ani podrożnych ważyć się chodźć niema, czego Pacholcy Mieyscy, y Stroże Nocni Przestrzegac maia, donosząc Woytowi przestępnych, ktorzy nieodwłocznie karanymi bydz powinni.

Fontanny w Rynku Szla. Magistrat y Studnie w Ulicach iżby wyporządzone, y Wodą napełnione iako nayprędzey y zawsze były Starunku nayusilnieyszego przyłożyć, z ktorych w Przypadku Pożaru bronić wody niema, w Ulicach tez Studnie Mieszkańcy Onychże kosztem składanym gdzie są ieszcze potrzebne wybudować, oraz te y bywsze w Stanie dobrym utrzymywać powianni będą, wczym Magistratowi Nayscisleyszy Dozor zaleca.

A iako wszystkie Bractwa w Przypadku Ognia w Ustawach przez Kommissyą Teraźnieyszą dla Nich Ułożonych, nikogo niewyłączając są obowiązanymi, do Nayrychleyszego stawac Ratunku, tak onymże Szlachetny Magistrat natychmiast zalecić raczy, Iżby przy Obieraniu Cechmistrzow swoich, z każdego Bractwa corocznie Wyznaczony był ieden; którzyby Rzeczy wynoszonych z Gorejącego Domu pilnować obowiązanymi byli pod karą Pięciudziesiąt Grzywnien do Kassy Ogniowey zapłacić mianych; gdyby ktory w takowym Przypadku (wyiąwszy prawdziwą chorobę, którey rzetelność przed Szlachetnym Magistratem zaprzysiądz powinien), do tey wczesnie niestanył Powinnosci. Rozrządzenie zas Cechmistrz każdego Bractwa uczyni, y na Pismie Vices Prezydentowi naydaley w Tydzien po Swoiey Elekcyi przez Siebie podpisane odda, iżby w Czasie Ognia; Iednych do wynoszenia Rzeczy z gorejącego Domu, Drugich do Sikawek, y Noszenia Wody, Trzecich do zalewania Ognia; Czwartych do pilnowania Domow przyległych, y Ich od szzerzenia się Pożaru

bronienia były wyznaczone, y przepisane obowiązki pod Karą wyżej wypisaną wypełnić miane.

Ponieważ y Poczta wtym Mieście się znayduie, więc za pierwszym Ognia postrzeżeniem, lub o nim Doniesieniem koni do stągwi dostawic powinna, toż samo Zakony powyżej wyrażone konie mające uczynić obowiązanyimi będą.

W tym Przypadku Szlachetni Prezydent z Radnymi, Vices Prezydent z wszystkimi Miasta Officyalistami, y Służącymi do Czynienia Rozrządzenia końcem Ratunku pod Winą wyzey wypisaną przyspieszą. Dyspozycya zaś w takowym Razie naywyższa Dyrektora Polliciei będzie ktorey wszyscy słuchac mają pod karą Grzywien Dwudziestu do Kassy Ogniovey wskazać mianą; Reszta Rozrządzenia, y Ubezpieczenia, ktorego na nieprzewidziane zdarzenia w takowym Przypadku przepisac niemożna, do Roztropności Układu Vices Prezydenta należeć będzie.

Po ugaszonym Ogniu zaraz nieodwłocznie Dyktor Polliciei wraz z Magistratem zasiadłszy, Inwestygacyą Przysiężną (żkąd y ziakowej Przyczyny, Ogien się zaiął) uczynią, tudzież kto pierwszy do Ratowania stanął? albo nie? y ieżeli wszyscy wyznaczeni swoje wypełnili Powinnosci. Po ktorey Inwestygacyi, za Dowiedzeniem każdego przestępnego Przepis Ninieyszey Ustawy, ukarze, Zas na Ratunek Pierwszym Osobom przybyłym Nadgrodeę podług Przeznaczenia, y Proporcyi natychmiast z Kassy Ogniovey dostac mianą wyznaczy. Rowną każdemu wymierzając Sprawiedliwość Zapłatę Kominiarzom od wychędożenia Sadzy takową Kommissya naznacza: od iednego wymiecenia komina sredniego, do ktorego się pomnieysze kominy schodzą za każdy raz wymiecenia Groszy Miedzianych Piętnaście. Od Wymiecenia Iednego Wielkiego Komina, wktory Kominiarz Drabki wstawiac musi Złoty Polski Ieden, wyciągający zas więcey nad Teraznieyszą Ustawę Kominiarz Więzieniem Ratusza Tygodniowym, y powrocciem wdwoy nasob Wziątku ukaranym bydź ma, rowney karze podlegać powinien Kominiarz, gdyby w przypadku Ognia do Obrony niestanył ktorych wszystkich Komissya do takowego Ratunku obowiązue. Gdy dla potrzebnego Wszystkich Obywatelow Ratunku Ustawą Naszą powyżej umieszczoną Porządki dla Obrony Ognia przez różne Bractwa sporządzić miane przepisaliśmy, Czas wygotowania Onychże wyznaczylśmy, po ktorego Wyiściu dla zupełney Ich sporządzenia pewności; do Rewizyi Tych to Ogniowych Porządkow Urodzonego Jakuba Bie-

linskiego Regenta Grodzkiego Poznań. Uproszczonego zpośród Nas Kommissarza wyznaczylismy; ktorych to Porządkow w Gotowości przez Niego znalezionych, a przez Schlachetny Magistrat w Wielości każdego Bractwa onychże z wyrażeniem Znakow na tych Przyrządach znajdujących się, Opisanych; Inwentarz sporządzony Miastu w Xiegach umieścić rozkazalismy.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Poznań dep. Varia 3abc, Libri boni ordinis (Księgi uchwał Komisji Dobrego Porządku).

USKUTE CZNIENIE PORZĄDKÓW OGNIOWYCH

Ponieważ Bractwa czyli Cechy y Kompanie niżej wyrażone czyniąc zadosyc Rezolucyi Przesw. Kommissyi, porządki ku obronie w czasie czyli przypadku Pożaru Ogniewego przez Kommissyą nakazane niżej także opisane na dzień 31. Miesiąca Kwietnia Roku 1780. wygotowane przystawiły, ktorych w ten sposób weryfikacya przy I. W. Jakubie Bilinskim Regencie Grodzkim Poznanskim, iako Kommissarzem delegowanym nastąpiła, to iest:

	Węborki Chaki Stągwie		
Bractwo Kupieckie pod znakiem Merkurysza przystawiło	10	3	—
Kompania Piwowarska y Szynkarska pod znakiem dwoch kluczy, y liter K. S.	6	3	---
Bractwo Cyrulicze pod znakiem Trepon	4	1	---
Bractwo Rzeznicze pod znakiem: Topor y Noż	6	3	---
Piekarskie pod znakiem pracla . . .	6	3	---
Złotnicze pod znakiem 4 Gwiazd . . .	2	1	---
Szewskie pod znakiem: bota, y trzewika na węborkach, a na Chakach liter B. S.	6	3	---
Krawieckie pod znakiem: Nożyce . .	6	3	---
Rymarskie pod znakiem: Uzdzienicy na Węborkach, a na Chakach litery R.	3	2	---
Bractwo Siodlarskie pod znakiem Siodła na Węborkach, a na Chakach liter S. A. T.	6	3	---
Slusarskie, Zegarmistrzowskie, y Puszkarskie pod znakiem: Zegara, 2 Klu-			

czy, Pistuleta na Węborkach, a na Chakach: Klucza	6	3	—
Miecznicze pod znakiem: Miesiąca y 3 Szabel	2	—	—
Budnicze pod znakiem: Sledzia y 3 Gwiazd	8	—	—
Bednarskie, Garbarskie, y Białoskornicze Stelmaskie y Kołodzieyskie pod znakiem: Topora, y Swidra	—	3	—
y Szlifow do Stągwi in Nr. 6.			
Płociennicze pod znakiem: Gałki y Liter P. B.	2	1	—
Miechownicze pod znakiem: Rękawica Tesharskie	2	—	—
Garnczarskie pod znakiem: Wazy y Liter B. G. P. na Węborkach, a na Chakach Dzbanuszka	—	—	4
Mydlarskie pod znakiem: 2 swiec y Mydła	3	1	—
Powroznicze pod znakiem: Grabiow, y Chakow	4	—	—
Bractwo Ludwisarskie, Introligatorskie, y Konwisarskie, pod znakiem: Mozdzierza, Prasy, Xiążki, y Dzbanka	6	—	—
Mularskie pod znakiem: Kielni, Młotka, Cyrkla, y Łokcia	6	—	—
Kowalskie Obręcze y Ucha zelazne na Szlify			
Ciesielskie pod znakiem Topora, y Wengielnicy	2	3	—

Przeto Kommissya w przystawieniu wyzey opisanych porządkow ogniowych zadosyc uczynienie swey Rezolucyi uznawszy, nakazuie wyzey takze wyrazonym Bractwom, czyli Ich Starszym przysięgłym tych porządków w swoim stanie y całosci na zawsze utrzymywanie, oraz ręcze w przypadku ognia do obrony z temiż porządkami imanie się, tudzież Schlach. Magistratowi w tym wszystkim dozor mieć zaleca.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Poznań dep. Acta Consularia 1780—82 karta 44.

WYCIĄG Z UCHWAŁ KOMISJI DOBREGO PORZĄDKU MIASTA POZNANIA W SPRAWIE ZAŁOŻENIA GROMO- CHRONU NA WIEŻY RATUSZOWEJ (1784 R.)

Działo się w Mieście Jego Krolewskiey
Mosci Poznań, w piątek po święcie Świętego
Wawrzyńca Męczennika naybliższy to iest:
Dnia Trzynastego Miesiąca Sierpnia Roku
Pańskiego Tysiącznego, Siedmsetnego, Osm-
dziesiątego Czwartego.

K o n d u k t o r .

Wielorakie przypadki po różnych mieyscach przez ognie pio-
runowe i piorunow w wieże bicie, a ztąd niepodobnym ich dla
wysokości mieysca ratowaniu (co samo i w mieście tuteyszym na
wieży Kosciola Farnego w perzynę i ruinę obroconey zisciło się)
ostrożność miec każą.

Przeto dla ochronienia od takowego przypadku sposob zapro-
wadzania konduktorow na wieże, wynaleziony został, a skutek
konduktora na wieżę zaprowadzonego w miescie Rawiczu, iak
Komissya zawiadomiona, okazał się; przeto Komissya chcąc
wieżę na ratuszu miasta tego z udziału na iey wybudowanie przez
skarb koronny summy wspaniało, i z niemałym kosztem dla
ozdoby miasta tego wystawioną od takowego przypadku zasłonić,
zaleca Szlachetnemu Magistratowi, ażeby tego samego architekta,
który na rawicką wieżę konduktora zaprowadzał, sprowadził,
sprowadziwszy o zaprowadzenie konduktora na wieżę ratuszną
starunku iaknayprętszego dołożył, i rezolucją ninieyszą usku-
tecznił.

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Poznań dep. Miscellanea
XIII, 1.

PORZĄDEK OGNIOWY MIAST BOJANOWA I BOGUSŁAWOWA Z R. 1726.

Die von Einer hohen	Porządek ogniowy
Erb-Herrschaft Aller-	miast Nowego Bojano-
gnädigst anbefohlene,	w a i B o g u s ł a w o w a
und von einem E. E. W.	n a k a z a n y p r z e z w y s o -

W. Rath zu Anfang des 1726-ten Jahres neu herausgegebene Feuer-Ordnung Derer Städte, Neu-Bojanowa und Boguslawowa.

Demnach Ihro Hoch undt Wohlgebohrene Gnaden, Unser Gnädig Regierender Erb-Herr lauts Derer Policy-Ordnung (bey denen Städten Neu-Bojanowa et Boguslawowa) einige Verordnung gnädigst an E. E. W. W. Rath ergehen lassen, worunter dem Rathe dieser Städte mit anbefohlen, dass eine best-mögliche Feuer-Ordnung veranstaltet würde: Also hat der Rath hohem Befehl gnädig Regierender Erb-Herrschafft einigermassen nachfolgende Ordnung ein zu richten, sich dero Pflichten nach veranstalten wollen, hoffende dass alle treu gesünnte Bürger- und Einwohner bey der Stadt bestermassen sich gehorsam werden finden lassen! Obszwar nicht zulänglich sein würde, aller Gefahr zu widersthen! Doch aber höchst nöthig und nützlich sein wird wann dann mit allem Gehorsam ein jeglicher vor sich und dann insgesamdt dieser löblichen Ordnung nach zu kommen sich angelegen werden seyn lassen, und zwar

vor das Erste.

ką zwierzchność dziedziczną i nowo wydany przez czcigodną Radę z początkiem roku 1726-go.

Stosownie do kilku rozporządzeń danych przezświeźniej Radzie przez wielce łaskawego nam łaskawie panującego Pana Dziedzicznego stosownie do porządku policyjnego (dla miast Nowego Bojanowa i Bogusławowa), w których między innemi nakazano radzie tych miast, by możliwie jaknajlepszy porządek ogniowy został ustanowiony. Zatem zechciała Rada pomna swych obowiązków ustanowić urządzenie porządku w pewnej mierze zastosowanego do wysokiego rozkazu łaskawie panującego dziedzicznego państwa, w nadziei, że wszyscy wiernie usposobieni obywatele i mieszkańcy miasta okażą się w wielkiej mierze posłusznymi.

Chociaż nie byłoby możliwem usunąć wszelkie niebezpieczeństwa, to jednak będzie wielce koniecznem i pożytecznem, gdy wtedy wszyscy spolem i każdy z osobna posłusznie będą się starali postępować według tego chwalebego porządku, a mianowicie:

popierwsze

Gott dem Allmächtigen hertzlich anzuflehen! dass Er unsere Liebe Stadt, in allen Gnaden behütten - beschützen undt bewahren wolle vor aller Gefahr, absonderlich aber vor unglückseliger Feuers - Noth! Massen uns die Göttliche Vorsorge wohl wüssend! dass wann der Herr unser Schield und Horn, die Stadt bewachtet so bleibet sie sicher vor aller Gefahr; hingegen aber so soll auch zum

A n d e r t e n

Die sämbtliche Bürgerschaftt dahin gehalten sein in ihren Häusern die Feuer-stätte gantz brandt-sicher zu haben, die Feuer-Mauern zum wönigsten zwey Ellen über die Dächer hinauszuführen, auch Niemanden zugelassen seyn, Stroh-Heu oder Kieffern-Holtz, Reysicht und was sonst bald Feuer fänget auf den Söllern und Böden zu haben: auch väterlich vermahnet seyn, in ihren Häusern aufs Licht und Feuer wohl Achtung zu haben, selbter nicht, viel wöniger Kinder oder Gesünde gestatten, mit blossen brennenden Lichte, auf die Böden, und Söller zu lauffen, es seye denn, dass das Licht in einer wohl verwahrten Laternen stünde: auch auf dass Gesünde wohl Achtung zu haben, und Achtung geben zu lassen, damit wann die Asche

Boga Wszeczmogącego serdecznie błagać, by nasze kochane miasto w wszelkich łaskach bronić, osłaniać i zachować raczył przed wszelkiem niebezpieczeństwem, przedewszystkiem zaś przed nieszczęsną klęską ognia. Wiedząc że Opatrzność Boska jest z nami, oraz że, gdy Pan, nasza tarcz i róg, nad miastem czuwa, ono będzie zachowane przed jakimkolwiek niebezpieczeństwem, to jednak należy

p o w t ó r c e

wszystkich mieszczan nakłaniać, by w swych domach ognisko mieli całkiem ogniotrwałe, mury grodziżarowe przynajmniej 2 łokcie nad dachy były wyprowadzone, także by nikomu nie zezwolono przechowywać słomę, siano lub drzewo sosnowe, chróst i cokolwiek łatwopalne jest na poddaszach i strychach; także niech będą po ojcowsku upomniani, by w swych domach na światło i ogień baczną mieli, by ani sami, a temmniej pozwalali dzieciom lub służbie z otwartą zapaloną świecą na strychy i poddasza chodzić, za wyjątkiem, gdy świeca znajduje się w dobrze osłonionej latarni, także na służbę zważać i kazać mieć baczenie, aby popiół z ognisk zebrany nie był zaraz (jak niestety się zdarza) wysypywany po strychach i poddaszach.

von denen Feuer-stätten genommen, nicht so bald (wie leyder geschiehet) auf Böden undt Söller zu schütten: Damit soll auch zum

D r i t t e n

Ein jeglicher Bürger, der ein eigen Haus hat, oder besüztet: bey seinem Hause haben und im Stande halten, eine Laiter, einen Feuer-Haggen, lederne Wasser-Eymer, dieweilen aber denen Meisten zu Anschaffung solcher höchst-nöthigen Stücken die Zeiten anjetzo zu schwehr fallen: als könnten 2. bis 3. Häuser zusammen treten, solches zu bewerck stelligen; die-jenigen aber, welchen Gott so viel Seegen und Mittel gegeben hat, werden hierzu vätterlich erinnert und ermahnet, zum gemeinen Nutz, und Ihrem Eigenen Wohl dergleichen besagte requisitten in ihren Häusern anzuschaffen, und halten: Weilen aber auch

V i e r d t e n s,

Theils Zunft- und Zechen (wie gar löblich) au ihre eigene Kosten einigen Feuer Zeug angeschaffet, und untterhalten: und bey denen Ober-Ältesten in Verwahrung ist, als soll in denen löblichen Zechen Ordnung gewahrt werden, nach denen die Zunft starck ist, damit sie aus ihrem Mittel eine Anzahl Jüngsten ernennen, die da schuldig seyn müssen, so bald

Temsamem winien także

p o t r z e c i e

każdy mieszczanin, który ma lub posiada własny dom, przy swoim domu mieć i utrzymywać: drabinę, hak ogniowy, skórzane wiadra do wody; ponieważ jednak dla większości na nabycie tych niezbędnych przyrządów obecne czasy są za ciężkie, mogłyby 2 do 3 domy wspólnie to uskutecznić, tym zaś, którym Bóg użyczył tak wiele błogosławieństwa i środków, przypomina się po ojcowski i daje upomnienie, by dla wspólnej korzyści i swego własnego dobra wspomniane przedmioty w swych domach nabyli i utrzymywali. Ponieważ zaś także

p o c z w a r t e

niektóre bractwa i cechy (co pochwały godne) na własny koszt niektóre przyrządy pożarowe nabyli i utrzymują i u starszych w przechowaniu trzymają, przeto należy w tych chwalebnych cechach zachować porządek, który jest mocną podstawą bractwa, aby z pośród siebie wybrali pewną ilość młodszych, których powinnością będzie na wypadek pożaru

(da doch Gott die Stadt in allen Gnaden behütten wolle) ein Feuer auskäme, sie also bald, und ungesäumet, bey dem Ober-Ältesten den Feuer-Zeug abzuholen, damit in guter Ordnung dem Feuer zu zueilen, und nach möglichkeit das Übel dämpfen helfen, keiner aber, von diesen darzu verordneten soll zurück und davon bleiben, im Fall harter Straffe gewärtig seyn. N. B. es seye den dass Ihme die Gefahr selber nahe sey, dahin gegen sollen zum

F ü n f f t e n,

Die Aeltesten Ordnung machen in ihren Zünften und Zechen, und diejenigen die sie darzu verordnen in eine Rolle bringen, und alle Jahr dem Rathe einhändigen: in ihren Zechen aber alle quartal verlesen werden, und einen jeglichen seiner Pflicht erinnern! Damit aber auch

S e c h s t e n s,

Wasser herzu geschaffet werde, in denen grossen Wasser-Schleuffen, also wird ein jeglicher verbunden seyn, seine Pferde her zu geben, und an die Wasser-Schleuffen anzulegen, imfall aber keine Pferde bey der Stadt: so sollen alsobald die Maltz-pferde abgeholt und darzu gebraucht werden: jedoch soll ein jeglicher der da

(oby Bóg zechciał miasto w wszelkiej łaskawości osłaniać) natychmiast i bezzwłocznie u najstarszego cechu odebrać przyrzady pożarowe, z niemi w dobrym porządku do pożaru biec i według możliwości pomagać przy tłumieniu pożaru; żaden z tych, którzy do tego zostali wyznaczeni, nie powinni pozostawać w tyle lub nie stawiać się, w takim razie nie minie go surowa kara. N. B. wyjąwszy, gdy jemu samemu zagraża niebezpieczeństwo. W tym celu obowiązani są

p o p i a t e

starsi cechów zarządzić co należy w swych bractwach i cechach, wyznaczonych wciągając na listę, takową rok rocznie radzie wręczać; w swych cechach winna ona być co kwartał odczytywana, a każdemu poszczególnemu należy przypomnieć jego powinność.

Aby zaś także

p o s z ó s t e

woda dostawiana była wielkimi szlifami do wozienia wody, będzie każdy obowiązany do dania swych koni i zaprzęgnięcia ich do szlif; gdyby zaś nie było w mieście koni, należy najspieszniej zabrać konie z mielcucha i do tego celu użyć. Każdy jednak, który posiada konie, ma być w takim razie powołnym, aby rychło i bez

Pferde hat hirzu willig sein; damit bald und ohne Säumnüss Wasser angeschaffet werden kan: nicht wöniger auch sollen zum

S i e b e n t e n ,

Alle Zimmerleuthe und Tagelöhner, oder Arbeitheer, die sich bey der Stadt aufhalten, in eine Rolle gebracht werden, Selbte sollen sich verpflichten bey entstehender Gefahr, unverzüglich sich, bey entstehender Noth, oder Feuers-Gluth mit Aexten einzustellen, und dem Commando des Raths, und dessen Befehl treulichst nachzukommen: Damit wo nöthig, Dächer abgebrochen werden können. Keiner soll ohne erhebliche und grosse Uhrsachen zurück bleiben; imfall gewärttig sein soll: Von der Stadt forthgejaget zuwerden,

Was aber

A c h t e n s ,

Der von gemeiner Stadt angeschaffte Feuer-Zeug anbelangt: soll gäntzlich dem Bauherren bey der Stadt, der anjetzo ist, und künftig sein wird bestens anbefohlen seyn; das Selbter stets in gutem Stande unterhalten werde, es sind Laitem, Feuer-Haagen, lederne Wasser - Eymen, Schleuffen, und Wasser-Zuber, auch sollen Löscher Labben angeschaffet werden, die Spritzen oft zu

zwölke woda dostawiona być mogła.

Niemniej należy także

p o s i ó d m e

wszystkich cieśli i najemników lub robotników przebywających w mieście wciągnąć na listę. Takowi winni się zobowiązać, w razie niebezpieczeństwa lub pożaru, niezwłocznie z siekierami się stawić i być powołnymi komendzie i rozkazom rady, aby w razie potrzeby dachy mogły być zrywane.

Nikomiu z nich nie wolno bez bardzo ważnej przyczyny pozostawać w domu, w takim bowiem razie czeka go wypędzenie z miasta. Co zaś

p o ó s m e

dotyczy nabytych przez miasto przyrządów pożarowych, poleca się całkowicie budowniczemu miejskiemu, obecnemu i przyszłemu, by takowe zawsze w dobrym stanie utrzymane były, a mianowicie drabiny, haki ogniowe, skórzane wiadra, szlify, kadzie, także szmaty do tłumienia należy nabyć, sikawki często oglądać, aby wszystko znajdowało się w dobrym stanie.

visitiren, damit alles im guten Stande erfunden werde:

nichts desto wöniger sollen auch zum

N e u n d t e n ,

die Gassen-Meister, oder Brunnen-Herren die Brunnen wohl in Acht nehmen, nicht zulassen das schädliche Wasch- und Wollespühlen bey dem Brunn: und wenn es ja geschiehet, doch zum wönigsten 3. oder 4. Schritte davon, auch sonst gute Achtung zu nehmen dass so bald etwas wandelbahr wird, damit es bey Zeiten repariret werden kann: ferner sollen zum

Z e h e n t e n ,

die Gassen-Meister schuldig seyn, auf ihren Gassen wohl Acht zu haben, auf alle Einwohner der Gassen, und wie in denen Häusern, ob auch behüttsam mit Feuer und Licht, umb gegangen, und ob jemandt, Heu - Stroh - Reysich, und was sonst bald Feuer fänget auf Böden und Söllern, Sacken und Packen. So sie aber was sehen, oder hören, sollen sie schuldig sein, solches beim Regierenden Bürger - Meister anzu melden: Weiters so sollen zum

E i l f f t e n

die Gassen-Meister auf ihre Gassen Achtung haben, damit es fein rein und sauber gehalten wird, nicht leiden dass

Niemniej mają też

p o d z i e w i ą t e

dozorcy ulic lub studzien mieć baczenie na studnie, nie dopuszczać przy studniach szkodliwego prania i płukania wełny, a jeżeli już, to przynajmniej w odstępnie 3—4 kroków, także pozatem zważać, by wszelkie uszkodzenia były wczas naprawiane.

Dalej winni

p o d z i e s i ą t e

dozorcy ulic na swych ulicach baczyć na wszystkich mieszkańców ulic i czy w domach ostrożnie obchodzą się z ogniem i światłem, oraz czy ktokolwiek siano, słomę, chróst i inne łatwo palne rzeczy na strychach, poddaszach przechowuje. Gdy cośkolwiek spostrzegą lub dowiedzą się, winni to zgłosić u urzędującego burmistrza. Dalej mają

p o j e d e n a s t e

dozorcy ulic mieć baczenie na swe ulice, by utrzymywano je w czystości i porządku, nie dopuszczać, by jakiegokolwiek śmie-

allerhandt Unflath und Mist auf die Gassen geschüttet wird, auch nicht zugeben, dass Bauholtz oder Schärholtz auf dene Gassen liege, den davon die Gassen enge, und bey vorfallender Gefahr grosse Verhinderung verursachen, auch Obsicht haben, dass ein jedweder des Sommers vor seiner Thüre Wasser halte, im Fall es sich nicht befünde, solches schuldig sey zu melden: hiermit so wird auch zum

Z w ö l f f t e n

denen Bäckern gäntzlich verbothen sein in ihren Back-öfen (oder darauf) das schädliche Flachs dörren, ingleichen Niermanden in seinem Hause, bey und umb die Stadt, worauff die Gassen-Meister wohl Achtung zu geben haben; und so sich solches zutrüge: Solche Verbrecher bald angeben, damit sie zu gebührender Straffe gezogen würden, dessgleichen sollen auch zum

D r e y z e h n t e n

die Mälzer und Bräuer in ihren Maltz-Häusern wohl Acht haben auf ihre Feuer, so nöthig beim Bräuen und Maltzen sein muss, nicht ehender davon gehen, es seye den alles in Sicherheit gestellt, auch ihre Feuer-Mäuren stets rein zu halten verbunden seyn sollen: und weilen zum

V i e r d z e h n t e n

cie i mierzwę wyrzucano na ulicę, także nie zezwalać, by drzewo budulcowe lub strugane po ulicach leżało i zacieśniało ulice, a w przypadku niebezpieczeństwa wielką zaporę powodowało, także nadzór mieć, by każdy latem przed swemi drzwiami wodę miał w pogotowiu, a w przeciwnym razie winien o tem donieść. Tamsamem

p o d w u n a s t e

zakazuje się całkowicie piekarzom niebezpieczne suszenie lnu w (lub na) piecach, tak samo każdemu innemu w mieście i na przedmieściach, na co dozorczy ulic mają dobrze zważać, a gdyby się to przytrafiło, mają takich przestępców rychło zgłosić, by zostali pociągnięci do należytej kary.

Taksamo mają także

p o t r z y n a s t e

mielcarze i piwowarzy w swych mielcach dobrze uważać na ogniska, niezbędne do warzenia i wytwarzania słodu, nie odchodzić zanim wszystko jest zabezpieczone, także swe mury ogniowe zawsze w czystości utrzymywać. Ponieważ

p o c z t e r n a s t e

bey hiesigen Städten, die Wehrte Bürgerschafft und Einwohner zeithero umb ein merckliches angewachsen: undt dannenhero des Wassers wie auch der Brunnen zu wönig seyn wollen: Da den höchstnöthig, dass nicht nur allein die alten Brunnen in besseren Standt versetzt sondern auch noch etliche neue mächten angebauet werden, aber zu diesem nützlichen Vorhaben einige Unkosten erfordert werden: Weilen nun bey jetzigen schlechten Einkommen bey denen Städten die intraden nicht zulänglich sein hirzu was anzuwenden: Als hat E. E. W. W. Rath nebst löblichem Schöppen-stuhl, Geschworene und Ältesten, diesen höchst nöthigen Bau- und Anbau in Consideration gezogen und endtlichen einhellig beschloßen dass bey denen Städten (und was unter derer lurisdiction gelegen) von jedem Hause der Wirdt schuldig sein soll, monathlich einen Groschen Schilger, wer aber ein Stübel in der Müttung hat, monathl: einen Schilger geben soll, und darvon soll auch Niemandt überhoben seyn, was Standes oder Condition er auch immer währe. Auch sogar die Jenigen welche selber Brunnen haben in ihren Höfen, sollen des geringen Beytrags mit nichten

w tutejszych miastach szanowni mieszczanie i mieszkańcy ostatnio znacznie w liczbie wzrosli i stąd wody i studzien zbyt mała ilość, gdy zatem koniecznem jest, by nie tylko stare studnie ulepszone lecz także kilka nowych zbudowanych zostało, lecz z tem pożytecznem przedsięwzięciem pewne wydatki połączone są; ponieważ tymczasem przy obecnych małych dochodach w miastach wpływy niedostateczne są, przeto prześwietna rada z chwalebnymi ławnikami, przysięgłymi i starszymi wzięli pod uwagę tę niezmiernie potrzebną budowę i wkońcu jednomyślnie postanowili, by w miastach (i co ich juryzdykcji podlega) właściciel każdego domu obowiązany był miesięcznie płacić grosz i szeląga, kto zaś izbę najmuje: szeląga, i od tego nikt nie ma być wolny, jakiego stanu czy kondycji by był. Także nawet ci, którzy w swych podwórzach mają studnie, nie mają być wolni od tej drobnej daniny, która potem dla powszechniej korzyści użyta będzie, należność winna być przez wiertelników co miesiąc odbierana, i pan burmistrz z swymi panami kolegami nie uchyli się od uiszczenia tegoż dla wspólnej korzyści. Ponieważ zatem wiertelnicy co kwartał te grosze budownicze-

überhoben sein: Dan dieses zum allgemeinen Nutz dahin verwendet werden soll; die Einforderung soll von denen bestellten Viertel-Herren, alle Monath abgenommen werden, und wird sich der Herr Burgermeister, nebst dessen Herren Collegen diesen Beytrag zum gemeinen Nutzen nicht entbrechen, da den die Viertel Herren alle quartall die Groschen abgeben, an den (vom Herren Bürgermeister bestälzten) Bau-Herren, selbter soll jährlichen E. E. W. W. Rath, Beschworenen, und Aeltesten Rechnung ablegen. Wie dan nun E. E. W. W. Rath, das gänzliche Vertrauen zu der werthen Bürgerschaft und sümmentlichen Einwohnern dieser Städte hat, hoffende sie werden sich (wie in allem) auch in diesem Stücke willig finden lassen: Widrigen Falls aber sich einige widerspänstig erzeigen solten: werden sich der harten Straffe welche über Ungehorsame zu ergehen pfleget von Rechts-wegen müssen gefallen lassen:

mu (przez pana burmistrza ustanowionemu) oddają, ma tenże raz na rok prześwieatnej radzie, przysięgłym i starszym rachunek zdawać.

Jako że prześwieatna rada całkowiec ufa szanownemu mieszczaństwu i wszystkim mieszkańcom tychże miast w nadzieji, że (jak w wszyskiem) tak i w tej sprawie okażą się powolnymi, gdyby w przeciwnym razie niektórzy okazali się opornymi, będą musieli z tytułu prawa poddać się wymiarowi srogiej kary, która zwykła ciążyć nad nieposłusznymi.

Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn.: Bojanowo, dep. B. 5.

PORZĄDEK OGNIOWY MIASTA OSTROWA Z R. 1752.

Franciszek Bieliński Marszałek Wielki Korony Garwoliński, Osiecki, Rembkowski etc. Starosta:

Wiadomo czyniemy komu o tym wiedzieć należy mianowicie iednak Jm Panu Komissarzowi Dobr naszych Przygodzkich

w Woiewodztwie Kaliskim leżących, tudzież Sławetnym Burmistrzowi, Radzie i wszystkim Obywatelom Miasteczka Ostrowa do pomienionych Dobr należącego: iż gdy za Błogosławieństwem Boskim przy sprawiedliwości którą we wszystkich Dobrach, Naszych każdemu zachowujemy y od Zwierschności od Nas postanowionej zachowywana iest, pomienione Miasteczko Ostrow co raz bardziey osiada y budoie się, gdy zaś toż Miasteczko przy pierwszym zaraz założeniu swoim znacznie zacieśnione iest, tak, że w wielkim zostae Niebezpieczeństwie od Ognia, zaczym zachowując Całość wszystkich Dobr, a oraz dla ubezpieczenia Fortun wszystkich Obywatelów tegoż Miasteczka zalecamy pilno Jm Panu Komissarzowi, a zaś Burmistrzowi, Radzie y wszystkim Obywatelom Ostrowskim mocno przykazujemy; Nayprzod żeby uczyniwszy należyte Pomiarkowanie y Dyspartyment między sobą z wiadomością y Approbacyą Jm Pana Komissarza złożyli się na nową drugą Sikawkę do Wody y tę nayporządnieyszą sprawili bez wszelkiey odwłoki do ktorey ze Skarbu Miego powinna bydz trzecia Część kosztu dla Publiczney Wygody y Folgi Obywatelom dodana, a to z Pieniądzy ktore są z Superaty Dochodów, ktora się zostae w Rękach Rady Ostrowskiej. Te zaś Sikawkę nową sprawic powinni, iako na potym Obiedwie w należytnym Porządku konserwować pod Strofem sta bitych Talerów. Przykazujemy za tym aby każdy Obywatel z Miasteczka Ostrowa od naypierwszego do ostatniego Mieszczanina w Domostwie y Domku Swoim miał Oskę zielazną do Rozrywania w Przypadku Ognia y dwa Womworki skorzane do Nioszenia Wody, y ten Porządek powinni mieć gotowi wszyscy naydali na S. Woyciech a to pod Strofem dwudziestu Grzywien. Także każdy Mieszczanin powinien będzie mieć Sikawkę ręczną y zawsze ją konserwować w Całości pod strofem Złotych Osmiu na tenże Termin Świętego Woyciecha. W którym to Terminie Sw. Woyciecha czynić będzie Rewizyą Jm Pan Komisarz każdego Roku, czyli przez Siebie czyły przez Subalternów swoich w tamtejszych Dobrach pod Zwierschnością Jego zostających ieżeli ten Porządek od Ognia w należytey będzie zastawał Porze. A zaś Burmistrz y Rada Ostrowska powinni też rewizyą czynić w pierwszych Dniach Listopada ażeby ta rewizya bywała dwa razy na Rok. Oświadczając zas Dworską Pomoc Miasteczku zalecamy pilno Jm Panu Komissarzowi ażeby także kazał sprawic Sześć Womworków skuszanych, Sześć Sikawek ręcznych, a sześć Osek dużych kosztem

Naszym y zeby to wszystko zawsze było na Ratuszu pod Dozorem Gospodarza y Sługi mieyskiego w Ratuszu mieszkających; Co także co pułroka rewidowane bydz powinno.

Obliguiemy oraz Jm Pana Komissarza ażeby z pobliszych Miasteczka Ostrowa Wiosek obrał dwudziestu Chłopow Gospodarzow na Wierność przysięgłych, którzyby zaraz stawali z Siekierami, y do Osęk iakby się tylko pokazał Ogien w Miasteczku y za to kazdy powinien miec z Składki Mieyskiej w Przypadku Ognia Szostak bity nadgrody. Co dla tego chcemy miec postanowione ażeby była pewnieysza Miasta Obrona, poniewasz w Przypadku Ognia Mieszczanie są zatrwożeni a zatym nie tak do należytey sposobni Obrony. Przykazuiemy iednak ażeby w Przypadku Ognia kazdy Mieszczanin samo wtor z Osęką Womworkami y z Sikawką stawał, do Gaszenia y rozrywania Ognia, osobliwie ci Mieszczanie którzy by byli niezbyt bliscy Niebiespieczeństwa od Ognia, ato pod strofem dwudziestu Grziwien którzy zas według niniejszego Opisania nie są należący do Obrony iako Chłopi y Białęgłowy ze wsiow tedy unikając kradzieży w Miasteczku, surowo przykazuiemy: ażeby się nikt nie ważył oprocz przysięgłych Ratowania Miasta Chłopow przybiegac w Przypadku Ognia do Miasteczka, ato pod karą sto Plag czyli Chłopa czyli kobiety: Zlecamy na ostatek ażeby Studnie były w należytych Porządku y ieżeliby ieszcze ktorey nowey potrzeba ażeby znioszy się z Jm Panem Komissarzem wspólnym kosztem Dworskim y Mieyskim wystawiona była; oraz ażeby przy tych Studniach kadzie na sankach alias Slizach niskich zawsze pełne wody stały, dla Prędkości Rataki (!) w Przypadku Niebiespieczeństwa, ato pod Dozorem Burmistrza y Rady y pod Strofem na nich Sta Talerow: Te zaś kadzie y Beczki powinny bydz okowane y Slize z Hakami zielaznemi do zaprzężenia.

Którą to Dyspozycyą y Zalecenie Nasze ażeby wszystkim wiadome y zawsze w Pamięci było zaraz teraz a potym corocznie w Dzień nowego Roku w Miasteczku y po wszystkich Wsiach obwoływane miec chcemy, y to Pilności Jm Pana Komissarza y zyczliwości Jego oddaiemy w księgach oraz Mieyskich Ostrowskich aby była oblatowana zalecamy. Sam zaś oryginał w rękach Jm Pana Komissarza zostawac będzie. Którą to Dyspozycyą dla zupełnego waloru y wiary pod pisem Ręki własney stwierdzamy, y Pieczęć Naszą przyłożyc zleciliśmy.

Dan w Otwocku Dnia 5 Miesiąca Lutego. Roku Tysiąc Siedm Set Pięcdziesiątego drugiego.

I. Bielinski M W K

mp

(L. S.)

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Ostrów Dep. 2 str. 42 v.

PORZĄDEK OGNIOWY MIASTA KROTOSZYNA Z R. 1777.

Dyspozycya z Juryzdykcyi Zamku Krotoszyńskiego Sławetnemu Urzędowi Miejskiemu do wykonania podana.

Zapobiegając W. JMc Pan Tarczewski Czesnik Zytomierski Generalny Dobr Krotoszynskich Kommissarz praktykowanym po tyło kroć razy nieszczęśliwym tak w całych Dobrach Krotoszynskich iako też osobliwie w Samym Mieście Krotoszynie przez pożar Ognia przypadkom; a z tąd ubezpieczając Obywatelow, wszystkich prawie temuż nieszczęściu podpadających y w własnych onychże chcąc niejako ucałić w Maiątkach y w Fortunie, przezyrzał niektóre do tak potrzebnego zachowania od ognia bezpieczenstwa łatwe y mały wyciągający koszt sposoby: Ktore iuż to w ustnych Sławetnemu Miasta Krotoszyna Urzędowi, iuż to w osobliwych Juryzdykcyi Dworskiej Dyspozycyi Swoiey zostawionych przepisach do zupełnego w iak nayprędszym czasie nakazał przyprowadzić uskutecznił. Azeby przykładem Miast Sąsiedzkich równie y Obywatele Miasta Krotoszyna wszelkie do tych nieszczęśliwych przypadków w oznaczoney liczbie na każdy Cech nacznia, porządki y instrumenta mieli w gotowości, tudzież dla wczesniejszey od ognia ostrożności, aby w iaknayczęstszym czystości kominow rewidowaniu jednemu z Urzędników nakazane było surowe y pilne na to baczenie. A ze te wszystkie nakazy czyli przez zaniedbanie Urzędu Miasta Krotoszyna w oświadczeniu całemu pospolstwu czyli też przez jakowe zuchwałe Obywatelow Urzędowi nieposłuszenstwo do tychczas ieszcze w zupełnym niezostaią skutku; Przeto naywiększy do wprowadzenia takowych w Mieście Porządkow włożony na Siebie mając obowiązek jako też z powierzoney Mi wolnych dla Dobra Całej Maiętnosci Krotoszynskiej Rządow Mocy, też wzwyż wyrażone W. JMc Pana Kommissarza zostawione Rozporządzenie przypom-

niec y nieiako iak naysurowi Urzędowi Miasta Krotoszyna nie-
tyle w tey mierze na partykularną Expens iak bardziey na publi-
czną w ubespieczeniu Całego Miasta zważaiąc konieczną potrzebę
te bez zawodu Całemu Pospolstwu pierwsze W. JMci Pana Kom-
missarza, powtornie zas moje oswiadczy y ogłosi publicznie zale-
cenie. Sławetny zas Urząd Miasta Krotoszyna tyle niech swoiey
dołoży pilności y baczenia, azeby podług nakazania y oznaczenia
w przysposobieniu się nizey wyrazonych od Ognia Porządkow
kazdy Cech naymniejszego w liczbie nieokazywał nigdy ochy-
bienia, wczesnie przeto dla nieposłusznych y zuchwałych nie-
odmienną y niezbytą Dziesięcią Grzywien na Zamek, Dziesięcią
na Kosciół, Dziesięcią na Urząd karę oznaymi; Ustanawia się
więc aby kazdy Cech potrzebnych do Wody miał skorzanych
Węborkow Cztery y Hakow zelazem okutych Dwa, tudzież aby
każdy Gospodarz w własnym Domu mieszkaiący przy Domu
Swoim miał ustawioną raz na zawsze iak moze miec wielką z wo-
dą Beczkę y na Dach wystawioną Drabinę, wyznaczy przytym
Sławetny Urząd do tey potrzeby pilnego z Obywatelow człowieka,
ktory azeby naymniey raz w Miesiąc z przydanemi Sobie pomoc-
nikami wszystkie obchodząc Domy w onych kominy rewidował,
a gdzie wychędozenia czyli wyczyszczenia, lub tez w zruinowa-
niu reparacyi widział potrzebę, zaraz o takowym Gospodarzu
Urząd uwiadomił, Sławetny zaś Urząd wyporządzenie zruyno-
wanego komina lub wyczyszczenie w czasie wyznaczonym su-
rowo nakaze, dla niedbałego zas y nieposłusznego przyzwoitą
uloży karę.

Te więc z Juryzdykcyi Dworu Krotoszyńskiego przezemnie
Urzędowi Miasta Krotoszyna w ustanowieniu porządków od
Ognia wynikłe zalecenie, jako dla publicznego Całego Miasta
Dobra iest uczynione; tak niech będzie przez publiczne w Dni
Trzy Targowe powtarzanie wszystkim dokładnie do wiadomości
podane jak naymocniey zalecam.

Dan w Zamku Krotoszyńskim. Die 25. Novembris 1777 mo
Anno.

L. S.

I. G o r e c k i
Ek. Ma: Krott. mp.

REGULAMIN OGNIOWY MIASTA WSCHOWY Z R. 1780.

Działo się na Ratuszu Miasta J. K. Mci Wschowy. Dnia trzydziestego pierwszego Miesiąca Lipca. Roku Pańskiego Ty-sięcznego Siednasetnego Ośmdziesiątego. Przez JJ. WW. Jozefem z Brudzewa Mielzyńskim Kasztelanem Poznańskim, Orderu Orła Białego; Franciszkiem Antonim na Kwilecu Kwileckim Starostą Ziemi tuteyszey Mieyscowym, Orderu S. Stanisława, Maciejem z Brudzewa Mielzyńskim Starostą Waleckim, Orderu tegoż S. Stanisława, y Maltanskim Kawalerami; Stanisławem na Krzycku Krzyckim Chorążym Ziemi Wschowskiey, tudzież nowo od J. K. Mci wyznaczonemi Jozefem Jenemanem Regentem Ziemskim także Wschowskim y Nepomucenem Imbier Objezierskim J. K. Mci Komissarzami.

Regulamen Ognioy.

Gdy zaś naydotkliwszą y ostatnią ruiną bywa miastom Pożar Ognioy, który nayczęściey przez nieostrożność y niedbałość Ludzi wznieca się, a w naynieszczęśliwszym onegoż przypadku, sposoby ratowania y zabezpieczenia rozszerzenia się, bywaią zaniedbane, z tąd w ostatniey rozpaczey Ludzie będąc, Ogień któryby mógł bydz, wcześniej ugaszony, żadney częstokroć nieznayduie przeszkody; Przeto Kommissya J. K. Mci maiąca uwagę nietylko na wynalezienie Sposobow do powstania miasta, ale też zabezpieczenia wszelkim nieszczęśliwościom, któreby się onemu przytrafiać mogły, ninieyszy dla miasta Wschowy przepisuię Regulamen.

A iako Przysłowie z prawdą zgadza się strzeżonego Pan Bóg strzeże; więc aby przez samą nieostrożność niedbałość, y nieprze-zorność niedano do takowego nieszczęścia przyczyny, Szlachet-nemu Magistratowi zaleca się, aby co pułroku dzień ieden deter-minował do Rewizyi Generalney; którą na każdej Kwaterze miasta pod Attendencyą iednego z trzeciego Porządku miasta, Kwatermystrz z Starszym Cechu Mularskiego, Cioślą y Kominiarzem odprawiać ma, y obchodząc Dom po Domie na to ma uważać

1. Aby żaden Gospodarz, Piekarz, Mielcarz czyli Piwowar, Złotnik, Kowal, Słosarz, Gorzelany, Falbierz, Mydlarz, Garncarz y żaden inny, który Ognia lub Węgli do Rzemiosła swego potrzebuie, swoje Ogniska, Kominy, Piece czy Izdebne,

czyli Piekarskie, Garncarskie, Słodowe, Suszarnie, kotły Mielcuchowe, Kuźnie, Garnce w Gorzelniach, lub do prania używane, y co który do Rzemiosła swego potrzebuie, nie w lepiance pomiędzy Drzewem Słupami, przyćiesiami, lub balkami stojące, y wprawione niemiał, lecz wszędzie murem dobrym otoczone były, przynajmniey w szerokości dwóch Cegieł, podług proporcji Ognia.

2. Dlaczego wszelkie ściany drewniane, lepianką lub y Cegłą obłożone, w takowych mieyscach konserwowane bydz nie-maia, lecz zupełnie zniesione y zgruntu wymurowane.
3. Kominy wszystkie, gdy wtym mieście zwiększey Części są drewniane, mają Obywatele starać się wymurować, osobliwie w Domach w których Obywatel w Rzemiesle swym bez Ognia obeysć się niemoże, ten koniecznie Komin nad Dach wymurować powinien, daszek zaś Szku-delny nad Kominami nigdzie niema bydz dopuszczony.
4. Gdyby w którym Domu Dozorcy widzieli mieysce od Ognia niebezpieczne, Gospodarzowi zakazać mają, na takowym mieyscu Ognia niepalić, y toż samo Szlachetnemu Magistratowi zaraz doniosą, który w czasie Tygodnia, lub dwóch Tygodni, naydaley znieść okoliczność niebezpieczną, y zabezpieczyć mieysce takowe murem należyty onemu nakaze a gdyby mimo zakazu na takowym mieyscu niebezpiecznym miał ogień zaniecić, Grzywnami pięćdziesiąt y siedzeniem Aresztu przez Niedziel cztery ma bydz karany.
5. Mularze żadnych Kominow wąskich y niebezpiecznych, aby się Kominarz niemógł w nich przy wymiataniu Komina zupełnie pomieścić, y przezeń wszędzie przeysć, wymurować niemaia, ani też żadnego Drzewa w Mur wprawiać, lub kłaść; Cieśla zaś żaden, ile możności odtąd ważyć się niema komina iakowego nowego w lepiankę postawić, lub starego poprawiać, wczym gdyby Mularze lub Cieśle poszlakowanemi zostali pięćdziesiąt Grzywien Kary płacić mają, a robotę swoją bez dalszey płacy gdyby nad wolą Gospodarza stać się miało, odmienić, y poprawić mają, a dlatego z żadnym Czeladnikiem Mularskim, lecz z samemi Maystrami o postawienie lub poprawienie Kominow wolno będzie kon-traktować.
6. Kominy w Domach gdzie wiele Ognia bywa, co miesiąc a w inszych przynajmniey co Kwartał raz, przez Kontiniarza

mieyskiego chędorzone bydź maią, iakoż y Czeladź Cze-
luście y Kominy w okolicy gdzie Ogień bywa iak daleko
zasięgnąć może, mietłą wymiatać powinna.

7. Kominiarz tego doglądać będzie, a sprzeciwiających się
Szlachetnemu Magistratowi doniesie, inaczey gdyby się
w którymkolwiek Kominie sadze zapalić miały, ile by to
z iego niedozoru, y niedbalstwa w chędorzeniu nastąpić
musiała, więzieniem Tygodniowym, y płaceniem dwudzie-
stu Grzywien karany będzie. Dlaczego Kominiarz do wy-
miatania Kominow nie Chłopców lub Obcych mniej zna-
jących się Czeladników, zażywać powinien, lecz sam lub
przez Czeladnika (za którego on w Rękoyimi bydz musi)
sadze dobrze wymiatać powinien.
8. Kominiarz rownie przy wymiataniu kominow powinien do-
brze zmiarkować, czy u kominow czego braknie, lub co się
w Murze napsowało, przez coby mogło nastąpić nieszczęście,
gdyby zaś co postrzegł nieodwłocznie Gospodarzowi Domu
opowiedzieć powinien, y doyrzec by to poprawione zostało
pod karą dwudziestu Grzywien.
9. Nikt się ważyć niema Węgla lub Popiołu wysoko w Domu
y na podłodze drewnianey sypać, lub konserwować, lecz
takowe albo w Sklepach murowanych albo w mieyscach in-
nych dolnych od Ognia bezpiecznych chowane bydź maią.
10. Rownie Prochy, y tym podobne niebezpieczne materyały
w żadnym Domu Składu swego mieć niemaią a nad to
Smoly topić żaden się w mieście ważyć niema, chyba za
miastem na mieyscu zupełnie bezpiecznym, ani prożne Be-
czki Smolne po kątach Domu swego konserwować pod Karą
czterdziestu Grzywien.
11. Toż samo Tesarze, Malarze, Drukarze y inni Rzemieslnicy
Pokost farbowy z Oleju gotowany, y inne tłuste materyały
żadną miarą w mieście topić niemaią pod rowną karą, lecz
za miastem na mieyscu odległym y niebezpieczeństwem
miastu niegrożącym.
12. Y tak Gospodarze Czeladz swoją doyrzyć powinni aby
z Ogniem y swiecami ostrożnie się obeśli, Węgla y popioł
dobrze na Ogniskach w kupę zmiatali, y żadną miarą zimie
nieważyli się Cegły lub Kamienie na Ognisku lub w piecu
wygrzane, z sobą brać do pościeli, ani też Drzewa w snop-
kach, łuczywo, y Wiorow Tessarskich w Kuchniach, lub

- przy Ognisku nad potrzebę dzienną konserwować.
15. Tudzież nikt się ważyć niema gołą, palącą się Swieczą bez Latarni, atym mniej rozpalonym łuczywem po kątach lub gorach Domow, lub po Stajniach świecić, pod karą dwudziestu Grzywien, w czym rowny Dozor Gościenni mieć powinni na goszczących u siebie.
 14. Rownie naysurowiey zakazuje się po Domach zamiast podpalenia w Piecu, Garki z rozpalonemi Węglami do zagrzewania zażywać, lub Drzewo nad Piecem za Piecem, lub wcale w dziurach piecowych suszyć, pod Karą dziesięciu Grzywien.
 15. Nikomu także dozwolono bydz niema Tytoniu kurzyć w Stajniach, lub w miejscach gdzie Słoma, siano, lub Drzewo iest złożone, rownie Ciesłom przy Stawianiu lub przy reparacyi Budynkow Drewnianych pod Karą Tygodniowego Aresztu y płaceniem Grzywien dziesięciu.
 16. W Karczmach y Gościńcach Laternie do Swiecenia na wolnym miejscu zawieszzone bydz mają, y żadną miarą niedozwolono świecę palącą na Słupach, lub na innym miejscu przykleić, wczym gdyby Gościenny wszędzie niedostarczył doyrzyć, na to koniecznie Stroża trzymać powinien.
 17. Niemniej Gospodarze na swych najemnych Dozor mieć mają, a za nich bydz na Rękoy mi sądowi, gdyby albowiem w czymkolwiek w wyżey opisanych Punktach wykroczyli, zaraz ich napomnieć, a gdyby go niesłuchali Zwierzchności swoiey donieść powinni.
 18. Do tego samego obowiązany Sąsiad aby na swego Sąsiada miał bacność, a wczym by widział iakowe niebezpieczeństwo, lub wykroczenie, one nicodwłocznie Magistratowi donieść powinien.
 19. Mielcarze w Suszarniach y inni Rzemieślnicy w Ogniu robiący przy Warsztacie zawsze kilka Cebrow Wody stojących mieć mają, z konwiami, Laternią, i ręczną Sikawką, ani też nikomu wolno ma bydz przy Domie swoim wielką nieproporcyonalną Kwotę Drzewa, Siana, Słomy etc. konserwować, lecz takowe Składy za miastem bydz powinny.
 20. Zadnemu Kupcowi Prochem handlującemu, niema bydz wolno w Domu swoim nad dwa Funty Prochu konserwować na dzienną potrzebę, y to na miejscu koniecznie takim, do ktorego swieczą y Ogniem zbliżać się nie przychodzi, więk-

sze zaś Składy za miastem mieć może, równie iednak nikomu Prochem kupczyć niema byǳ wolno, któryby w Domu swoim insze miał Materyały Ogien szerzące.

21. Wszelkie Strzelania y probowania Strzelby między Domami naysurowiey zakazuje się pod karą dwudziestu Grzywien.
22. Stodoły w Okręgu miasta między innemi Domami stawiane byǳ niemaia, a daleko mniey Budowle iakowe Snopami Słomianemi poszyte, y owszem gdzieby były, w nayprętszym Czasie Dachy takowe znieśione a Stodoły za miasto przestawiane byǳ maia.
23. Jako zaś Rewizya pułrocznia wyżey iest ustanowiona więc przy nich Delegowana Osoba z Porządkow miasta Protokół trzymać ma. y w każdym Domu, coby poznał szkodliwego lub miał sobie doniesionego, zakonotuje, dla okazania Szlachet. Magistratowi.
24. Kary wszelkie wzwyż opisanych przypadkach maia byǳ do Kassy osobney złożone y połowa co raz Kary Delatorowi dana, druga zaś połowa na Prämia konserwowana, dla tych którzyby w przypadku którym nieszczęśliwym przed innemi distingowali się w Ratunku Ogniovym, których Grzywien kassa osobno trzymana, y wiele wniesy znajdować się będą, co Rok, przy Rachunkach miasta zakonnotowane byǳ ma.

Jako zas niedosyć natym polecieć y przepisać Regulamen Ostrożności, który niespodzianie y nieprzewidzianie w czyn przekroczony (ile Ogień sam przez się, nigdy się nie wznieci, byleby nieostrożność Ludzka nie była przyczyną, lub też Powietrze niebyło zapalające) Skutkiem wielkiego bywa nieszczęścia, więc w podobnych przypadkach, aby niebrakowało sposobow ratowania następujące czynią się ustanowienia.

1. Ponieważ miasto opatrzone trzema wielkimi Sikawkami, z których gdy iedna nie tak doskonała, więc na miejsce Jey, inną nowotney Inwencyi zamienić lub tę sąsiedztwu sprzedawszy, w sposobnieyszą do proporcji drugich przysposobiać się może.
2. Sikawki co Kwartał raz probowane byǳ maia czy są w należyłym stanie, y do nich Ludzie oprócz Ordynaryinych wyznaczonych, y inni, ato z każdego Cechu przynaymniey po dwóch ćwiczeni, aby gdyby iedni. lub oddaleni, lub niezaraz obecnemi, lub chorobą złożeni byli insi w nagłej po-

- trzebie byli sposobni, ktorych Szlachetny Magistrat z każdego Cechu nayszykowniejszych wybrać powinien.
3. Gdy częstokroć w prędkości y pomieszaniu, Woda nieczysta choć z Studni brana przez wpadnienie w nią lub Wiorow, lub z mąconego piasku, Kamyszkow, a zimie Lodu, Rury Sikawek zatkać, y w naywiększey potrzebie łatwo zepsuć może, więc na mieyscu naysposobniejszym u Sikawek sitko mosiężne przyprawione być musi.
 4. Pod czas Zimy w przypadku nieszczęśliwym y ta ostrożność zaniechana być niepowinna, aby przynajmniey początkownie Woda do Sikawek użyta kilku garcami ciepłej Wody zagrzana była, dla lżeyszego Srubow Sikawek, użycia, lećie zaś statki wodne dla ostrożności Ogniowey konserwowane, co Tydzień świeżą Wodą nalane być powinny.
 5. Sikawki gdy w mieście tutejszym na troistym mieyscu stoią, więc gdy dosyć mieysca przy nich, aby inne narzędzia do gaszenia Ognia na gotowości leżały, takowe Szlachetny Magistrat tamże zawsze złożone mieć będzie, y one w iak naywiększey, a potrzebney liczbie przysposobi, to iest w Chakach, Drabkach, Sikawkach ręcznych, Wemborkach Skorzanynych, Siekierach, Stągwiach wodnych na kołkach, lub Szlufach będących, numerami oznaczonych, y aby w należytych były stanie przy każdej Rewizyi sprobować, y należycie oglądać każe, aby w nagłej potrzebie na niczym niezbywało.
 6. Przy każdej Studni Wemborki w należytych stanie utrzymane. Studnie często chędożone, y gdzie w bliskości Ich nie masz a być mogą, aby pomnożone y przy każdej stągwie czyli Fassy beczkowe, w żelazne obręcze przynajmniey iedną przysposobione, lećie zaś Wodą napełnione być mają.
 7. A iako dawniey był zwyczaj, iż osobliwie lećie przed każdym Domem, a gdzie być może to y na Wysokości Domu statki wodą nalane stać musiały, tedy y ten zwyczaj chwalebny zawsze zachowany być ma, y Wodę z nich co Tydzień w Sobotę, dawną wylawszy, świeżą napełnione być mają, w ulicach zaś ciasnych koniecznie w sieni Domow y na gorze stojące naczynia z Wodą przez całe Lato mieć powinni.
 8. W czasie zbliżających się Obłokow piorunowych, co raz Sikawki wyprowadzone, y do nich Konie zaprężone być mają.

9. Z Depozytow narzędziow Ognioowych (procz w czasie nieszcześcia lub Rewizyi) nikt ważyć się niema, Drabki, Chaki, lub co inszego z mieysca ruszyć, pod Karą dwudziestu Grzywien.
10. Każdy Gospodarz w Domu swoim ma nazawsze mieć Wemborek Skorzany, przynajmniey ieden, z Laternią blaszaną y Sikawką ręczną, y te na mieyscu widocznym na Oku zawieszzone z wyrysowaniem na nich liczby Kwatery miasta, y Domu, pod którym Nummerem mieszka gdyby zaś przy Rewizyi te Instrumenta w cale nie, lub nie w należyтым stanie znaleziono, nie tylko zaraz oto napomniany, ale też Szlachetnemu Magistratowi doniesiony y zato ukarany być ma.
11. Te narzędzia przy sprzedaży ktoregokolwiek Domu w Instrumentach publicznych sprzedażnych, to iest w Donacyach, y Zapisach wyrażone, y iako w całości oddane, y odebrane są, co raz wymienione być mają.
12. Cechy wszelkie w Domach swoich Cechowych podług możności y proporcji swojey pewny, poczet przysposobić, y przysposobione na pogotowiu leżące mieć mają, Sikawki ręczne, Wemborki, Chaki zelazne, śiekier, Drabki, y tym podobne Instrumenta, ktore przy każdej Rewizyi zlustrowane będą.
13. Do publicznych Sikawek, y innych Instrumentów Ognioowych powinni być Ludzie wyznaczeni, z Imion wymienieni i spisani, iacy do czego y dokąd należą, aby w czasie potrzeby, do tego był użyty przytomny ten, iak do czego iest sposobny, y przeznaczony, czyto do Sikawek czyto do Chaków, do Siekier, do Drabin, do noszenia y zwożenia Wody, do wynoszenia y ratowania rzeczy Ludziom ato wyznaczenie Osob ma nastąpić iak naywcześniej, a nie dopiero w czasie nieszcześcia.
14. Aby zaś w takowym przypadku niebrakowało Koni do zwiezienia Sikawek y Wody, przeto Rzeźnicy Konie mająci Furmani, tudzież Sołtysi y Kmiecie z Dobr mieyskich, zawsze Konie gotowe mieć y w przypadku iakowym, iako nayspieszney w oznaczonych mieyscach stanąć mają.
15. Studnie gdyby naymniejszey potrzebowały Reparacyi, zaraz wszystko koło nich sporządzone być powinno y Zimie Lody przy Studniach mnożące się wyrąbane być powinny. Ze zaś naywięcey natym zawisło aby w przypadku iakowey

nieszczęśliwości takowe zaraz ogłoszone zostało, więc w takowym razie następujące postanawia się rozrządzenie.

1. Gdyby Stroże nocni w Domu którymkolwiek Dym nadzwyczajny, lub y niebezpieczeństwo przez Fetor ogniowy postrzegli, mają zaraz do niego bez wielkiego Szelestu zapukać, y on się dowiedzieć; skoroby się okazało, że temu Domowi, lub miastu odgraża niebezpieczeństwem, tedy powinien najbliższy Stroż, zaraz innym Strożom przez zwyczajne piszczalki swej znaki, ogłosić y ci zaraz mieszkańców budzić, najbliższy zaś Strożowi Ratusznemu (gdyby ten nie zaraz z wierzy widział, y spostrzeł) donieść, aby Dzwonem Ratusznym oznaymił niebezpieczeństwo, toż samo zaraz Prezydentowi miasta, lub y Dispozytorowi Porządku Ogniowego oznaymić powinien.
2. Każdy, u którego by się wszczął Ogień, czy wednie, czy w nocy powinien zaraz okrzyk uczynić do najpierwszych sąsiadów, a ci zaraz daley zwierchności donieść, a zatym każdy na tej Kwaterze miasta mieszkający, iako y dalsi przybiedz mają z Wemborkami Skorzanemi, Wodą napełnionemi, y w innych narzędziach, ile możliwości Wody przysposobić powinni, aby nią Ogień mógł być ugaszony, niżeli się daley rozszerzy, gdyby zaś którykolwiek ważył się Ogień wzniecony utaić, y nim się drażnić, do poty do poki by przez Dzwony y inszy okrzyk był ogłoszony, przez co nayeczęściej największe pomnażają się nieszczęśliwości tedy po ugaszeniu Ognia dwu Niedzielnym siedzeniem Aresztu y proporecyonalnemi Grzywnami ukarany być powinien.
3. Powinna także Czeladz w Domu tym, w którym się Ogień wznieca, gdyby tego Gospodarz zaniechał przez okrzyki ogłosić, zarowno y sąsiedzi w zaniechaniu tego Dziesięć Grzywien Kary płacić mają, procz siedzenia Aresztu.
4. Gdyby zatem Ogień miał zupełnie Płomieniem wybuchnąć tedy w nocy Stroże, wednie Kwaternicy okrzyki uczynić powinni, także Stroż Ratuszny per Tubam Marinam którą miasto przysposobi, Ogień takowy z Wierzy ogłosić ma, y w Dzwon uderzyć, co y dzwoniarz Farny nie zaniecha y zaraz Kwatier miasta na ktorej się nieszczęście zawi okaże, gdzie najblizsi zaraz Sikawkami, ręcznemi naczyniami, y Wemborkami z Wodą przyspieszyć mają y poty

łać y gasić poki, więczey Osob y Sikawek nie przybędzie, a Sikawkę kto naypierwszy przywiezie Grzywien dwadzieścia rekompensy mieć będzie.

5. W Nocy w każdym Domu Laternia z świecą zapaloną w oknach wywieszona bydź ma, aby wszędzie jasność była.
6. Procz tego każdy Gospodarz a osobliwie naybliżsi nieszczęścia powinien Czeladź swoją napędzać spiesźnie, Wody, w wszystkie naczynia nanosić, y takową pod Dach y na Renny zanieść, Okienice gorne przed latającym Ogniem zamykać y rownie Stałki ile możności przed Dom z Wodą napełnione wytoczyć; do Sikawek zaś y inszych instrumentow gaszących należący y wyznaczeni iako nayprędzey przyspieszyć mają.
7. Stroże nocne naybardziej na wieży Ratuszney Straż odprawiający powinni bydź czulemi, często się oglądać a na Ulicach zostający, obchodzić, y przez niedbałość niedać Przyczyny aby Ogień się dużo nierozszerzył niżby był ogłoszony, y Obywatele ze Snu obudzeni; w przypadku więc takowey niedbałości nie tylko Skassowani, ale y osobno karani bydź mają; ile onym przynależy niż Płomien zupełnie wybuchnie, pierwszego Dozorcę dostatecznie obwieścić.
8. Gdyby się w Kominie Sadze tylko zapaliły, tedy w Nocy Stroże piszczałką swoją Innym ogłaszają, y naybliższych sąsiadow obudzą, a gdy z doświadczenia zapalenie Wiązki Siarki na Ognisku, zadusić zdoła w Kominie zapalone Sadze, więc każdy Gospodarz powinien mieć takowe Siarczyste nićci na pogotowiu.
9. Direktor Policji postanowić się z Rady mający, powinien zaraz stanąć na mieyscu przy Ogniu, Sikawki tam gdzie potrzeba każe ulokować, y tego doyrzy, aby gaszenie nieustannie Kontynuowane było, Ludzi przybyłych uregulnie, na Wiatr kędy się obraca naywiększą bacność mieć będzie w ugaszeniu, y z wszech Stron przez dispozycyą swoją (aby się ogień szerzyć niemógł) Ludzi osadzi do ugaszenia; większe więc Sikawki na przeciw Wiatrowi uregulnie, lub tam kędy wiatr naybardziej pędzi stanąć każe mnieysze zaś pobok y w tyle, y na to naybardziej uważać zechce, aby nietak na Domy już palące się, iak bardziej na Płomien Sikawki wodę wylewały, gdyż Doświadczenie uczy, iż przez odpor na przeciw Płomieniowi wylewającej się Wody z Si-

kawek Płomień nayskuteczniej wstrzymuje się, y latający Ogień umnieysza, gdyby się zaś więcej Domow przez latający Ogień zapalić miało, tedy on Dyrygujący Dispozycją uczyni, na mieyscu swoim Subalterne osadzi, sam się zaś z Sikawką którą na pierwszym Mieyscu oderwać można, tam gdzie nowe Niebezpieczeństwo zachodzi uda, y Ludzi na obadwa mieysca rozdzieli, y sam tylko w generalności Kommenderować będzie, aby Ludzie przez Dispozycye innych w sposobach pomieszaniem nie zostali.

10. Dlatego tam stanąć powinien gdzie wszystek Ogień przeyrzec może, Jego rozsądek naybardziej tam powinien być natężony, gdzie zrzucenie Dachy lub pobocznych niebezpiecznych Budynkow być mogło konieczną potrzebą, w okazaniu więc wielkiego niebezpieczeństwa iż Ogień latający dalej się szerzyć pocznie, Dachy z prawey y z lewey Strony porzucać, y podług okoliczności sąsiedzkie Budowle wcale znieść każe, aby tym łatwiej do ugaszenia Ognia przystąpić y on udusić można, aby dalej Budowle niezachwyił y szerzyć się niemógł.
11. Cieśle, Młynarze, tudzież onych Czeladź osobliwie z Ludzi silniejszych z czterech Części miasta po dwadzieścia pięć wybrani z Siekierami, Chakami, iako y Mularze swoimi Instrumentami opatrzeni przybydź, y skoro od Direktora Dispozycyi Ogniowey kommenderowani będą Dachy lub Budowle niebezpieczne zrzucić mają, y nie zważając na opponowanie się kogokolwiek Dispozycyom Jego zaraz zadosyć uczynić powinni pod Karą Grzywien dziesięciu, gdyby ktorego brakowało z ktorey Części miasta.
12. Przeto Mularze, Cieśle, Młynarze pod Karą dwudziestu Grzywien skoro znak niebezpieczeństwa ogłoszony będzie porzucając wszelką robotę przybyć, iako nayspieszniey, tak, iako y Kominiarz z swoim Czeladnikiem.
13. Kwatermistrze miasta zaraz przy Studniach stanąć mają y tam ztąd z Kwatery swoiey Ludzi napędzać do znoszenia Wemborkami Skorzanemi, lub innemi narzędziami Wody, y do napełnienia wszelkich Statkow na Ulice, lub pod Dachy wynieść mianych, tak aby na ow czas na żadney Kwarterze y Ulicy nikt niepozostał prożnujący, lecz każdy aby do Ugaszenia Ognia przykładał się, niesposobni albowiem dotego, a osobliwie Kobiety w Domach pozostać mają y in-

nym miejsca niezabierać tym końcem aby to na każdej Kwaterze uregulowane było Kwatermistrze od Kwatery swoiey nieoddalający się, porządek pomieniony uregulują, aby nieustannie Wodę donoszono, tudzież Stągwie przed Studniami napełnione Wodą do miejsca Ognia przyspieszono, aby nigdy Wody nieprzybrakło: a gdyby się iakakolwiek około Studni z przeszkodą z niey dobytcia Wody Szkoda stała, tedy ile możności będzie nieodwłocznie sporządzić każe, y w tym wszystkim Stroże nocni każdy na swej Kwaterze temuż Kwatermistrzowi wszelką usługę czynić, y pod Jego posłuszeństwem być mają pod Karą Kassaty y osobnego ukarania, Ludzi zaś prędzey nierozpuścić, poki wszelkie niebezpieczeństwo oddalone niebędzie.

14. Na Dachach kędy Wiatr skry zapędza, Czeladz lub sami Gospodarze Drabki nań wywyższone, Wody w Cebrach lub innych Statkach wniesione, y drągi z Chustami w Wodzie zamaczonemi, na pogotowiu mieć mają, ktoremi latające Iskry łatwo ugasić potrafią, na co rownie Kwatermistrzowie na stronie takowej pod Wiatrem stojący, czynić rozporządzenie niezaniechają, w ogulności wszyscy przez Direktora Dispozycyi Ogniowey gdziekolwiek do pracy kommandowani będą, bądź gdzie bądź tam się udać, y to co im rozkaże, w niczym się nieprzeciwiając, pod sowitą Karą, uskutecznić mają.
15. Wachmistrz y Słudzy mieyscy zaraz przy Boku Direktora stanąć powinni dla roznoszenia Rozkazow Jego, iako y onemu insze Osoby z Rady, y Porządkow miasta assistować będą.
16. Na Ratuszney y innych wierzach ulokowani dwai mają być dla attendencyi lepszy, z gory, y ogłoszenia nieodwłocznego, gdyby gdzie indziey Ogień latający grozić miał nieszczęściem z Okrzykiem y okazaniem gdzie y na ktorey stronie.
17. Piwowarowie w Mielcuchach kadzie y Beczki zaraz Wodą napełniać powinni, y one na Ulice wystawić a Zimie Wody w Kotłach zagrzewać.
18. Nikt, konie mający nieodmowi, gdyby ich sam niepotrzebował, do uratowania majątku Ludzi nieszczęśliwych podać, y do pomocy z odległości do zwiezienia Beczkami Wody

- przybyć, które Beczki z żadnych Karczem, lub Domow Szynkowych nie mają być odmówione.
19. Którzy zaś w Beczkach lub Stągwiach dowieźą Wody, tym poprzestać nie mają, lecz poty kontynuować, poki Ogień wszystek nie będzie ugaszony.
 20. Aby zaś Ludzie koło Ognia tym sposobem pracujący y gaszący nieprzyzwoitemi Słowy, lub wcale uderzeniem do niecierpliwości pobudzeni niebyli, więc najłagodniejszymi Słowy traktowani y zachęcani aby byli, zaleca się.
 21. Do Sikawek przeznaczeni Ludzie do nich się zaraz porywać mają, y od nich przed zupełnym ugaszeniem nieodstąpić, owszem we wszystkim Dispozycji Dyrektora usłuchać.
 22. Aby zaś y na ow czas rozumnych y znających się Ludziach nie schodziło, Konwissarze y Kotlarze przy tychże Sikawkach z Instrumentami potrzebnymi obecnymi być mają.
 23. Wszystkie Sikawki w każdym przypadku iako najprędzej na miejsce nieszczęścia sprowadzone być mają.
 24. Ktoby się bez noszenia Wody lub insey posługi, dla pomnożenia tylko niepotrzebney liczy y zastąpienia miejsca tamże okazał, zaraz przez Sług miejskich oddalony lub wcale Aresztem karany być ma.
 25. Czeladź wszelka z Domow swoich wynieść y na miejsce Ognia schodzić się nie ma, lecz na Kwaterze swojej y w Domu Wodę roznosić, równie z obcych nieznanomych Ludzi na ow czas żaden na Ulicach pokazać się nie ma, gdyż przez takowych nacyścić się dzieją się Kradzieże.
 26. Którzy zatem iakowe Instrumenta Ogniove mają, powinni się onemi ostrożnie obejść, aby się nie zepsuły y do ugaszenia za pomocą Boską szczęśliwie z nowu na miejsce przyzwoite dostawione, y złożone były.
 27. Gdyby zaś ktoregokolwiek spotkała Kradzież a zawił się ten, któryby tym sposobem nieszczęśliwych Ludzi, nieszczęśliwsiemi czynił, zaraz poimany pod ścisłą Strażą trzymany, a w czasie za to iako naysurowiej cielesnie karany być ma.
 28. Aby zaś takowym Kradzieżom zapobiedz, Szlachetny Magistrat równie z każdej Kwatery miasta pewnych a wiernych wyznaczy Mężów, do Strzeżenia rzeczy wynoszących, y od Ognia ratujących się, y obmyśli oraz, aby pewny poczet Koni y Wozow był dla nich przeznaczony, do wywiezienia takowych rzeczy o podał, na miejsca od Ognia bezpieczne.

29. Jako zaś niepodobno aby czy Wemborki skorzane czy Siekiery narzędzia, statki iakowe nie miały być w przypadkach takowych pomieszanę, lub y utracone, tedy zaraz nazaiutrz kto cudzą rzecz zarwał, do Kwatermistrza Kwatery swojej odnieść powinien, lub kto co utracił, tam się opowie, a zatym Szlachetny Magistrat postara się, aby każdemu co Jego jest wrocone było, co tym łatwiej stanie się, gdy każda rzecz Cechą Numerą, Kwatery, y Domu w którym mieszka oznaczona będzie.
30. Po ugaszonym Ogniu Sołtyssi z zagrodnikami y Chałupnikami Wsiow miasta stanąć mają do pilnowania mieysca Ognia kolejno, aby się od czego Boże zachoway, na nowo Ogień niezwznicił y ci rowno Sikawki na placu zastawione, pod swoją Strażą mieć będą.
31. A gdy to ostrzeżono będzie, dopiero dla odpoczynku inne użyte do Pracy, y nią znużone Osoby, rozpuszczone być mają.
32. Jakoż po zupełnie uśmierzonym niebezpieczeństwie, takowe Sikawki z wszelkimi inszemi Instrumentami, z nowu na swoje mieysce zwiezione, znoszone y złożone być mają, a gdyby co zepsute było, zaraz naprawiane być musi.
33. Zarowno Wachmistrz mieyski y Kwatermistrze miasta pilnie wypytować się mają, gdzie co podziano, y aby wszystko każdemu powrocone, y oddane było z Referencyą do Magistratu.
34. Gdyby też przy którymkolwiek postrzeżono iakową niedbałość, lub nieposłuszeństwo, takowy dla ukarania doniesiony być ma.
35. Szlachetny zatym Magistrat ściśłą uczyni Indagacyą względem przyczyny Ognia, iakoliteż o ogłoszonym lub nie niebezpieczeństwie, y o pilności y Aplikacyi przy pomocy Boskiej ratuiących, a zatym występujących ukarze a pilnych y przed innemi dystyngwuiących się z applauzem o nadgrodzie dla nich pomyśli.
36. Gdyby którykolwiek z azardem Zdrowia ratuiąc miasto iakowe przytym na Członkach swoich poniosł nieszczęście, Kosztem Kassy publiczney leczony być ma, procz winney obmyśleć przez Szlachetny Magistrat mającey wdzięczności.
37. Rownie gdyby dla ratowania innych, końcem zapobieżenia szerzeniu się ogniowemu, y lepszego dostępu palącego się

Domu przyszło ktorekolwiek Dachy, lub Budowle zrzucić, takowym rownie winna z Kassy publiczney miasta obmyślona mabydź bonifikacya.

38. Tudzież ten ktoryby przy takowym przypadku Złodzieia odkrył, nadgroda uwięczony bydź ma.
39. Gdyby się rownie w czasie okazało, iż w takowym razie ieden drugiemu iakikolwiek Instrument zatrzymał lub zabrał, a zaraz nazajutrz, gdyby postrzegł iż cudzą rzecz zaiął, iey do Kwatermistrza niezaniósł, Karą sowitą tak Cieleśną iako y Pieniężną obłożony bydź ma żadney nie przyjmuiąc Exkuzy.
40. Wczym nawet temu Kara przepuszczona bydź niepowinna, ktory otym maiąc Wiadomość, toż samo nieopowiedział Szlachetnemu Magistratowi w czasie trzech Dni od powziętey wiadomości.
41. Aby zaś Ludzie tym łatwiey do tego wprawieni y wyuczeni byli, aby w czasie potrzeby stali się uzytecznemi, co Pułroku raz kiedy się Szlachetnemu Magistratowi podobać będzie, Dzień ktorykolwiek nie spodzianie wyznaczy, y Tumult Ogniowy w mieście ogłosić każe, a mieysce co raz insze okaże na którym Sikawki y insze narzędzia sprowadzone, gdzie kazdy za okrzykiem pierwszym, iako do czego iest zobowiązany stanąć powinien, tak iak gdyby Aktualny Ogień gdziekolwiek się okazał, y w tym wszystkie narzędzia do gaszenia probowane, zlustrowane, y czy w należytych zostaią stanie inkwirowane bydź maią, a ktoby nie stanął podług swego opisu, Grzywnami y Aresztem bez przepuszczenia karany bydź powinien.

N a d g r o d a b u d u i ą c y m s i ę .

Zachęcaiąc zaś Obywatelow miasta tuteyszego do Budowli, a wtym dopełniając Ukontentowania J. K. Mci, zaleca Szlachetnemu Magistratowi mieysca tego, aby tym, ktorzy Domy swoje z gruntu de nova radice murować będą, procz Cegieł, co w Cegielni mieyskiej kosztuią, szostą Część kosztow Budynku za Kaucyą, y Komprobacyą poprzedniczo wypłacił, z Kassy na Extraordynaryjne Wydatki ustanowionej; a gdy Dachówką Budynek pokryty będzie Dachówka przez połowę co kosztuię onemu nadgrodzić się ma, ktoby zaś z Pruska tylko budował, dziesiątą część

z teyże Kasy y z tymże Obowiązkiem iako wyżey dostanie; Tę Dispozycyą Kosztem Kommissyi wydrukować, publikować, y do publiczney Wiadomości dla zachęcenia Extraneorum podać za · leca się.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Stan miasta Wschowy. Leszno 1783. Sygn. księgozbioru B. I. 62.

UCHWAŁA KOMISJI DOBREGO PORZĄDKU M. WSCHOWY Z DNIA 29. IX. 1783 R. W SPRAWIE ZAPOMOGI NA ODBUDOWĘ BUDYNKU ZGORZAŁEGO.

... Na mieysce upadłych nowe stawiać Budynki aby zachęceniem było obywatelów sądziła Kommissya potrzebę, pod dniem 31 Lipca 1780 roku swoje ogłosić wyroki, z przeznaczeniem nieiakiey nadgrody buduiącym, gdy zatym o takową nadgrodę doprasza się Sławetny Jan Chrystyan Blottner, który za Bramą Głogowską nowy zgruntu dom wystawił, więc aby z tey ustawy korzystał, Kommissya deleguje z pomiędzy siebie W. W. Jozefa Jonemana Pisarza Grodzkiego Wschowskiego y Nepomucena Imbier Objezierskiego Kommissarzy J. K. Mci, którzy wezwawszy Szlachetnych Burmistrza y Direktora Policyi przy nich dom ten z gruntu wystawiony sobie okazać każą, a zatym koszta nanzaszłe wyexaminuią y proporcjonalną według uchwały Kommissyi część kosztu onemu z kassy miasta przyznaią y te aby sobie bonifikować mógł na przyszłość z podatkow przyzwoitych dla niego ostrzegą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Stan miasta Wschowy. Leszno 1783. Sygn. księgozbioru B. I. 62.

OPIS BUDYNKÓW PUBLICZNYCH Y FOLWARCZNYCH MIASTA J. K. MCI STAREY WSCHOWY:

B r a m a G ł o g o w s k a .

... Przytey bramie iest Arsenal mieyski w Inwentarzu Miasta sub no 53 specyfikowany murowany nowo wyreparowany szkudłami pokryty, w którym dawniey Artylleria miasta konserwowana była, a teraz Sikawki trzy wielkie, iedna nowey inwencyi nieustannie leiąca za rezolucyą Kommissyi dopiero sprawiona, czwarta pomniejsza;

- 13 Drabek do porządku ogniowego należących
- 18 Chaków ogniowych do rozrywania budynków
- 9 Miotel do gaszenia
- 16 wielkich Stągwi na słosach do sprowadzenia wody mocno
w zelazo oprawnych,
- 10 skorzanych Węborkow, znajduią się.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Stan miasta Wschowy. Leszno 1783. Sygn. księgozbioru B. I. 62.

PRZEPISY OGNIOWE MIASTA KOŚCIANA Z R. 1791—1793.

Protokuł Ekonomiczny Miasta Wolnego I. K. Mości y Rzczpltey Koscian do zapisywania Targowey Ceny Produktow Taxy Wiktuałów Urządzen Magistratowych do Porządku Miasta ściągających.

Działo się w Mieście Koscianie dnia Iedenastego
Miesiāca Pazdziernika Roku Panskiego 1791.

Szlachetny Magistrat Miasta wolnego I. K. Mci y Rzczpltey Koscian w dniu dzisiejszym na Sessyā zgromadzony do Porządku Miasta całego stosownie do Rezolucyi Przeswiet. Kommissyi Porządkowey Cywilnowoyskowej Powiatu Koscian. y Ziemi Wschow. takowe czyni Urządzenie.

... 5-to: Aby Obywatele kominy nadruynowane maiāci takowe kominy iak naydokładniey wyreperowali w przeciągu dwóch tygodni, do czego doyrzenia, Szlechetnych Antoniego Krompholtza Radzcę y Błāzeia Mierzynskiego Ławnika wyznacza się ktorzy dobrawszy kominiarza po wyisciu przepisanego czasu kominy obywatelskie obeydā one zrewiduiā a gdzie komin niebezpieczny zastanā takowy zakonnotuiā, własciciela do Sądu po sciāgnienie kar Instygatorowi Mieyskiemu zapozwać każā, niemuiey na złożenie sian y słomy na gorach bēdā mieli baczność ktore gdy dostrzegā natychmiast uprzātnāć każā nieposłusznych podobnież po odzyskanie kary Instygatorowi zapozywać zaleca.

Działo się w Mieście Koscianie dnia trzeciego
Miesiāca Grudnia Roku Panskiego 1791.

Trzy Porządki Miasta wolnego Rzeczypospolitey Koscian polepszaiāc urządzenie Szl. Magistratu w dniu Iedenastym Miesiāca Pazdziernika R-u bieżącego nastāpione stanowi

... Strzegąc publicznego bezpieczeństwa w Mieście niniejszym Koscianie a zapobiegając aby przez zaniedbanie ochłodstwa kominowego obywatel na majątku swoim nieponiósł szkody, do chłodzenia kominow Słt. Andrzeia Ramsia kominiarza ugadzaia którego obowiązkiem będzie kominy w obrębie całego Miasta y Przedmieść co rok pięć razy, w domach zas w których IWW Komissarze mieszczą się niemniej w Domach Słt. Piekarzy gdzie daleko więcej palić zwykło się Osm razy iaknaydokładniey wychodzić, nadto w czasie uskuteczniania swoiey roboty kominy obywatelskie dozierać będzie aby te od niebezpieczeństwa opatrzone były, w przypadku dostrzeżenia komina niebezpiecznego, o takowym Słt. Instygatorowi Mieyskiemu doniesie, a Słt. Instygator pod odpowiedzialia, właściciela o niezwłoczne wyreperowanie nadruynowanego komina zarekwiruie, którego Rekwizycyi każdy obywatel ulegać będzie powinien, uporczywego o sciągnie(nie) kar za opieszałość Miastu szkodzić mogącą do Sądu zapozwie za którą robotę tenże Słt. kominiarz Summę Złt. Pol. Sto Dwadziescia na Rok dwiema Ratami po Złt. Sześćdziesiąt odbierze, na zapłacenie ktorey kwoty Szl. Magistrat składkę proporcjonalnie na kominy rozłoży.

Działo się w Ratuszu Miasta wolnego Rzczpltey Koscian dnia 15 M-ca Maia R-u P-o 1792. Przed Szl. Antonim Niklewiczem Woytem Antonim Krompholtzem Franciszkiem Muszlewiczem y Błażem Mierzynskim Radnemi w obecności Słt. Gabryela Woznego Przysięgłego.

Urządzenie Ratunku Ognia.

Magistrat Miasta Wolnego Rzczpltey Koscian stusuiąc się do dawniejszych rezolucyi Swoich względem obrony Ognia stowionych następuiaće dodaie punkta.

1-mo Wszyscy Obywatele w Mieście niniejszym mieszczą się dotąd wyprowadzonych kominow dostatecznie nad dach nie-maiący, w przeciągu Miesiaca iednego aby takowe Kominy w domach swoich nad dach dostatecznie wyprowadzic starali się ato pod karą Szesciu Grzywien do Kassy Ogniowey wskazać mianą.

2-do Poszycia dotąd na domach będących w przeciągu Trzech Miesięcy Obywatele w Murach y Ulicach Kamienna y Smolensko Mieszkaiący zniosą y Szkudłami pokryią pod podobną karą y Exekucją niniejszey dyspozycyi, co się rościagać ma y do Staien Słomą pokrytych w mieyscach w Rezolucyą obiętych.

3-tio W przypadku (:Czego uchoway Boże:) wydarzonego Ognia znak gwałtu przez uderzenie w Dzwon y Wystrzelenie z Armatki (:ktora Urząd swoy umyslnie na Wieży ustanowic kaze:) znak dany będzie, na ktory każdy przytomny Mieszkaniec do Mieysca wydarzonego Ognia z Naczyniem do Czerpania Wody potrzebnym stawic się będzie powinien ato pod karą Dwunastu Grzywien co aby uskutecznione przez Obywateli zostało ustanawia się dozor w takowym sposobie Rynku do Szlachetnego Złotnickiego Ulic Mnisza Poznanska y Tylna Szlachetnego Gulczynskiego Ulic Głogowska Sukiennicza y Giasna Szlachetnego Kalla Ulic Koscielna Krzywa Kacza Szlachetnego Filipowskiego Przedmiescia Kamienna Smigielska y Klepska, Szlachetnego Kubickiego Ulic ogrodowych y Stare Miasto Szlachetnego Sikorskiego Ulicy Smolenska Szlachetnego Laranskiego dozor nalezec będzie, ktorzy przytomność każdego Obywatela konnotować, nieprzytomnych donosic dla tłumaczenia się będą.

4-to Kmieci w Wsiach Mieyskich będących do ratunku Ognia obowiązue ktorzy a mianowicie z kazdego Gruntu za danym na Gwałt znakiem z wozem parokonnym y Dwiiema ludzmi z Cwierciami a zas z domkow luznych Ludzi po iednemu z kazdego domku z Cwiercią przybywać powinni ato pod karą Grzywien Dwanastu nad ktoremi dozor z Wsi Naclawia Szlachetny Stęszewski z Wsi Czarkowa Szlachetny Osieglowski z Wsi Sierakowa Szlachetny Niklewicz dozor miec będą nieprzytomnych do Sądu po tłumaczenie się Sławet. Prokuratorowi zapożywać zalecą.

5-to Ku łatwiejszemu wody dostarczaniu Stągwie y Sikawka wodą nalane stać maią w Mieyscu pewnym y z kazdey strony przystępnym do ktorych koni kazdy Obywatel na ten czas w Domu konie maiący dodać obowiązany będzie ato pod karą grzywien Dwunastu.

6-to Dla zachowania porządku w Obronie Ognia do czynienia Dyspozycyi wyznaczaią się Osoby Magistratu, ktorzy a mia-

nowicie Szlachetny Krampholtz nad Sikawką, Szlachetny Mierzynski nad Hakami, Szlachetny Muszkiewicz nad noszącymi wodę Szlachetny Rudolff nad dowozącymi Stągwiami Wodę dozor mieć będą, ktorey dyspozycyi kazdy Obywatel ulegać ma ato pod karą Grzywnien Trzech.

7-mo A ze y Rzeczy z Domu palącego y poblizszych wyniesione koniecznego potrzebią zabezpieczenia przeto do strzeżenia Szlachetny Fabiiankowski wyznacza się ktory Mieysce od Ognia odległe do Składu takowych Rzeczy naznaczy, y na wyniesione aby przez kogo zagarnione niebyły da bacznosc ktoremu do pomocy Szlachetny Cichoszewski przydaie się, nad ludzmi zaś te rzeczy wynoszącymi Szlachetny Majewski y Hnipinski Dozor mieć będą.

8-vo Dla łatwiejszego przystępu z wodą Dwie Rynienki aby zrobione były urządzą, ktore przy Sikawce znaydowac się będą, te rynienki w przypadku Ognia o podal do Sikawki zasuynięte mieć chce w ktore dla uniknienia nacisku noszący wodę nalewac będą.

9-no Podobnie unikając nacisku ostrzega się aby wozący stągwiami do tego Mieysca po Wodę zaieżdżali z ktorego Noszący czerpać cna niebędą.

10-mo Dla łatwiejszego na dach weyscia w przypadku ognia nakazuie wszystkim Miasta Obywatelom aby kazdy o Drabinę wystarał się y one przy Domu swoim stojącą przy kominie utrzymywał, co skutecznie maia w przeciagu miesiaca Jednego pod karą Grzywnien Szesciu.

11-mo Ponieważ z Palenia Tytoniu przypadki Ogniove wydarzać się zwykły przeto niniejszym urządzeniem ostrzega się w ogule wszystkich tak zamieszkałych iako y przyjezdnych, aby tytoniow palic po Ulicach podworzach y wstajniach nieważyli się ato pod karą sekwestracyi przestępnych tą Dyspozycyę osob ktora aby kazdego wiadomosci doszła one na drzwiach Ratusznych przybic y co Niedziela ogłosic zaleca się dozor tego Sławetnemu Prokuratorowi Fiskalnemu oddaie się.

Ktora Dyspozycya aby swoy skutek odebrała Szlachetnych Andrzeia Cichoszewskiego Sendyka Felixa Niklewicza Pisarza y Łukasza Mierzyńskiego Prokuratora Policji wyznacza ktorzy po upłynionym wymierzonym Rezolucyą niniejszą czasu terminie kominy y wszelkie budynki mieyskie zrewiduią y do tey

rewizyi kuminiarza użycią po zlikwidowaniu raport dokładny stanu Budynków Miejskich Magistratowi Swemu oddadzą przeciwnych rezolucyi doniosą.

Działo się w Ratuszu Miasta wolnego Rzczpltey Koscian dnia 28 Miesiąca Sierpnia Roku Panskiego 1792. Przed Szl. Antonim Niklewiczem Woytem Franciszkiem Muszkiewiczem Franciszkiem Rudolphem Antonim Krompholtzem y Błażem Mierzynskim Radnemi w obecności Sł. Gabryela Tyslera woźnego Przysięgłego.

Magistrat Miasta wolnego Rzczpltey Koscian przyprowadzając do skutku tak wyższych Magistratur iakoteż Urzędu swego Rezolucye kiedy odbiera doniesienie że kmiecie w Wsiach mieyskich będąci dotąd piecow do suszenia lnu z domow swych nieuprzątnęli przez co wies przez ogień z tarcia lnu wydarzający się mogłby ponieść uszkodzenie, czemu zapobiegając tarcia lnów w domu pod karą 12 Grzywien zakazuie, do czego Rewizyą niezwłoczną wyznacza, zalecając ażeby Szl. Prokurator Policyi dnia dzisieyszego do Wsiów poszedł y tam z przybranym do tego woznym czynił Rewizyą gdzie len w piecu domowym stawiony zostanie ten uprzątnąć każe nieposłusznych do Sądu zapozwie y na dalszy czas, tarcia lnu w domach przestrzegać będzie, a mianowicie w nocy przy swiecy nawet czasania.

Wyrokiem z dnia 2. sierpnia 1793 r. ukarał Magistrat 2 mistrzów rzeźnickich za niezastosowanie się do taksy maksymalnych cen za mięso:

„stanowiąc aby Sł. Wincenty Jerzykiewicz y Kazimierz Fęglerski po grzywien 10 do kassy ogniowey dnia dzisieyszego zapłacili“.

W tym samym dniu nałożył karę na kilku kmieci Naclawskich za niedostarczenie koni i ludzi do krajania sieczki dla garnizonu miejskiego:

„za co winnych kar Zapozwanych uznaie nakazując aby Pracowici Kazimierz Grygier Paweł Owsiany Szymon Smoczyk y Szczepan Bąk za sprzeciwienie się dyspozyi Szl. Prezydenta każdy po grzywien Osm do skrzynki ogniowey dnia dzisieyszego zapłacili z ktorych ludziom w mieysce nieprzystawionych naię-

tym należytość zapłacona bydz ma resztę do kasy ogniowej przekazuie.

Działo się w Mieście Koscianie dnia 29. Miesi-
siąca Pazdziernika R-u P-o 1795.

Wyznaczenie do Rewizyi Miasta.

Magistrat Miasta Koscian zapobiegaiąc aby przez niedozor kominow obywatele uszkodzonemi niebyli nasamprzod wszystkim obywatelom aby kominy iaknaydokładniey co do bezpieczeństwa ognia opatrzone utrzymywali y przez Zimę, aby co Sześć tygodni przez kominiarza chędozone były starali się zaleca, Składu słomy y siana na gorze domu pod karami zakazuie, co aby pewny odebrało skutek kominy mieyskie co Sześć tygodni rewidowane miec chce y do tego z pomiędzy siebie wyznacza: a nayprzod Rynek Szl. Ludwik Lesinski, Ulicę Poznańską y Mniszą Szl. Maiewski, Ulicę Głogowską y Koscielną Szl. Krompholtz, Ulicę Kaczą y Tylną Szl. Walenty Stęszewski, Ulicę Sukienniczą Szewską i Ciasną Szl. Cichoszewski, Stare Miasto y Kamienną Ulicę Szl. Muszkiewicz, Ulicę Smolensko Szl. Lewanski, Ulicę Szmigielską Klepską y Ogrodową Szl. Felix Niklewicz wczasach wyżey przepisanych obrewiduią, dostrzeżony komin niebezpieczny niezwłocznie naprawić rozkażą, siano y słoma aby na gorze domowey niebyła złożona dostrzegać będą, przeciwnych temu urzędzeniu koncem rościągnięcia kary Magistratowi doniosą, co wszystko pod odpowiedzialią z własnego majątku iaknaypilniey uskutecznią.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Dep. Kościan I. Magistrat D. 33.

Rozdział IV.

DOKUMENTY DOTYCZĄCE MIASTA LESZNA.

Miasto Leszno zaliczało się do rzędu pierwszych miast w Wielkopolsce dzięki korzystnemu położeniu przy granicy Państwa oraz niemniej dzięki opiece doznanawanej ze strony swoich panów dziedzicznych.

Dowodem tej opieki są m. i. dokumenty dotyczące ulg i przywilejów przyznawanych miastu spowodu pożarów przez królów Stanisława Leszczyńskiego i Augusta II oraz pana dziedzicznego Antoniego Sułkowskiego i Komisję Skarbu Koronnego.

Dokładne dane liczbowe zestawione przez późniejsze władze pruskie pozwalają ocenić znaczenie ulg podatkowych w owych czasach.

Przytoczony poniżej jako wyjątek z ordynacji miejskiej porządek ogniowy z r. 1637, uzupełniony w r. 1674, jeden z najstarszych, jakie zdołano odnaleźć, wskazuje na to, że władze miasta Leszna, nawiedzanego często przez pożary, strzegły bezpieczeństwa szczegółowymi i surowymi przepisami.

Spośród odnalezionych dokumentów wypada wyróżnić te, które odnoszą się do kasy ogniowej ustanowionej w roku 1747 przez pana dziedzicznego Aleksandra Sułkowskiego dla szeregu podległych mu miast, a więc także dla Leszna.

Zachowana książeczka podatkowa i rejestr wpływów i rozchodów tej kasy świadczą, że działała ona od chwili jej utworzenia aż do końca czasów polskich.

Wzmiankowane dokumenty podane są poniżej w porządku chronologicznym.

PORZĄDEK OGNIOWY MIASTA LESZNA
Z R. 1637 I 1674.

Des Durchlauchten
Hoch- und Wohlgebohrnen

Herrn BOGUSLAI

Grafen zu und auff Lissa, Wo-
jewodzicen zu Belss, Herrens
auff Radzimin, Dybow, Praga,
etc. etc.

Hernach
der Cron Pohlen Schatz-
Meisters,

Unter-Kantzlers und Generalis
in Gross-Pohlen etc. etc.

Stadt Ordnung

vor Dero Stadt Lissa
auffgerichtet.

Im Jahr Christi Tausend
Sechshundert Sieben und dreis-
sig und in etlichen Puncten,
auff Befehl der voritzigen
Hoch - Gräflichen Herrschaft
vermehret und zum Druck be-
fördert,

Im Jahr Christi Tausend
Sechshundert vier und Sieben-
tzig. Anitzo aber zum Zwey-
ten mahl auffgeleget

Im Jahr Christi Tausend
Siebenhundert vier und Zwan-
tzig. In LISSA gedruckt durch
Michael Lorentz Pressern.

WIR BOGUSLAUS,
Graff zu Lissa, Wojewodzie zu
Belss, Herr auff Radzimin, Dy-
bow, Praga etc. etc.

Jaśnie Wielmożnego

Pana BOGUSŁAWA

hrabiego na Lesznie, wojewo-
dzica bełzkiego, pana na Radzy-
minie, Dybowie, Pradze itd.
oraz

Korony Polskiej Pod-
skarbiego, Podkanclerza
i Generała Wielkopolskiego itd.

Porządek Miejski

ustanowiony dla miasta Leszna
w roku Pańskim 1637, i w nie-
których punktach na rozkaz
poprzednich hrabiowskich za-
rządów pomnożony i do druku
oddany w roku Pańskim 1674,
lecz obecnie po raz wtóry do
druku nałożony.

W roku Pańskim 1724. W Le-
sznie drukowany u Michała,
Wawrzyńca Presserna.

MY BOGUSŁAW, hra-
bia na Lesznie, wojewodzie beł-
zki, pan na Rydziminie, Dy-
bowie, Pradze itd. itd.

Entbieten Unsern lieben Getreuen, Bürgermeistern, Rathmännern, Vogt und Schöppen, Gemein-Eltisten, Handwercks-Meistern, Geschwornen, und Sammlungen derer Zunfften, und gantzer allgemeinen Bürgerschaft, auch andern Mit- und Inwohnern Unserer Stadt Lissa, Unsere Gnade, geneigten Willen und alles Gutes. Und indehm Wir, nach Unserer durch Verleyhung des Allmächtigen, glücklicher Ankunfft, und angetretener Beherrsch- und Regierung dieser Unser Erb-Stadt und Graffschafft Lissa, auff Erwegung von GOTT dem HERRN Uns eingeräumter Obrigkeits- und Ambts-Gebühr, auch sonderlicher gegen Unsre liebe Unterthanen tragenden Väterlichen Liebe und Vorsorge Uns erinnern: Dass Uns zustehe und gezieme darob zu seyn, damit dieses Orths, nebest Beförderung der Ehre und Diensts Gottes, wahren Christenthums und Gottseligen Wandels, gute Policey die liebe Justiz, gleichmässige Billigkeit, und diss, was dannnenhero an nothwendiger guter Satz- und Ordnung von Unsern lieben Vorfahren Grafen und Herren zur Lissa, sonderlich von Unserm geehrtigsten Herrn Vater seeligster Bedächtnüss, verwichener Zeit gemacht worden, jetzo erfri-

Oświadczamy Naszym miłym wiernym burmistrzom, radnym, wójtom i ławnikom, starszym gminy, mistrzom- rzemieślnikom, przysięgłym i rzeczeniom cechów oraz całemu mieszczaństwu, także innym współmieszkańcom naszego miasta Leszna Naszą łaskawość, przychylność i wszelakie dobro.

Po szczęśliwem przybyciu za wolą Wszechmogącego i objęciu panowania i rządów nad tem Naszem miastem i hrabstwem leszczyńskim, bacząc na przydzielone Nam za zrządzeniem Boskiem powinności zwierzchności i urzędu oraz mając w pamięci szczególną ojcowską miłość i troskliwość wobec Naszych miłych poddanych, i to że Naszą jest powinnością zważać, by w tej miejscowości, ku pomnożeniu chwały i służby Bożej, prawdziwego chrześcijaństwa i bogobojnego prowadzenia się, dobre porządki, poszanowanie prawa, równa słusność i to co z dawien dawna w postaci koniecznych dobrych przepisów i porządków przez Naszych kochanych przodków, hrabiów i panów na Lesznie, a szczególnie przez świętej pamięci Naszego czcigodnego ojca w przeszłości ustanowione zostało, teraz odnowione i pomnożone, i tak tego Naszego miasta stan, dobrobyt i wzięcie nadal zachowane było.

schet und gemehret, und dadurch dieser Unserer Stadt allgemein Wesen, Wohlstand und Auffnehmen fortgesetzt und erhalten werden möge: Als haben Wir wohl erwegend und bedacht zu gerügten vorigen, noch andere Ordnungen hinzusetzen, und dieselbigen, hier mit einander publiciren lassen wollen, Uns gnädig versehend: Weiln doch löbliche nöthige Sanctiones und Satzungen der Obrigkeit, denen Unterthanen zu gut und Wohlfarth gemeinet seyn und ablauffen, Ihr oberwehnte Unsre Bürgere und Unterthanen, und sonst ingemein auch Ihr andere, die Ihr in und bey dieser Unserer Stadt, Land und Gebieth Euch unsers Schutzes zugebrauchen habet, werdet Euch allerdings diesen Ordnungen und Satzungen gemäss und gehorsamb erweisen und verhalten, bey Vermeidung dehrer dabey gesetzten Poenen und Straffen (so auch, auff ein oder andern Fall, absonderlich wiederholten Ungehorsamb, gesteigert und vermehret werden sollen) Massen Wir denn darüber, als welches zu Beförderung gemeiner Stadt und Eurem selbstgeigen Besten gereichet, mit Ernst zu halten entschlossen: Wornach sich denn jedermann zu richten, und nachbeschriebener Ordnung in allem gemäss zuverhalten.

Zatem dobrze rozważywszy i przemyślawszy chcieliśmy, by do poprzednio wspominanych jeszcze inne porządki dodane i temsamem łącznie ogłoszone były. Gdy zaś chwalebne konieczne sankcje i przepisy zwierzchności zdążają ku dobru i pomyślności poddanych, przeto Wy wyżej wymienieni Nasi mieszczanie i podani, oraz także ogółem wszyscy inni, którzy w i przy tem Naszem mieście i ziemiach Naszych z Naszej opieki korzystacie, zastosujecie się i okażecie posłuszeństwo tym porządkom i przepisom, unikając wyznaczonych grzywien i kar (które szczególnie w przypadku kilkakrotnego nieposłuszeństwa podwyższone i pomnożone być winne). Postanowiliśmy takowe jako przynoszące korzyści miastu i Wam samym z należyłą powagą utrzymać. Do czego więc ma się się każdy stosować i zachowywać się według następującego porządku:

Feur - O r d n u n g.

Dieweiligen zu Verhütt- und Dämpffung entstehender Feurs-Brunsten, nechst der Göttlichen Bewahrnüss und Rettung, an fleissiger, gutter treulicher Obacht, Ordnung und Beythat viel gelegen: Wollen Wir dem Rathe anfangs hierdurch anbefohlen haben, dass Sie Ihrestheils und Ambts-Gebührrnüsses, mit gehöriger Vorsorge, Aufsicht, und Anstellung der Nothdurfft, der Bürgerschaftt gutte Exempel und Anlass geben: Zu fleissigem Wahrnemen der Röhr-Kasten, Brunnen, Wasser-Läufften, Graben, Wasser-Behältnüsses, Ordnung machen: Einen Vorrath von Ledernen-Eymern, Leitern, Spritzen, Feuer-Hacken, Schleiffen oder Trag-Eymern und dergleichen an gewisse Orthe zum Nothfall einschaffen und verwahrlich halten: Wegen der Feuerstätte, Schornsteine, und gefährlicher Orthe, auch Unvorsichtigkeit ob dem feuren, leuchten, einführung Holtzes, Heues, Stroh, Reisigs, Pech-Hanff, Flachs- und Werckes und anderer leichtbrennenden Dingen, aufsehen und acht haben lassen: Und wo in diesem einem oder dem Andern sich Mangel, Unvorsichtigkeit, Gefahr, oder auch Ungehorsamb ereignet, mit unnachlässlicher Bestraf-

Porządek Ognio wy.

Z uwagi na to, że zapobieganie i tłumienie powstałych pożarów, poza opieką Boską i ratunkiem, w dużej mierze zależne jest od pilnej, dobrej i wiernej ostrożności, porządku i współdziałania, przeto temsamem chcemy i rozkazujemy nasamprzód radzie, aby ona z uwagi na jej obowiązek urzędowy odpowiedniemi staraniami, dozorem i uskutecznieniem najpotrzebniejszego dała mieszczanom dobry przykład i zachętę, a to aby pilnie przestrzegano porządków w rurociągach, studniach, strumykach, rowach, zbiornikach do wody; aby w pewnych miejscach na wypadek nieszczęścia zebrano i tam przechowywano zapas skórzaných wiader, drabin, sikawek, haków ogniowych, szlif lub przenośnych wiader itp., aby był dozór i baczenie na ogniska, kominy, miejsca grożące niebezpieczeństwem, także na brak ostrożności przy paleniu, świeceniu, wnoszeniu drzewa, siana, słomy, chróstu, smoły, konopi, lnu i pakul i innych łatwopalnych materiałów. A gdzie w tem czy owem okażą się braki, nieostrożność, niebezpieczeństwo lub też nieposłuszeństwo, należy rozważnie i wczas bezwzględnie karać, zabronić rozpalania ognia, zrywać budowle w miejscach gro-

fung, Abschaffung des feurens, Einreissung der Feuer-Geniste und gefährlicher Oerther, Ernst- und zeitlich verfahren, und hierob niemanden conniviren oder durch die Finger sehen.

Demnach nun gewisse unterschiedliche geschworne Bürgers-Leute verordnet (wie wir nicht zweiffeln) die zum wenigsten alle vier Wochen in ihren Qvartiren und Gassen, da so Christen als Juden wohnen, von Hause zu Hause gehen, die Feuerstätte, und was umb und bey denselben zubeobachten, fleissig besehen und merken, die Wirthe und Inwohnenden uff Feuer und Licht fleissige acht zu haben, und damit vorsichtig und gewahrsamlich umbzugehen, anmahnen, auch auf verbothene Anzahl des Holtzes, Heues, Strohes, Reichs, Spähne, Kohlen, sowohl des etwa überhäufften Pech-Hanff, Flachs und Werckes, auch Wasser-Tönnlein, Leitern etc. in Häusern und Gassen, Höfen und Behältnüssen, achtgeben, auch die dissfalls befundenen Mängel und Vorfällenheiten, sowohl dehnselbigen als auch dem Rathe, treulich anmelden, und nichts verhöhlen sollen: und diss alles bey Straff fünff Marck von dehme, der unter jhnen, dissfalls ungehorsam

zacych niebezpieczeństwem pożaru; nikomu nie wolno przytem folgować lub przez palce patrzeć.

Wobec czego mają być ustanowieni pewni zaprzysiężeni obywatele (jako nie wątpimy), którzy przynajmniej co cztery tygodnie w swoich dzielnicach i ulicach, zamieszkałych tak przez chrześcijan jak i przez żydów, będą chodzili po domach, miejsce ogniska i najbliższe jego otoczenie pilnie oglądali i zważali, upominali właścicieli i współmieszkańców, by mieli pilne baczenie na ogień i światło, i z niemi się ostrożnie i przezornie obchozdzili, także mają zważać na zabronione gromadzenie drzewa, siana, słomy, chróstu, wiorów, węgla oraz smoły, konopi, lnu i pakuł, także na beczułki do wody, drabiny itd. w domach, ulicach podwórzach i pomieszczeniach, także winni zgłaszać zauważone braki i niestosowności samym zainteresowanym oraz radzie i niczego nie przemilczać, a to mianowicie pod karą pięciu marek od tego, ktoby z pośród nich w tym względzie był nieposłuszny lub opieszały. Zaczem rozkazujemy postępować zawsze według tego porządku, a jeżeli od tychże

oder nachlässig wäre: Als befehlen Wir Ernstlich solcher Ordnung stets nachzusetzen, und wann nun von diesen Leuten Meldung beschiehet, solches nicht nur anzuhören und denn hinstreichen zulassen, sondern die Nothwendigkeit und Gebühr mit Anordnung, Abschaffung auch Abnehmen disfalls, nach der Sache Beschaffenheit, zehen und mehr Marck Straffe, leisten und fördern.

Ein jeder Wirth soll auf seine Feuer-Stätten acht haben, dieselbige reine halten und uffs beste bewahren, sonderlich aber die Riegel und ander allzunahes Gehöltze davon wegthun, und mit Gemäure ersetzen, mit feüren, einheitzen, waschen, baden, leuchten, überall vorsichtig umbgehen, auch die Seinigen darzu gewennen und anhalten, bey jetzt gerügter zehen Marck Straffe gegen dem, der hierwider ungehorsam und unachtsam erfunden wird.

In Kammern, Söllern, Ställen, sowohl auff den Gassen, soll niemand mit blossem brennendem Licht, Holtz, Spähnen, Bränden, Kühn etc. nicht gehen, sondern man soll gutte, wohl verwahrte Laternen haben und brauchen bey Sechs

zghłoszenie wpłynie, takowe nie tylko przyjąć do wiadomości i pominąć, lecz także dołożyć starania, by to co konieczne i niezbędne, przez zarządzenie, zniesienie lub pobranie zależnie od wagi sprawy dziesięciu lub więcej marek kary skutecznie zostało.

Każdy właściciel domu ma zwracać baczną uwagę na swe ogniska, takowe w porządku utrzymywać i jaknajlepiej zachowywać, w szczególności usuwać z ich sąsiedztwa rygle i inne zbyt bliskie części drewniane i zastąpić je murem, ostrożnie obchodzić się przy paleniu, opalaniu, praniu, kąpeli, świeceniu, także swych domowników do tego przyzwyczajając i przypilnować pod wymienioną karą dziesięciu marek, przypadającą na tego, który się okaże w tym względzie nieposłusznym i niebacznym.

Po izbach, poddaszach, stajniach i chlewach oraz na ulicach nie powinien nikt z otwartymi zapalonymi świecami, drzazgami, wiórami, główniami, łuczywem itd. chodzić, lecz należy mieć dobre, osłonięte latarnie i używać je pod nie-

Marck unnachlässlicher Straffe, ob dehm, der hierwider thäte.

So soll auch, Ein jeder Wirth vor seiner Hauss-Thüre oder ja im Hause, auch auff dem Söller sonderliche Tönnlein oder Schäffer mit Wasser stetigs haben, sowohl vorm Hause eine Leitter, an- oder auff der Dach-Rinnen, oder da es sonsten selbige zu hegen schicklich und beqvem ist, liegend, auch wohl Feuer-Hacken und Stänglein mit Lumpen, bey drey Marck Straffe uffn widrigen Fall.

Und weilen geklaget werden will, sambt offft guten Leuten solche Wasser-Tonnen, Leitern, etc. umbgeworffen, zernichtet, ja wohl gar verwendet werden: Als soll auff solche bosshafte muthwillige Freveler fleissigste Acht gegeben, und wenn Sie ertappet, nicht nur mit hoher Geld-Straffe, und Ersetzung des Schadens oder Entwandts, sondern auch mit harter Gefängnüss, oder anderer exemplarischer, ja wohl Leibes-straff wider sie verfahren werden.

Wenn in einem Hause oder Gebäude was zum Feuer-auffgehen (so GOTT der HERR ferners von dieser armen Stadt in Gnaden abwenden wolle) verspühret würde: Sollen der Wirth oder Innwohnende etwa

zmienną karą sześciu marek, której podpadnie sprzeciwiający się temu.

Takoż ma także każdy właściciel przed swemi drzwiami lub w samym domu, także na poddaszu, kilka beczulek lub naczyń z wodą zawsze utrzymywać, także drabinę położyć przed domem, przy lub na rynnie dachowej, lub w innem miejscu do tego stosownem, również haki ogniowe i drągi z szmatami pod karą trzech marek.

Ponieważ słyhać skargi, że często beczki do wody, drabiny itd. są przewracane, niszczone a nawet kradzione, zatem należy mieć jaknajpilniejsze baczenie na tych złośliwych, swawolnych złoczyńców, a w razie schwytania na gorącym uczynku, należy im nietylko wymierzać wysokie kary pieniężne i zwrot szkody lub zabranego przedmiotu, lecz także ciężkie więzienie lub inną należytą karę, nawe kary cielesne.

Gdyby w jakim domu lub zabudowaniu zauważono pożar (od czego niechaj Pan Bóg w swej łaskawości zachowa to biedne miasto), nie powinien gospodarz lub współmieszkańcy ufać tajemnemu gaszeniu lecz

heimlichem leschen nicht trauen, sondern bald umb Zusprung schreyen, damit also dem Anfang durch Zutritt und Beystand der Zulauffenden desto leichter und möglicher begegnet werde, und nicht durch Vertuschung das Feuer ins Zunehmen komme: Wer hierwieder handelt, soll funffzehnen Marck Straff erlegen. Aber auch die Verwahrlosung, Sie sey vom Wirthe oder den Seinigen beschehen (sintemahln nur der Wirth und Hauss-Vater vor die Seinigen Zu antworten schuldig) soll nicht ungestraft bleiben, sondern mit acht Marck gebüßet werden.

Nach Feuers - Beschreyung oder Beleuchtung, sollen Bürgere und Inwohnere, sonderlich vor andern Zimmer-Leuthe, Mäurer, Schmiede, Bräuer, Schlosser, Müller, Holtzhauer, Kleber, auch die gemeinen Tag-Arbeiter, mit gefüllten Wasser - Gefäßen, Spritzen, Leittern, Feuer-Hacken, Eymern, Aexten, und anderem, was zum wehren und leschen dienlich, zueilen, und treulich wehren helffen: Und dass es desto ungehinderter mit Wasser zutragen, zureichen, abbrechen, Verschüttung der Grinnen und aller anderer Hülff und Rettung beschehe, so soll derjenige, wer nichts beym Feuer zuschaffen, auch nicht

zaraz wołać o pomoc, aby zaraz z początku za pomocą przybieżających tem łatwiej niebezpieczeństwu zapobiec, aby pożar przez zatajenie nie przybrał na rozmiarach. Kto się do tego nie zastosuje, winien złożyć karę piętnastu marek. Lecz także zaniedbanie czy ze strony gospodarza czy jego domowników (gdyż tylko gospodarz i głowa domu są odpowiedzialni za swoich ludzi), nie powinno ująć bezkarnie, lecz być ukarane ośmiu markami.

Po ogłoszeniu ognia okrzykiem czy też światłem winni mieszczanie i mieszkańcy, a szczególnie cieśle, murarze, kowale, browarnicy, ślusarze, młynarze, drwale, lepiarze i także najemcy z napełnionemi wodą naczyniami, sikawkami, drabinami, hakami ogniowemi, wiadrami, siekierami i innemi przyborami służącemi do obrony i gaszenia, przybiegać i pilnie pomagać przy gaszeniu.

Aby zaś usprawnić donoszenie wody, podawanie, zrywanie i wszelką inną pomoc i ratunek, winni ci, którzy nic nie mają przy ogniu do czynienia oraz nie chcą lub nie mogą ratować, pozostawać zdala lub należy ich odpędzać.

wehren will noch kan, davon bleiben, oder abgetrieben werden.

Und weilln, wie oberwehnt, Wasser-Schleiffen oder Trag-Eymer an Stangen, bey den Röhr-Kasten, Brunnen oder Wasser-Behältnüssen, auch lederne Eymer, Leitern und Haken in jhren Orthen stets zur Noth bereit seyn sollen: Also soll von dehnen darüber Bestel-leten bald darzu öffnung der Gemächer, Behältnüssen unn Schlösser, beschehen, und die Nothdurfft davon dehnen Zulauffenden gefolget werden: Zu welchem Ende dann auch die Zechen bey dieser Stadt jhren Vorrath von ledernen Eymern und anderem Lesch-Zeug, je nachdehm Jede starck und vermögendt ist, in gewissen Orthen haben und behalten sollen.

Würden auch, zur Zeit entstehender Brunst, frembde Fuhr-Leute hier zubefinden seyn, werden sie Krafft dieser Ordnung, gleich dehnen Einheimischen, und allen die bey dieser Stadt mit Pferden und Fuhrwerck verschen, verbunden, mit jhren Pferden und Fuhrwerck dissfals gemeiner Noth, so in Zuführung Wassers und anderer Lesch-Geräthschafft, als Salvirung des aussin Brande geretteten Gutts, ohne entgeldt beyzuspringen.

Ponieważ jak wyżej podano szlify do wody, stągwie z drągami przy studniach, rurach i zbiornikach wody, a także skórzane wiadra, drabiny i haki na swych miejscach stale na wypadek pożaru przygotowane być mają, przeto winni ci, którym to zlecono zaraz pootwierać miejsca ich przechowania i zamki, oraz potrzebne przybiegającym wydawać.

W którym to celu winny także cechy tego miasta zależnie od swej liczebności i zamożności posiadać i przechowywać w pewnych miejscach swoje zapasy skórzanych wiader i innych przyborów ratowniczych.

Jeżeli podczas pożaru znajdują się tutaj obcy woźnice, zostają oni mocą tegoż porządku, na równi z miejscowymi i wszystkimi, którzy w tem mieście mają konie i wozy, zobowiązani dostarczyć bezpłatnie pomocy w razie wspólnego niebezpieczeństwa, z swemi końmi i wozami tak przy dowożeniu wody i inego sprzętu do gaszenia jako i przy ratowaniu mienia uratowanego od pożaru.

Wenn auch dem Feuer etwa durch Abbrechung der Dächer oder Gehölzes, so dem Feuer nechst anstehendt, kan gewehret werden, sol sich niemand darwieder setzen, bey Leibes oder andrer harten Straffe.

Wer bey an- oder fortgehen den Feuer an die Thore, oder andere Orthe zur Wache, Obacht, oder andrer Uhrsachen halben geordnet wird, der soll bey Leibes-Straff von dar nicht weichen, sondern sich daselbst treulich halten, es treffe Ihn denn die Brunst selber, uff welchen Fall er dennoch ohn Vorbewust seines Lieutnants, Corporals oder Zehners nicht abgehen soll.

Es sollen derowegen auch bald auff ein Feuer-Geschrey der Wacht-Meister, die Lieutnanten und Corporalen sich zum Bürger-Meister, oder der Jehnigen Raths-Persohn, an welche sie auff solche Fälle gewiesen seyn, verfügen, damit ihnen Bescheidt und Ordnung, wegen Bestellung der Thore, Achthaltung der Plätze und Gassen, sonderlich dehrer Orthe, da das Feuer ist, Wahrnehmung und Schutz dehrer Enden und Orthen, wohin die Leute retten und austragen, auch wegen obacht auff Diebe, Feuer-Anleger, und andrer Nothdurfft gegeben, und alles

O ile ogień może być powstrzymany przez zerwanie dachów lub pobliskich drewnianych zabudowań, nie wolno się nikomu temu sprzeciwić pod karą cielesną lub inną ciężką karą.

Kto podczas pożaru otrzyma zlecenie stania na posterunku pełnienia nadzoru lub t. p. przy bramach lub innych miejscach, nie powinien pod karą cielesną stamtąd odchodzić, lecz tamże pozostać, wyjąwszy gdyby jego samego pożar dotknął, w którym to przypadku nie wolno mu jednak odchodzić bez wiedzy swego porucznika, kaprała lub dziesiętnika.

Zaraz po ogłoszeniu ognia winni wachmistrz, porucznicy, i kaprale udać się do burmistrza lub do radnych wyznaczonych im na taki wypadek, celem otrzymania poleceń i porządku w sprawie opatrzenia bram miejskich, nadzoru nad placami i ulicami a szczególnie części objętych pożarem, baczenia i pilnowania miejsc, na których składa się uratowane mienie, także odnośnie śledzenia złodzieji, podpalaczy i innych okoliczności, i aby wszystko należyte uskutecznione było.

in gutter Richtigkeit gefördert werde.

Beym Zulauffe aber sol gleichwohl kein Wirth oder Hauss-Vater, der zur Hülffe eylet, sein Hauss gar leer, sondern gleichwohl theils der Seinen drinnen alldar lassen, und sie daselbst zubleiben und auff alle Vorfällenheit fleissige Acht zu pflegen, anhalten:

Da auch etwa an anderem Orthe mehr Feuer auffgehen möchte, ehe das erste geleschet wäre: Sollen die, so bey dem Ersten Feuer Rettung thun, alldavon nicht ablassen oder weglauffen, sondern daselbst treulich bleiben und wehren, gleichwohl aber auch an den andern Orth Leute angeführet und Rettung verordnet werden, aufs Beste und Möglichste als es immer seyn kan.

So soll auch, bey entstehen der Brunst der Erste, andere und Dritte nechste Nachbahr biss an den Vierdten, nicht genöthiget seyn dem Feuer bey zulauffen; Sondern es ist ihnen vergönnet Ihrer und des Ihrigen zur Rettung und Ausbringung bestens wahrzunehmen.

Nach gedämpffter Brunst und Gefahr, soll bey der Brand-Stelle, oder des Orths, da Gefahr angegangen, Wache oder andere Obacht angestellet, auch die gemeiner Stadt gehörige Lesch- und Rettungs-Geräthe,

Biehend do ognia nie powinien gospodarz lub głowa domu zostawiać domu pustego, lecz jednakowoż część swych domowników tam pozostawić i spowodować ich do pozostania i pilnego zważania na wszystkie wydarzenia.

Lecz gdy także w innem miejscu nowy pożar wybuchnąć może zanimby pierwszy został ugaszony, przeto nie wolno w takim razie tym, którzy przy pierwszym ogniu ratują, tego zaniechać lub uciekać, lecz winni tam wiernie pozostać i ratować, jednakowoż należy także do tego innego miejsca ludzi poprowadzić i zarządzić ratowanie w sposób możliwie najlepszy.

Przy pożarze nie jest również obowiązany biec do ognia sąsiad pierwszy, drugi, trzeci aż do czwartego, lecz daje się im możność ratowania i wynoszenia swego mienia.

Po ugaszeniu ognia należy w miejscu pożaru lub tam gdzie ogień wybuchł postawić posterunek lub w inny sposób mieć baczenie. Także winny być miejskie narzędzia do gaszenia i ratowania złożone z powrotem

von denen so Sie weggenommen, wieder an jhren vorigen Orth gebracht, oder von dehnen, so darauff befehlicht, zusammen gelehsen, und zu jhrer Städte geschafft: Auch etwa dem Ersten, Andern, Dritten, etc. so mit Zufuhr oder Zutragung Wassers und anderer Rettung bald Anfangs zugegen und nützlich gewesen, eine Ergötzlichkeit oder Tranckgeldt, sowohl Dehm oder Dehnen, so in Wehren fleissig dadurch Schaden oder Verletzung genommen, Cuhr, Heilung etc. Von gemeiner Stadt gethan werden, sie und andre uff andere Fälle desto wackerer und fleissiger zumachen.

Zu mehrer Sicherheit, sollen in der Stadt die Stroh-Dächer gänztlich abgethan, verbothen seyn, und keine mehr gelitten werden.

Es soll sich niemand mehr unterstehen in der Stadt seine Seller, Hoff, oder Gebäude mit Holtz, Hew, Stroh, Reischt, Kohlen, Spähnen, item Pech, Flachs, Hanff, Werck und anderem was leicht Feur fängt, wie bisshero, übermässig anzufüllen: Sondern mit dehrer Dinge wenigster Nothdurfft vergnüget seyn, und zwar in einem Hause oder Hofe (doch wo auch Raum, oder sonst selbigen Orths halben nicht Gefahr ist) mit einem Fuderlein

na swe miejsca przez tych, którzy je zabrali, lub przez tych, którzy niemi zarządzają, zebrane i dostarczone na miejsce przeznaczenia. Pierwszemu, drugiemu, trzeciemu itd., którzy zaraz z początku przy nośzeniu, wożeniu wody i innym ratunku byli obecni i użyteczni winno miasto dać nagrodę lub napiwek, także temu lub tym, którzy podczas pilnego gaszenia ponieśli szkody lub rany, pokryć koszty leczenia itd., by tychże na przyszłość uczynić tem chętniejszymi i pilniejszymi.

Dla zwiększenia bezpieczeństwa należy w mieście całkowicie znieść dachy słomiane, zabezpieczyć i żadnych nie cierpieć.

Nikt nie powinien nadal się ważyć w samym mieście poddąszyć, podwórza lub budowle zbyt wiele wypełniać jak dotąd drzewem, sianem, słomą, chróstem, węglami, wiorami oraz smołą, lnem, konopiami, pakulami i innymi łatwopalnymi zapasami lecz zadowalać się jak najmniejszą ich ilością, a mianowicie w domu lub na podwórzu (lub gdziekolwiek jest wolne miejsce nie grożące niebezpieczeństwem) małą furą siana, mendelem słomy, wozem węgli.

Heu, einer Mandel Stroh, einem Wagen Kohlen, und drey Klafftern Holtz uff einmal, bey zehen Marck unnachlässiger Straffe: Welches sonderlich bey dehnen Beckern, Schmiden, Büttnern, Seilern, Stelmachern, auch in dehnen Gasthöfen, Maltz- und Brauhäusern in acht zu halten.

Es sollen auch die Plätze und Gassen, mit Holzstössen, Steinhauften, und anderm nicht engert und versetzt werden, sondern stets frey und geraum seyn bey 10 Marck unablässiger Straffe, dehnen, so sie damit beschweret, aufzulegen: So soll auch an engen Orthen, da der Weg gehet, und gehindert wird, kein Bauholtz aussgearbeitet oder geschnitten werden, bey ebenmässiger Straffe.

Auch soll Männiglich überall in, um und bey dem Seinigen, uff verdächtige und Fremde, wegen Feuers und dessen Anlegung, stets fleissige Acht pflegen, und wann und wo dehrenthalben was zu muthmassen oder zu spühren, es ohnverlängt der Obrigkeit kund machen.

Dieweiln auch etwa auss den Brauhäusern, wenn abgebrauen ist, das übrige Holtz, Brände und Kohlen pflegen nach Hause von dannen geschlept zu werden: Soll solches anders nicht denn nach fleissiger viel-

i trzema sążniami drzewa w każdym razie, pod niechybną karą dziesięciu marek. Na to szczególnie należy zważać u piekarzy, kowali, bednarzy, powroźników, stelmachów, także w karczmach, mielcuchach i browarach.

Nie należy również zacieśniać i zastawiać placów i ulic stosami drzewa, kopcami kamieni itp. lecz stale winne być wolne i obszerne pod karą dziesięciu marek, której podlegać ma ten, kto je takimi obciąża. Tak samo nie wolno w miejscach ciasnych, którychdy prowadzi droga przez to utrudnioną, obrabiać budulca lub go ciąć pod taką samą karą.

Także winien każdy wszędzie na swej posiadłości pilnie zważać na podejrzanym i obcych pod względem podkładania ognia, i jeżeli gdziekolwiek coś przypuszcza lub podejrzewa bezzwłocznie zwierzchności donieść.

Jako zaś z browarów po waznieniu pozostałe drzewo, głównie, węgle bywają zabierane do domów, przeto pod karą pięciu marek wolno będzie tak robić jedynie po pilnem wielokrotnem zlanii wodą i zgaszeniu

fältiger Begiess und Auslöschung, und zwar erst andern Tags hernach, geschehen, bey Fünff Marck unnachbleiblicher Straffe.

Zu Vermeidung allerhandt besorglichen Brandt - Gefahr, darein aus dem so-gemeinen unvorsichtigen Taback - Trincken manche gute Stadt, ja wohl gar, laut am Tage liegender Exempel, in die Asche gerathen, sol jetzt erwehntes Rauch - Taback - trincken in dehnen öffentlichen Schenck-Häusern und Gelächern gäntzlich verbothen und die Jehnigen, so sich dessen wieder diss Verboth, daselbst gebrauchen umb Fünff Marck, die Wirthe aber, so es gestatten, umb doppelte Summ straffbar seyn: Würde aber Ein oder Ander, der Cuhr und Gesundheit halber, sich dessen bedienen müssen: kan er solches privatim und zu hause in der Küchen und Caminen, oder sonst sicheren Orthen, doch ohne allen Überfluss und Unvorsichtigkeit, thun, an öffentlichen Orthen und Gelächern aber soll es von nun an, und bey obbesagter Straff, ferner nicht zulässig seyn.

Kein Flachs oder Hanff soll in Back-öfen oder in Stuben bey dem Ofen oder auff den Herden hinnen in der Stadt und Vorstätten getrocknet oder gedörret

ognia i to dopiero w następny dzień.

Celem uniknięcia wszelkiego niebezpieczeństwa pożaru, zważywszy, że od tak powszechnego nieostrożnego palenia tytoniu niejedno piękne miasto, i to wobec tak głośnych przykładów, w perzynę obrócone zostało, zakazuje się temsamem całkowicie wspomnianego palenia tytoniu w publicznych szynkowniach i lokalach, a ci, którzy na przekór zakazowi będą tamże tegoż zażywali, mają być karani pięciu markami, gospodarze zaś którzy na to zezwolą podwójną karą. Gdyby ten czy ów z uwagi na kurację czy zdrowie musiał się nim posługiwać, może to czynić prywatnie i w domu, w kuchni lub przy kominku względnie w innem pewnem miejscu, lecz unikając nadmiaru i nieostrożności, w miejscach publicznych zaś nie będzie ono od-tąd pod wymienioną karą dopuszczane.

Lnu lub konopi nie wolno suszyć w piecach piekarskich lub w izbach przy piecu lub na piecu kuchennym i to w mieście i na przedmieściach, pod

werden, bey 10. Marck un-
nachlässiger Straffe. Ingleichen
soll auch kein Flachs-hecheln
des Nachts bey Licht gesche-
hen, bey ebenmäsiger Straffe.

Der warmen Pressen wegen,
dehren sich die Tuchbereit-
und Tuchscheerer in Zuberei-
tung der Tuche gebrauchen,
wäre zu wünschen dass diese
gefährliche und schlecht-nu-
tzende Arbeit Reichsschlüssig
aufgehoben werden möchte:
jedennoch aber, wann sie zur
Zeit noch in genere unabgestel-
let bleibet, gleichwohl an ein
oder anderem Orthe, in specie,
ohne ruin besagter Gewercker,
mit deren Abschaffung nicht
verfahren werden kan, wollen
Wir, der darauss zubesorgen-
den Gefahr halber, inzwischen
hiermit verordnet und expresse
verbothen haben, dass kein
Tuch-breit- oder Tuch-scheerer
sich hinführo unterwinden soll,
entweder vor der Sonnen Auff-
oder nach Dehro Niedergang,
eine warme Presse zusetzen,
sondern, so lange diese Arbeit
in diesem Königreich noch tol-
lerabel, kan sie bey rechter Ta-
ges-Zeit vorgenommen und
vollbracht werden. So oft Jem-
and darwider handelt und
desswegen kundt wird, büsset
Er davor, von jeder Presse,
funffzehn Marck Straffe.

Dehmnach es auch umb das
Brandtwein-brennen ein ge-

karą dziesięciu marek. Pod ta-
ką samą karą jest również za-
bronione czesanie lnu w porze
nocnej przy świecach.

Co dotyczy gorących pras
używanych przez tkaczy i po-
strzygaczy sukna przy sporzą-
dzaniu sukna, należałoby ży-
czyć, by ta niebezpieczna i ma-
ło użyteczna praca ogólnop-
aństwowem rozporządzeniem
zniesiona została, ponieważ jed-
nak, gdy obecnie ogólnie nie
jest zaniechana, a szczególnie tu
czy owdzie jednak bez zrujno-
wania wymienionych rzemieśl-
ników nie może być rozporzą-
dzeniem zabroniona, przeto za
Naszą wolą, z uwagi na związa-
ne z tem niebezpieczeństwo,
temsamem zarządza się tymcza-
sowo i natychmiast zakazuje, by
odtąd żaden sukiennik nie wa-
żył się przed wschodem lub po
zachodzie słońca używać gorą-
cej prasy, natomiast, póki ta
praca w tem królestwie jest
jeszcze cierpiana, może być
wykonywana i uskuteczniata
wczas w odpowiedniej porze
dnia. Każdorazowe przewinie-
nie o którym będzie wiadomo,
będzie karane od każdej prasy
piętnastu markami.

Ponieważ zaś także pędzenie
wódki jest niebezpieczne, prze-

fährlich Wesen ist: Soll die Vielheit der Brandtewein-Töpfle in einem Orthe, da es also, Sicherheit halben nicht seyn kan, nicht gelitten, wo aber des Orths Enge oder anderer gefährlichen Beschaffenheit halben, sich zu besorgen, alldaselbst gar nicht gebrennet werden: In sichern Orthen auch das brennen langsamer nicht, als bis umb Neun Uhr in die Nacht, und des morgens ehender nicht als nach fünff Uhr verstattet, am Sonntag- und andern hohen Feyren aber gantz nicht zugelassen seyn, bey fünff Marck unnachlässiger Straffe.

Von Wasser-Vorrath, Röhren, Brunnen, etc.

Und damit nun, wie zum Feuers Nothfall, also auch zu anderer Nothdurfft am Wasser kein Mangel sey: Sollen die Wasser-Leittungen, Röhr-Läuffte und Kasten mit zeitiger Fegung, Besser- und Bedeckung und anderer Zugehör, auch mit rein- und sauberhaltung und verwahrnüss von aller Unreinigung, Verstopffung, und andern Unrath fleissigst in acht genommen werden: Dergleichen Obacht soll auch mit andern Wasser-Fängen, Graben und Behältnissen, sonderlich mit dehnen Brunnen beschehen, uff derer nothdürfftigen

to nie należy cierpieć mnogiej liczby kotłów do wódki w jednym miejscu, gdyż ze względu na bezpieczeństwo nie może tak być, gdzie zaś szczupłość miejsca lub wzgląd na inne okoliczności grożące niebezpieczeństwem wzbudzają obawę, w takim razie nie wolno tamże wogóle pędzić wódki. W miejscach bezpiecznych nie należy przyzwalać dłuższego pędzenia niż do dziewiątej godziny w nocy a rano nie rychlej niż po godzinie piątej, w niedzielę i inne wielkie święta zaś wogóle nie ma być dopuszczone pod karą pięciu marek.

O zapasach wody, rurach, studniach i t. p.

Aby zaś na wypadek pożaru jak i do innych potrzeb nie było braku wody, przeto należy pilnie zważać, by wodociągi, rury i skrzynie przez zamiatanie, naprawianie, nakrywanie, i co jeszcze do nich należy, były utrzymywane w porządku i zachowywane od zanieczyszczenia, zatkania i innych nieczystości. Taksamo należy mieć baczenie na inne doprowadzenia wody, rowy i zbiorniki, szczególnie na studnie, na ich niezbędny zapas i ilość po ulicach i w miejscach, gdzie to jest możliwe i użyteczne, szczególnie zaś, by przy każdej stu-

Vorrath und Anzahl in allen Gassen, wo es nur immer möglich, und füglich man gedенcken, besonders auch bey einem Jeden eine Schleiffe oder Trag-Eymer, auffn Nothfall der Feuers-Gefahr, stets vorhanden haben, und die Nothwendigkeit darob fördern soll.

Und weilen es mit den jetzigen Wasser-Schöpfen, Brunnen-Stangen und Schwengeln, nicht allein gar schlechte Art hat, sondern es auch zum schöpfen langsam und unfüglіch ist: benebenst viel Raums einnimmt, und dehnen Wagenfahrten und sonstn hinderlich ist: Ists dahin zu richten, dass vor jetzt-gerügte Brunnen-Seulen und Stangen, Schwengel mit Rädern, Ketten, Lein- oder bastenen Seilen und zweyen Eymern, besonders in dehnen Ringen, Gassen und öffentlichen Plätzen gesetzt; bey Erbauung neuer Brunnen aber solches hinführo jetzo verfügbar massen gethan werde.

.

Diesen Allen und Jedem ob stehenden Satzungen und Ordnungen wollen Wir Euch obgemeldten Unsern Beampten Bürgern, Inwohnern und Unterthanen ingemein und insonderheit gehorsamlich nachgelebet wissen. Und, damit sich Niemand mit der Un-

dni zawsze znajdowały się sannie lub prenośna stągiew na wypadek pożaru.

A gdy obecnie czerpaki do wody, drągi przy studniach i dźwignie nie tylko w bardzo złym stanie się znajdują lecz również czerpanie jest zbyt powolne i uciążliwe pozatem wiele miejsca zajmuje oraz wozom i pod innemi względami jest przeszkodą, wobec tego należy tak urządzić, by w miejscach wspomnianych słupów i drągów przy studniach dźwignie z kołami, łańcuchami, powrozami lnianemi lub łykowemi i dwoma wiadrami ustawione zostały, szczególnie na rynkach, ulicach i publicznych placach, przy budowie zaś nowych studzien należy w przyszłości postępować według powyższego rozporządzenia.

.

Przykazujemy, by wszyscy wyszczególnieni nasi urzędnicy, mieszczanie, mieszkańcy i poddani ogółem i każdy z osobna tym wszystkim i poszczególnym wyżej wymienionym przepisom i porządkom posłuszni byli i aby nikt nie mógł się tłumaczyć nieświadomością,

wissenheit zu entschuldigen habe: Sollen dieselbigen nicht allein hiermit publiciret sein, Sondern auch in dehnen gewöhnlichen Zusammenkunfften dehrer Zechen, jährlich zu unterschiedenen mahlen, verlesen werden: Jedoch soll Unserm Belieben und Erachten vorbehalten seyn, solche Satzungen, nach der Zeiten und Läuflte Beschaffenheit, zu bessern, zu mehrn, zu mindern, zu ändern, gar oder theils abzu thun, etc.

Zu mehrer Uhrkundt mit Unserm Insiegel und eigener Handunterschrift befestet: Geschehen und gegeben auff Unserm Gräflichen Hauss zur Lissa den achten Tag Januarii im Jahr nach Unsers Erlösers Geburth Sechzehn hundert Sieben und dreissig.

BOGUSLAUS Comes in
Lesno,

Palatinides Belzensis.

L. S.

winne takowe nietylko temsamem być ogłoszone lecz również na zwykłych zgromadzeniach cechów kilka razy do roku być odczytywane.

Lecz zastrzegamy sobie stosownie do Naszej woli i uznania takowych przepisów stosownie do czasów i okoliczności ulepszenie, pomnażanie, pomniejszanie, zmianę, całkowite lub częściowe zniesienie itd.

Ku większej wadze potwierdzamy naszą pieczęcią i własnoręcznym podpisem. Stało się i dan w naszym hrabiowskim domu w Lesznie, ósmego stycznia roku po narodzeniu naszego Zbawiciela tysiąc sześćsetnym trzydziestym siódmym.

BOGUSŁAW hrabia na
Lesznie.

wojewodzie bełzki.

L. S.

Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. Leszno dep. C. 1. a. 3.

DEKRET KRÓLA STANISŁAWA LESZCZYŃSKIEGO, PRYZNAJĄCY MIASTU LESZNU ULGI PODATKOWE I DAROWIZNY SPOWODU POŻARU (R. 1707).

Stanisław Pierwszy z Bożej Łaski Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflanski, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski p. p.

Wszem wobec y każdemu z osobna, osobliwie jednak Magistratowi, Mieszczanom y całemu Pospolstwu Miasta Naszego Dziedzicznego Leszna przez Moskwę teraz świeżo spalonego gdzieszkolwiek na ten czas się obracającym, wiadomo czyniemy, gdy po nieszczęśliwey Ruinie y zniesieniu Ogniem Miasta tegosz Leszna, ex Tribus Jego Ordinibus Deputati do Nas przychodzą, supplices donosząc, Chęć wielką y Ochotę Pobudowania się znowu na mieyscach Swoich pogorzałych, tedy stateczną ich wiarę, y nieustawającą ku Majestatowi Naszemu Podległość, należyćie przymując, y Łaską Naszą królewską wspierając, aby Kupcy, Rzemieślnicy y wszelkiey Kondicyi Ludzie, przez teraznieyszą Woynę, a naybardziej spaleniem Leszna, z większey części wniwecz obroćeni, tym prędzey do przeszley Perfekcii y Nadgrody Strat Swoich przyszli, declarujemy, że nie tylko Przywileje wszystkie in prima fundatione Miastu nadane, y potem in Beneficium Mieszczanow przydane, tak Miastu in genere samemu, jako każdemu Cechowi in specie, confirmować y nienaruszenie dotrzymać będziemy, ale przy tym Universae Communitati opuszczamy, dajemy y darujemy Intratę y Podatki wszelkie cujuscumque sint generis do Skarbu Naszego Dziedzicznego należące, do Sześciu Lat, to iest, od S. Jana w Roku Tyśiącznym siedmsetnym śiodmym, az do zajutrzka S. Jana w Roku Tyśięcnym siedmsetnym Trzynastym przypadającego, napominając Administratorow Naszych aby przez czas naznaczonego Uwolnienia, tymże Poddanym Naszym y Obywatelom Miasta Leszna, żadnych czynić Aggravaciey y Podatkow od Nich się upominać nie ważyli się.

Ponieważ tesz Miasta w Polsce pogorzałe to zawsze od Krolow Panow y Rzeczy Pospolitey miały nadane Beneficium, że od Czopowego y Szeleżnego Podatku na pewne Lata wolne były, tedy aby Mieszczenie Nasi Leszczynscy tey Łaski y wolności tym pewniejszymi byli, obligujemy się wtymże Podatku Szeleżnym y Czopowym Ich do Sześciu Lat, albo czas dalszy, u Wojewodztw zastąpić od Niego uwolnić. W Summie pro Administratione Sacramentorum Proboszczom Miasta Naszego Leszna przed tym co Rok daney, na Sześć Lat także obiecujemy zastąpić Mieszczanow, po Wyściu jednak Sześciu Lat, ponieważ to quasi firmamentum est, Liberi ich Exercitii Religionis, powinni Sami componere z P. P. Proboszczami, jako niemniey zgodzić się z Nimi, o Iurisdictionią nad Ludzmi na gruncie kościelnym mieszkającemi, albo tez wcale te grunty do Miasta przykupić, co aby było, a naybarziej, aby

ci Ludzie, Podatki Rzeczy Pospolitey należące, jako to Pogłownego, Dymowego, zupełnie zawsze, płacili, a do Miasta żeby się we wszystkim należyćie przykładali, y Cechowi tylko, aby na tym Gruncie mieszkali, należyte będziemy mieli staranie.

A żebyśmy Wiernych Naszych y do pobudowania się znowu na miejscach swoich pogorzałych, ochotnych dosyć Poddanych w tey ich Intenciey tym bardziey wsparli, tedy deklarujemy ich Drzewem do Budinku y innemi Sposobami, jako to, wystawieniem własnym Naszym kosztem Ratusza Miejskiego y Bram wszystkich zgorzałych dzwignąć a na tym prętsze, dla tak ciężkich y częstych Contribuciey y Exactiey Nieprzyjaćielskich zaćiągnionych Długow Uspokojenie Im nie tylko, Pięć Tysięcy, bitych Talarow realiter z Skarbu Naszego wyliczyć, ale oraz obadwa Folwarki, Większy y Mniejszy zwane, a przy Mieście Naszym Dziedzicznym Lesznie leżące na wieczne czasy darować, jakosz je też ninieyszym Skryptem, tak naszym własnym, jako wszystkich Naszych Succesorow y przyszłych Panow Dziedzicznych Miasta Leszna, Imieniem Jego Magistratowi, Obywatelom totique Communitati Lesnensi tym zupełnym Prawem, jakim w Roku 1692 I. O. IM. Pan Podskarbi W. Koronny Rodzic Nasz S. P. je sprzedał, a My potym znowu odkupili byli, dajemy darujemy y odstępujemy, nil Iuris do tych Folwarkom, Pastwych, Gruntow y Łąk do niego należących ani Nam, ani Potomstwu Naszemu nie zachowując, owszem Magistratowi Miasta Naszego Leszna pozwalając y rozkazując, aby pomienione Nasze pod Lesznem leżące Dwa Folwarki, czym prędzey, komu y jako się będzie zdało, przedali, pieniądze zaś na zapłacenie Długow y Nadgrodenie Expensow przeszłych wojennych, żeby obrócili.

Przez pomienione Sześć Lata uwolniamy także Rzeźników od brania Skopow Folwarkowych, a Piekarzow od brania Żyta Dworskiego, osobiłwie jednak Młynarzow, jako Dwojako nieszczęśliwych, kiedy nie Mieszkania tylko, ale y Wiatrakow Im funditus spalono, od brania tegoż Żyta Pańskiego, a oraz od dania Summy za niebranie Żyta przed tym ugodzoney, na wzwyż wyrażone Lata, jako niemniey y Farbierzow od płacenia Sześciu groszy od Intraty Pańskiej od każdego Postawu należących, wolnych deklarujemy y czyniemy.

Folusz Bruszczewski, pod Śmigłem leżący in usum Miasta publicum Sukiennikom Naszym Leszczyńskim na sześć Lat po-

pozwalamy y dajemy, nic od Nich za ten Folusz przez ten czas nie potrzebując.

Przykładanie Zydow do Miejskich Ordinarnych Expens, na każdy Quartał po Sześciu dziesiąt Złotych, już dawno między Sobą postanowione et in usu continuo będące Zydow nakazujemy. Na co wszystko, dla większey Wiary, Ręką się własną, przy Pieczęci Naszey podpisujemy. Działo się w Obozie pod Steynawą, Die 17 Septembris, w Roku 1707.

Stanisław Krol (L. S.)

Adam Radonski Starosta Inowłodzki,
Sekretarz y Pisarz Pokojowy I. K. Mci.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Leszno dep. C. I. a. 1.

DEKRET KRÓLA AUGUSTA II.
PRYZYNAJĄCY MIASTU LESZNU ULGI PODATKOWE
SPOWODU POŻARU (R. 1712).

August Wtory z Bożey Łaski Krol Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kijowski, Wołhynski, Podolski, Podlaski, Inflantcki Smolenski, Siewierski, Czerniechowski, a Dziedziczny Xiążę Saski y Elektor.

Oznajmujemy ninieyszem Listem Naszym, wszem wobec y każdemu z osobna, komu wiedzieć należy. Iz jakośmy Miasto Leszno w Wielkiey Polszcze leżące w Naszę Krolewską wzięli Protekcyą, tak pragnąc jako naywiększe Iego widzieć incrementa, po tak ciężkich, które ex publica Calamitate poniosły przez rozne Woyska aggrawacyach, y przez ogień ruinach, aby jakie respirium tameczni Obywatele mieć mogli, y którzy się dla ustawicznych Contribucyi porozprowadzali, znowu do tego Miasta bezpieczniey y ochotniey sprowadzali y ośiadali; tedy nie tylko przy Prawach ich, ktore ab Haeredibus ex antiqua Locatione mają y przy Zwyczajach w tymze Mieście, antiquitus zachowanych, in Publicis Officiis, Majorum et Minorum Civitatis Ordinum ac Confraternitatum y kazdego pospolitego człowieka tam mieszkającego konserwujemy, ale tez z osobliwey Naszey Łaski Krolewskiej temu Miastu wolność którą ab Haeredibus ad certos annos

mieli; na odbieranie Prowentow wszystkich w Mieście Haeredibus należących, ex dominio fundi do Lat sześciu prorogujemy, et in usum publicum tego Miasta aplikujemy. Co do wiadomości Urodzonego Chrzysztofa Zaydlica Generał Majora Administratora Leszczynskiego do Nas postanowionego donosząc, mieć chcemy, aby przy tym Liście y Przywileju Naszym tosz Miasto Leszno y wszystkich Obywatelow Jego zachował Dla Łaski Naszey. Na co dla lepszey Wiary y pewności Ręką się naszą podpisawszy, Pieczęć Koronną przycisnąć rozkazaliśmy.

Dan w Warszawie. Dnia XVIII Miesiąca Kwietnia, Roku Panskiego MDCCXII. Panowania Naszego XV. Roku.

A u g u s t u s R e x (L. S.)

Zachowane przy Prawach y wolnościach Miasta Leszna
w Wielkiey Polszcze

Michał Augustyn Howel
Jgo K Mci Pieczęci Kor. Sekr.
mpp.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Leszno dep. C. I. a. 1.

DEKRET ALEKSANDRA JÓZEFA SUŁKOWSKIEGO
Z SUŁKOWA PANA DZIEDZICZNEGO ZDUN, ŚMIGŁA,
KOBYLINA, MIEJSKIEJ GÓRKI, RYDZYNY, ZABOROWA
I T. D. USTANAWIAJĄCY KASĘ OGNIOWĄ (R. 1747).

...Damit auch die Städte bey Verunglückung mit Feuer gewisse Fonds zur Consolation der verunglückten und zur Beysteuer des Baues haben möchten, so wollen Wir, und verordnen hiermit, dass in jeder Stadt eine Feuer Cassa soll eingerichtet werden, darein die Eigenthümer der Häuser allein, quartaliter etwas contribuiren sollen, dergestalt, dass ein Drittel der sämtlichen Häu-

...Aby także miasta na wypadek nieszczęścia pożaru miały pewne fundusze celem wsparcia pogorzalców oraz udzielenia zapomóg na odbudowę, chcemy i zarządzamy temsamem, aby w każdym mieście została utworzona Kasa Ogniowa, do której tylko właściciele domów kwartalnie pewne kwoty składać mają; a mianowicie, aby z trzeciej części wszystkich domów każdy

ser jedes 15 gr ein Drittel hingegen 12 gr und das dritte Drittel jedes 9 gr quartaliter zu geben verbunden, davon die Eintheilung jedes Orths Obrigkeit sogleich zu machen haben wird. Diese Cassa wird quartaliter dem Magistrat von dem Cassirer berechnet, und das Geld bey demselben gegen dessen Eviction baar deponiret. Bewahret Gott den Orth vor Unglück, soll dis jährliche Collecte zu Bezahlung der Stadt Schulden interim angewendet, und daran jährlich 4 pro Cento in die Feuer Cassa von der Stadt Einnahme gezahlet werden, damit diese Cassa vermehret und die Stadtschuld gemindert werde.

Alle Jahre wird bey der letzten Quartal Rechnung von dem Magistrat eine Tabelle in Unsere Cantzeley eingegeben, darinn in einer Linie die wirklichen Schulden des abgewichenen Jahres mit Benennung der Creditorum specifice, in der andern Linie was in solchem Jahre bezahlet worden, und in der dritten Linie, was für Schulden aufs künftige Jahr übrig bleiben, richtig und genau determiniret werden sollen.

In Urkund dessen haben Wir gegenwärtige offene Verordnung eigenhändig unterschrieben, und solche per Cur-

opłacać winien po 15 gr, trzecia część po 12 gr, a pozostała trzecia część każdy po 9 gr kwartalnie. W każdej miejscowości będzie obowiązana zwierzchność taki rozdział niezwłocznie uskutecznić.

Stan tej kasy będzie co kwartał obliczany przez kasjera wobec Magistratu, a gotówka złożona u niego za dowodami. Jeżeli Bóg zachowa miejscowość od nieszczęścia, ma być całoroczna kolekta tymczasowo użyta na spłacenie długów miejskich i od tej kwoty rocznie 4% do Kasy Ogniowej z dochodów miejskich płacone, aby ta kasa została pomnożona a dług miejski zmniejszony.

Co rok będzie składał Magistrat z rachunkiem ostatniego kwartału w naszej kancelarji zestawienie w którym prawdziwo i dokładnie winno być podane: w jednej linii rzeczywiste długi minionego roku z podaniem nazwisk poszczególnych wierzycieli, w drugiej linii co w tymże roku zostało spłacone, a w trzeciej linii jakie długi na przyszły rok pozostają.

Na dowód czego własnoręcznie podpisaliśmy to publiczne rozporządzenie i rozkazaliśmy je przesłać przez posłańców.

sores zu transmittiren be-
fohlen. Datum Schloss Reis-
sen den 30 Ianuary 1747.

Dan na zamku w Rydzynie.
Dnia 30 stycznia 1747 r.

(—) A. J. Sulckowski.

(—) A. J. Sułkowski.

Archiwum Państwowe w Poznaniu Sygn. Zduny dep. B. 19.

KSIĄŻECZKA PODATKOWA FRYDERYKA ANDERSCH'A.

str. 2.

czynsz gruntowy zł 5 gr 14²/₃
kasa ogniowa „ 1 „ 6
 rocznie . . . zł 6 gr 20²/₃
 płaci kwartalnie . . . zł 1 gr 20¹/₃

str. 5. Anno 1747 22. lipca zapłacił za kwartał

Reminiscere zł 1 gr 20¹/₃
w tymże roku za kwartał Ziel. Świąt. . . „ 1 „ 20¹/₃
w tymże roku za kwartał św. Krzyża . . „ 1 „ 20¹/₃
w roku 1748 dnia 5 stycznia zapłacił za
kwartał św. Łucji 1747 r. „ 1 „ 20¹/₃

str. 6.

W roku 1748 dnia 28 kwietnia zapłacił
za kwartał Reminiscere „ 1 „ 20¹/₃
w tymże roku za kwartał Ziel. Świąt
zapłacił 16 lipca „ 1 „ 20¹/₃
w tymże roku za kwartał św. Krzyża . . „ 1 „ 20¹/₃

str. 8.

W roku 1753 dnia 10 lipca zapłacił za
kwartał Reminiscere „ 4 „ 20¹/₃
dnia 23 października „ 4 „ 20¹/₃
w roku 1754 dnia 20 lutego zapłacił za
kwartał św. Łucji 1753 r. „ 4 „ 20¹/₃

Archiwum Państwowe w Poznaniu Sygn. Leszno dep. D. 176 (ory-
ginał w jęz. niemieckim).

OBRACHUNKI KASY OGNIOWEJ MIASTA LESZNA.

1759 r.

Stan kasy w końcu grudnia 1758 r. . zł 1919 gr 12¹/₃
Wpływ gotówki w 1759 r. „ 1161 „ 7¹/₃
Razem . . . zł 3080 gr 19²/₃

	Wpłacono do kasy miejskiej dn. 27. II.	zł 1919	gr 12 ¹ / ₃
	Gotówką w kasie	„ 1161	„ 7 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 3080	gr 19 ² / ₃
1760 r.			
	Stan kasy w końcu grudnia 1759 r. .	zł 1161	gr 7 ¹ / ₃
	Wpływ w roku 1760	„ 1159	„ 13 ¹ / ₃
	Młynarz Fechner otrzymał dnia 27. II.		
	spowodu pożaru swego młyna . . .	„ 400	„ —
	Pozostaje gotówką w kasie	„ 1920	„ 20 ² / ₃
	Razem . . .	zł 2320	gr 20 ² / ₃
1761 r.			
	W końcu grudnia 1760 r. gotówką		
	w kasie ogniowej	zł 1920	gr 20 ² / ₃
	Wpływ w roku 1761	„ 1160	„ 22 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 3081	gr 13
	W r. 1761 pozostało w kasie gotówki	zł 3081	gr 13
1762 r.			
	Z przeniesienia z roku 1761	zł 3081	gr 13
	Wpływ 1762 r.	„ 2944	„ 18
	Razem . . .	zł 6026	gr 1
	W kasie gotówki	zł 5994	gr 21 ² / ₃
	Wypłacono do kasy czopowego	„ 31	„ 9 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 6026	gr 1
1763 r.			
	W końcu grudnia 1762 r. po przeliczeniu		
	na pełnowartościowe złote	zł 2366	gr 10
	Wpłynęło do kasy do dnia 16.		
	XII. 1763	„ 1165	„ 19 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 3531	gr 29 ¹ / ₃
	Wpłacono do kasy miejskiej w dobrem		
	złocie dnia 22. I. 1763 r.	zł 2366	gr 10
	Pozostaje w gotówce	„ 1165	„ 19 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 3531	gr 29 ¹ / ₃
1764 r.			
	Z przeniesienia z roku 1763	zł 1165	gr 19 ¹ / ₃
	Wpłynęło do 24. XII. 1764 r. . .	„ 1165	„ 19 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 2331	gr 8 ² / ₃
1765 r.			
	Z przeniesienia z roku 1764	zł 2331	gr 8 ² / ₃
	Wpłynęło do 14. XII. 1765 r. . .	„ 1167	„ 22 ¹ / ₃
	Razem . . .	zł 3499	gr 1

Wpłacono do kasy miejskiej dnia
 12. I. 1765 r. zł 2331 gr 8²/₃
 W końcu grudnia gotówką w kasie „ 1167 „ 22¹/₃
 1766 r. Razem . . . zł 3499 gr 1
 Z przeniesienia z roku 1765 zł 1167 gr 22¹/₃
 Wpłynęło do 31. XII. „ 1174 „ 12
 Razem . . . zł 2542 gr 4¹/₃
 Wpłacono do kasy miejskiej tytułem
 zaliczki w dniu 5. II. 1766 zł 1167 gr 22¹/₃
 W końcu grudnia w kasie gotówką „ 682 „ 24²/₃
 Razem . . . zł 1857 gr 6²/₃
 Odtąd wszelkie wpływy kasy ogniowej prze-
 kazywano kasie miejskiej

Wpłynęło do kasy ogniowej:

1767 r. . . . zł 682 gr 24 ² / ₃	1780 r. . . . zł 722 gr 12
1768 r. . . . „ 438 „ —	1781 r. . . . „ 706 „ 6
1769 r. . . . „ 459 „ 3	1782 r. . . . „ 727 „ 22 ¹ / ₂
1770 r. . . . „ 496 „ 14	1783 r. . . . „ 724 „ 21 ² / ₃
1771 r. . . . „ 655 „ 4 ¹ / ₃	1784 r. . . . „ 746 „ 12 ¹ / ₃
1772 r. . . . „ 624 „ 1 ¹ / ₃	1785 r. . . . „ 715 „ 29 ² / ₃
1773 r. . . . „ 582 „ 15 ² / ₃	1786 r. . . . „ 724 „ 10 ² / ₃
1774 r. . . . „ 667 „ 2	1787 r. . . . „ 703 „ 2 ¹ / ₃
1775 r. . . . „ 664 „ 13	1788 r. . . . „ 682 „ 9
1776 r. . . . „ 654 „ 6 ² / ₃	1789 r. . . . „ 701 „ 1 ¹ / ₃
1777 r. . . . „ 672 „ 29	1790 r. . . . „ 248 „ 12 ¹ / ₃
1778 r. . . . „ 669 „ 25	1791 r. . . . „ 162 „ 13
1779 r. . . . „ 672 „ 24	1792 r. . . . „ 148 „ 14

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Sygn. Leszno dep. D. 57. (oryginał w jęz. niemieckim).

ANTONI KSIĄŻĘ SUŁKOWSKI I KOMISJA SKARBU
 KORONNEGO PRZYZNAJĄ MIESZKAŃCOM MIASTA
 LESZNA ULGI PODATKOWE SPOWODU POŻARU
 MIASTA (R. 1790).

Działo się w Warszawie, w Pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym, na Kommissyi Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego, w Interesach Ekonomicznych. Dnia jedenastego miesiąca Października Roku Pańskiego 1790.

Approbacja Tranzakcyi między J. O. Xięciem Sułkowskim wojewodą kaliskim, a miastem Lesznem przez plenipotentów zawartej.

Kommissya etc. rezolwując memoryały tak od Jaśnie Oświeconego Xięcia JM-ci Antoniego Ordynata Sułkowskiego wojewody kaliskiego, generała leutnanta woysk koronnych, orderów różnych kawalera, jak od plenipotentów szlachetnych Fryderyka Zieglera, Samuela Truboetto, Johana Wolffa miasta Leszna, niemniej Synagogi przez starozakonnych Samuela Mankiewicza syndyka i Dawida Wolfa proźby swoje zanoszących oświadczają: P o p i e r w s z e, przyjmuje Kommissya na żądanie obydwóch stron tranzakcją, pod dniem 9 miesiąca i roku bieżących między, niemi zawartą, podpisem Jaśnie Wielmożnego Kossowskiego, podskarbiego nadwornego koronnego, prezesa swojego oznaczoną do kancelaryi swojej oddaje, której takowa następuje osnowa = Między Jaśnie Oświeconym Xięciem Antonim Ordynatem Sułkowskim wojewodą kaliskim, generałem leutenantem wojsk koronnych, orderów różnych kawalerem, miasta Leszna dziedzicem, z jednej a szlachetnemi Magistratem, radnemi, ławnikami i całym pospółstwem miasta Leszna przez pełnomocników szlachetnych Fryderyka Zieglera, Samuela Truboesse, Johana Wolfa z mocy plenipotencyi na dniu dziesiątym Września roku bieżącego zeznanej, tudzież z Synagogą Leszniąską przez pełnomocników starozakonnych Samuela Mankiewicza syndyka i Dawida Wolfa czyniącemi z drugiej strony pod powagą i najwyższym pośrednictwem Prześwietnej Kommissyi Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego wiecznotrwałe ustanowienie staje w niżej opisany sposób:

P o p i e r w s z e Jaśnie Oświecony Xięże Jmc Ordynat Sułkowski, wojewoda kaliski, miasta Leszna dziedzic mając w celu uszczęśliwienie składających osiadłość podległego sobie miasta na potomne czasy waruje, iż wszystkie przywileja Najjaśniejszych Królów Polskich miastu temu nadane, następnie od dziedziców rzezczonego miasta użyczone, swobody szczególnie przez J. O. Xięcia Alexandra Sułkowskiego w roku 1758 a od siebie 1762 potwierdzone w nienaruszonej mocy wraz z następcami swemi dochować i pod żadnym pozorem naruszać nie będzie, owszem skutku takowych przywilejów, nadań i praw tak teraz będących i na potom za proźbą dziedzica od Rzeczypospolitej nadać się mogących na zawsze bierze i przyjmuje obowiązkiem.

P o w t ó r e. Przyrzeka Xiąże dziedzic, iż tych tylko danin, czynszów i opłat od mieszczan i obywatelów tak chrześcian, jako i żydów miasta Leszna domagać się, i temi tylko wybranemi kontentować się będzie, które nadaniem 1738 roku ostrzeżone i w roku 1762 potwierdzone zostały, wszelkich zaś innych jakichkolwiek uzurpacyi danin, nakładów, lub jakim bądź imieniem nazwanych datków i poborów odtąd się zrzeka za siebie i swoich sukcesorów. Na żądanie zaś Prześwieatnej Kommissyi Rzpltej Skarbu Koronnego troskliwej o pomyślność handlu odstępuje J. O. Xiąże Jmć Ordynat Sułkowski, wojewoda kaliski, wybieranie jarmarcznego i targowego, a to bez żadnej od kogożkolwiek bonifikacyi.

P o t r z e c i e: Jako miastu Leszno od królów Polskich za prozbą dziedziców jest Prawo Magdeburskie nadane, i mieszcza nie są ludzie zupełnie wolni, tak JO. Xiąże Ordynat Sułkowski za siebie i następców swoich przyrzeka zachować prawa im służące w wybieraniu radnych, ławników gminnych a z liczby radnych podawania za kandydatów na prezydenta do wyboru dziedzicowi, czas zaś trwania w urzędzie urzędników miejskich, sposób ich wyboru, podawanie kandydatów, przepis i forma są dzenia zachowując zawsze zwierzchni dozór dziedzica tak zachowane będą, jak przywileja temu miastu służące opiewają lub późniejszy dobrowolny układ miasta z dziedzicem ustanowi.

P o c z w a r t e. Kapitały w skład urzędowy powierzone lub sądownie złożyć nakazane, składka na narzędzia ogniowe i inne potrzeby, zgoła wszystkie sumy do powszechności miasta należące pod rządem Magistratu zostawać mają, a dziedzic tylko protekcyą i pomoc udzielać, oraz sprawę z odebranych i wydanych pieniędzy na pożytek miasta odbierać będzie w obowiązku. Nadto JO. X-że Ordynat Sułkowski na wieczne czasy stanowi iż ani on, ani jego następcy pod żadnym pozorem (choćby pospółstwo i Magistrat na to zezwoliły) takowych summ ani pożyczać dla siebie lub namiestniczą władzę jego składających ani odbierać pod żadnym pozorem nie będzie.

P o p i ą t e. Jako zaś własności i wolności osobistej ubezpieczenie jest celem społeczeństwa, tak żaden dziedzic Leszna ani mieszkańca nieprzekonanego więzić nie dozwoli, ani majątku bez poprzedniczego wyroku sądowego w sądzie miejskim, lub namiestniczej dziedzica władzy odebrać lub uszkodzić nie da.

P o s z ó s t e. Gdy Xiąże Dziedzic dostateczniej mieszczan miasta Leszna przekonał, iż ich poczytując za ludzi wolnych nie

chce im odejmować prawa do skuteczniejszej opieki rządowej w wymiarze sprawiedliwości, gdyby im ta od dziedzica lub władzy namiestniczej odmówioną była pozwalając, aby od Magistratu do dziedzica miasta Leszna szła appellacya, a gdyby tam w większych sprawach strona uciążoną się być mieniła, tedy appellacya do Kommissyi Rzpłtej Skarbu Koronnego dopuszczoną będzie, zachowując w tej mierze ordynacyę, którą Prześwietna Kommissya Rzpłtej Skarbu Koronnego w przeciągu niedziel 12 ułożyć raczy. Wyrokowi zaś temu, jako najwyższej instancji ulegać strony mają. W sprawach zaś mniejszych niewynoszących szacunku tysiąca złotych i w sporach, które do gruntu ściągają się appellacya dopuszczoną być nie ma i władza namiestnicza dziedzica Leszna ostateczny wyrok wydać będzie mocna. Żydzi zaś ile ich się znajdzie tylko pod jurysdykcyą dziedzica zostawać mają, zachowując im jednak wolność appellacyi, podług powyższego opisu dla chrześcian okryślonego. Sprawy zaś mieszczanina z żydem w sądzie miejskim potym przez appellacye jak wyżej jest opisane ułatwiane i decydowane być mają.

P o s i ó d m e. Żądając J. O. Xiążę Sułkowski wojewoda kaliski punktualności w należących sobie daninach chce razem odusuwać te przykrości, które ich wybieranie przez zsyłanych officialistów sprawować może, przyjmuje więc oświadczenie szlachetnego Magistratu, rady, ławników, gminnych i całego społeczeństwa rzeczonoego miasta Leszna, iż sumę z czynszów i innych prawnych zrzódła wynikającą sam Magistrat oddawać ćwierćrocznemi terminami decursive do kassy dziedzica za kwitem umocnić mianego kassyera będzie. Gdyby zaś w ciągu dwóch niedziel po upływie terminu oznaczonego pieniądze dziedzicowi nie były wyznaczone, taryfa nieopłacających do dworu końcem exekwowania podaną być ma. Gdyby zaś Magistrat taryfy odmówił natenczas po dwóchkrotnych na piśmie w ciągu dni trzech rekwizycjach dwór osoby składające Magistratowi exekwować będzie bronione zaś być nie ma Magistratowi ażeby dla odebrania należitości dla dziedzica exekucyą przed podaniem taryfy nieopłacających do dworu wydał.

P o ó s m e. Chcąc Xiążę dziedzic los nieszczęśliwych mieszkańców miasta Leszna osłodzić, miasto ze smutnych zwaliszcz podźwignąć i do pomyślniejszego przyprowadzić stanu, od wszelkich opłat i powinności mieszczan chrześcian na lat pięć następnie po sobie od dnia dwudziestego czwartego Czerwca roku

bieżącego 1790 idących uwalnia. Po zakończeniu zaś lat pięciu te tylko ciężary mieszczenie leszniński znosić będą, do których w roku 1762 pociągnięci byli. I ten warunek do tych się ściąga, których domy, albo fabryki lub młyny pogorzały. Ci zaś których domy, fabryki i młyny nie są uszkodzone odtąd te tylko ciężary opłacać do kasy dziedzica będą, które z tychże possessyi w roku 1762 opłacali.

P o d z i e w i a t e. Pragnąc Xiążę Jmć względów swoich wymiar okazać żydom w Lesznie osiadłym na lat trzy po sobie idących począwszy od dwudziestego czwartego czerwca 1790 roku od wszystkich ciężarów, podatków i składek wolnemi czyni, po upłynieniu lat trzech aż do pięciu po złotych cztery tysiące rocznie. Synagoga lesznińska za wszystkie podatki, po latach zaś pięciu aż do dziesięciu złotych ośm tysięcy, następnie zaś te ciężary oddawać będzie, które istotnie w roku 1762 opłacała, te zaś podatki czyli summy przez ręce starszych natenczas Synagogi oddawane będą z warunkami wyżej dla chrześcian do tego punktu wymienionemi.

P o d z i e s i a t e. Gdyby miasto Leszno chciało nowy rozkład summy Xięciu dziedzicowi rocznie należącej między sobą uczynić, aby tylko powinna należytość rąk dziedzica dochodziła JO. Xiążę, wojewoda kaliski i jego następcy sprzeciwiać się nie będą mogli, ostrzegając jednak, aby przez takową uchwałę Magistratu szczególnie obywatel nie był ciążonym.

P o j e d e n a s t e. Jako miasto Leszno w ułatwianiu pożyczania pieniędzy dla JO. dziedzica swojego żadnego inne miało pożytku, tak wszystkie długi, które JO. Xiążę Sułkowski zaciągnął, a Miasto lub Synagoga zastępnie albo wspólnie zapłacić obowiązowały się sam Xiążę dziedzic płacić jest w obowiązku i miasto ani kahał w żaden sposób do odpowiedzi pociągnięte nie będzie. Gdyby zaś Miasto doświadczyło stąd ucisku lub przykrości, tedy JO. Xiążę Sułkowski, wojewoda kaliski, za wszystkie szkody miastu lub szczególnym mieszkańcom stąd wyniknąć mogące odpowiedzieć i z majątku swego zastąpić przyrzeka.

P o d w u n a s t e. Przywileja Miastu służące, protokoły, rejestra jedynie w Magistracie zostawać będą a wzięte w ciągu niedziel czterech oddać JO. Xiążę wojewoda kaliski, rozkaże, nigdy zaś niewolne będzie dziedzicowi takowych przywilejów, ksiąg, aktów rejestrów odbierać, a w przypadku odbierania sprawy z przychodów i wydatków lub potrzeby komportacji aktów,

że to tylko za dekretem władzy namiestniczej dziedzica i to do czasu istotnej potrzeby nastąpi JO. Xiążę Sułkowski za siebie i suksessorów swoich najuroczyściej przyrzeka i stanowi.

P o t r z y n a s t e. Wolno być ma każdemu mieszkańcowi tak z chrześcian jako i z żydów w Lesznie dom swój, fabrykę lub młyn sprzedać bez żadnej opłaty dziedzicowi w tym tylko przypadku ius detractus służyć będzie kiedy osiadły obywatel Leszna za granicę państw Rzpltej udać się będzie chciał pierwaj jednak nikt obywatelem miasta Leszna być nie przestanie, dopóki wszystkich długów nie uspokoi i świadectwa na to od dziedzica i miasta (które trudnionym bez słusznych przyczyn być nie ma) nie odbierze.

P o c z t e r n a s t e. Ostrzega sobie JO. Xiążę, wojewoda kaliski, iż wszystkich udzielonych dobrodziejstw ci tylko używać będą, którzy albo aktualnie są osiadli w Lesznie, albo w ciągu trzech lat opuściwszy też miasto nazad powrócą lub na nowo osiadą. Tych zaś grunta coby nie powrócili przedane per plus offerentiam być mają, z czego połowę posiedzielowi bywшему, połowę miastu przypadnie.

P o p i ę t n a s t e. Waruje jak najuroczyściej JO. Xiążę Wojewoda, iż przez takowy udzielony względu wymiar nie uwłącza tym prawom, które ustawy krajowe szczególnie Konstytucya 1768 roku dziedzicowi w miastach dziedzicznych przyznaje.

P o s z e s n a s t e. Gdy JO. Xiążę wojewoda dzieło takowe godne litościwego serca swojego dla dania innym przykładu dopełnia i skutek umowy swojej ubezpieczonym w najpóźniejsze czasy mieć chce, miasto zaś z wdzięczną czułością te szczególniejsze odbierając łaski imię tak dobrotliwego Pana za hasło szczęścia ludzi przytomnymi i przyszłym pokoleniom oddać pragnie, niniejsze oświadczenia w tej tranzakcyi zawarte dotrzymać na zawsze przez siebie i następców swoich stanowi. Obydwie strony przyjmują stąd sąd Kommissyi Rzpltej Skarbu Koronnego za przyzwoity w przypadku uchybienia któregokolwiek z tych umówionych warunków, podadzą oraz pod dniem dzisiejszym do tejsze Przześwietnej Kommissyi Rzpltej Skarbu Koronnego memoriał, ażeby raczyła udzielić te względy, do których miłość kraju ją zniewoli, a prawo Sejmu terażniejszego upoważni, którą to umowę w trzech zgodnych exemplarzach

JO. Xiążę Jmć Ordynat Sułkowski i plenipotenci miasta Leszna podpisami rąk swoich przy wyciśnięciu pieczęci stwierdzają.

Dan w Warszawie 1790 dnia dziewiątego miesiąca Października. Antoni Xiążę Ordynat Sułkowski wojewoda kaliski, generał leutnant z jednym paragrafem pod artykułem dziewiątym, locus sigilli. Fryderyk Cygler, manu propria, Samuel Trübose, Johan Benjamin Wulff, locus sigillorum. Samuel Mankiewicz syndyk inanu propria, locus sigilli. Dawid Wolf. tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego dnia jedenastego Października productum na sessyi Skarbu Koronnego Roch z Głogowy Kossowski podskarbi nadworny koronny. Praesens conventio actis Metrices Regni Cancellariae Majoris Regni sub die undecima Mensis Octobris Anno Domini 1790 roborata et actis inscripta est attestor Cyprianus Sowinski Metrices Regni Cancellariae ejusdem praefectus.

P o w t ó r e. Gdy punktem szóstym tranzakcyj wyżej przywiedzionej strony sąd Kommissyi swojej w sprawach w teje umowie opisanych ostrzegły z warunkiem, iż Kommissyi swojej o wydanie ordynacyi w ciągu niedziel dwunastu, w jakim sposobie takowe sprawy decydowane być mają, prośby zanieść powinny, Kommissya więc przez wzgląd na te prośby upewnia, iż na ten koniec ordynacyą pomienioną wydać zechce.

P o t r z e c i e. Gdy Najjaśniejsze Rzpltej Stany prawem pod tytułem Zlecenie Kommissyi Skarbowej poruczyły dla miasta Leszna większą w podatkach publicznych prócz cła dać allewicyą, przeto Kommissya Rzpltej Skarbu Koronnego od ofiary dziesiątego grosza, podymnego, czopowego na lat dwanaście następnie po sobie idących od pierwszego stycznia tysiąc siedemset dziewięćdziesiąt pierwszego roku toż miasto uwalnia. Co się zaś tycze skór na skarb publiczny z tego miasta równie i tę powinność dla skarbu do lat dwunastu w tym sposobie oddała. Właściciel bydła lub rzeźnik oddać skóry i opłatę officyaliście skarbowemu będzie w obowiązku, po zapłaceniu z tej proveniencyi zwykłych officyalistów podatku ze skór pensyi stałej i do zamierzonej summy procentu przychód cały do Magistratu oddawać Kommissya officyalistom skarbowym dysponuje, warując, że ta summa rozdzieloną być ma na tych, którzy fabryki produkta krajowe wyrabiające na nowo stawiają, lub w czasie pożaru uszkodzone reparaować będą i do dawniejszego przyprowadzać zechcą stanu. Ci zaś, których domy, fabryki lub młyny nie

zostały uszkodzone ci podymne do skarbu należące do Magistratu oddawać mają. Dla rozdzielenia na tych, co budować się będą, urodzeni officjaliści skarbowi zapisywać mają wielość skór i opłaty z rzeź i w summaryuszu prowincji wielkopolskiej zanotować sumę z Leszna skarbowi należącą a Magistratowi oddawać mianą Kommissya dysponuje. W czym Magistrat dozór mieć ma i w pół roku jeden bilans percepty i expensy oraz regestr stawianych domów i fabryk urodzonemu superintendentowi prowincji wielkopolskiej, drugi JO. dziedzicowi przesyłać będzie.

Po czwarte. Co do podatku pogłówny zwanym a przez żydów opłacanym Kommissya dysponuje Regencyi pogłównego żydowskiego aby sumę pogłównego od żydów z samego miasta Leszna należącą przez trzy następne lata, podług prawa na żydów tego województwa w którym toż miasto zostaje, rozłożyła, po upłynieniu zaś tych lat, aby też Regencya sumę z tego źródła dla Skarbu wynikającą aż do ukończenia lat dwunastu na decess. zapisała. Kommissya mieć chce i stanowi wvarując, aby rzeczona Synagoga leszniańska od parafjan należące podatki odbierała i do exakcyi univesalem Kommissyi Swojej oznaczonej oddawała.

Po piąte. Gdy prowadzone drzewo i inne materiały potrzebne do podźwignienia miasta Leszna z smutnych jego zwalisk opłacając cło podniesione byłyby w swoim szacunku, a tak nowy ciężar obarczałby nieszczęśliwych miasta tego mieszkańców, przeto Kommissya przychylając się do rezolucjów swoich w podobnych przypadkach dysponuje urodzonemu superintendentowi prowincyi wielkopolskiej, ażeby komorze Leszno zadysponował aby od drzewa i materiałów innych do budowli miasta Leszna potrzebnych a z zagranicy sprowadzonych (nie zaś na opał lub handel) cła nie odbierała wielość jednak należące opłaty zakonnotowała i osobnym wypisem przez ręce urodzonego superintendenta prowincyi swojej przesyłała. Aby zaś te dobrodziejstwo nie stawało się zasłoną uszkadzającym skarb jak najmocniejszą baczność officjalistom zaleca, a dziedzica i miasto o ściąganiu kar i odpadnieniu od względów tą rezolucją wymienionych, gdyby wiedzieli o takowym złym zażyciu, a nie donieśli, ostrzega. Nadto Kommissya stanowi, aby sprowadzający z zagranicy drzewo brali od komory Leszno ceduły, jako te drzewo na budowę jest oznaczone.

Po szóste. Niedawanie rekutów przez czas allewiacyi znajduje Kommissya rzeczą słuszną i notę do Prześwietnej

Kommissyi Wojskowej podaje, jaką zaś odpowiedź odbierze, taką Jaśnie Oświeconemu dziedzicowi i szlchetnemu Magistratowi miasta Leszna Kommissya udzieli.

Po siódme. Przesyła Kommissya wstawienie się do Przesławietnej Kommissyi Wojskowej Obojga Narodów, aby z funduszu pod dozór Kommissarjatu oddanego na sukna i inne potrzeby do wypłacenia się kilkunastoletniego z opatrzeniem bezpieczeństwa sumę znaczną udzielić chciała dla fabrykantów i rzemieślników w Lesznie.

Po ósme. Gdy podatki są częścią przychodów w jakimkolwiek względzie wziętych, Kommissya upewnia miasto Leszno iż po wyjściu lat allewiacyi lustracją Kommissya wyznaczy do ustanowienia tej wielości podatków, jakie prawa krajowe ustanowiły lub ustanowią i stan wówczas intrat miasta wielości domów będący okaże.

Po dziewiąte. Na żądanie Xięcia Sułkowskiego wojewody kaliskiego i miasta Leszna o dozwole nie brania drzewa z lasu odolanowskiego Kommissya oświadcza, aby się strony do terażniejszej posesorki się (sic) udały, po utworzonym układzie Kommissya decyzję wyda, co do innych starostw równie się ściąga.

Kommissya Rzpłtej Skarbu Koronnego wydawszy takową rezolucją spodziewa się, iż JO. Xiąże dziedzic czynnym dozorem i wsparciem, Magistrat zbliżoną bacnością, mieszkańcy pracą i usilnością miastu dawną świetność, krajowi składających ludność, okolicom sposobność spieniężenia produktów i łatwość handlu oddadzą. Nadto Kommissya mieć chce, aby corocznie przez ręce urodzonego superintendenta miała zupełnie opisanie jak wiele, kto i za czym wsparciem buduje domy, fabryki, młyny, rozszerza handel, aby stąd dla względów dalszych mieć mogła prawidło.

Archiwum Skarbowe M. W. R. i O. P. w Warszawie — dział staropolski odd. XLIII, ks. A. 27. — Protokół ekonomiczny Kommissyi Rzpłtej Skarbu Koronnego r. 1790, str. 1784—1798 (pisownia zmodernizowana).

ZESTAWIENIE PODATKÓW I DANIN DAROWANYCH MIASTU LESZNU PRZEZ SKARB PAŃSTWA I PANA DZIEDZICZNEGO SPOWODU POŻARU.

Rzeczpospolita Polska darowała miastu Lesznu od 1 stycznia 1791 r. na 12 następnych lat:

1. Czopowe, wynoszące rocznie 2655 tal. reń.
8 gr. czyli na 12 lat	31864 tal. r.
2. Podymne, wynoszące rocznie 1748 tal. r.
czyli na 12 lat	20976 „ „
3. Opłaty rzeźne, wynoszące rocznie 2594
tal. r. 4 gr. czyli na 12 lat	31130 „ „

Razem 83970 tal. r.

Hrabia Sułkowski darował mieszkańcom Leszna spowodu pożaru następujące daniny:

I. Chrześcijanom:

Stosownie do 8. punktu konwencji z dnia 24 czerwca 1790 r. wszelkie daniny na 5 lat, które wynoszą według dokładnego obliczenia kasjera miejskiego Kuntze'go i pisarza miejskiego Opitza rocznie 1892¹/₃ tal. r., czyli na 5 lat

9461 tal. 16 gr.

II. Żydom:

Opuszczono żydom od 1790 r. na 3 lata 17998 „

Po upływie tych trzech lat winni przez 2 lata płacić rocznie 666 tal. 16 gr. czyli

darowano im na 2 lata 10665 „

Przez ostatnie 5 lat winna gmina płacić rocznie po 1333 tal. 8 gr., czyli opust

roczny 4666 tal., zatem na 5 lat . . . 23330 „

Razem 61454 tal. 16 gr.

Archiwum Państwowe w Poznaniu — sygn. Leszno C. 7. (oryginał w języku niemieckim).

Dokumenty publikowane w niniejszej pracy, aczkolwiek zebrane dość luźno i dorywczo, niemniej wskazują na to, że już od najdawniejszych czasów Rzeczypospolitej odczuwano, szczególnie w miastach, żywotną potrzebę wydalnej pomocy pogorzelowej i celowej ochrony przeciwpożarowej, poświęcając zagadnieniom tym dużo uwagi i wysiłku. Jest to zrozumiałe, gdy się zważy ówczesny stan budownictwa miejskiego, wysoce sprzyjającego klęskom masowych pożarów, które też istotnie często kilkakrotnie nawiedzały liczne miasta. Stan zabudowania miast Polski zachodniej w końcu XVIII wieku ilustrują dosadnie dane zebrane przez władze pruskie w pierwszych latach po przejęciu władzy na terenie t. zw. Prus Południowych.

Porównując ówczesną znikomą ilość budynków ognioodpornych z danymi statystycznymi czasów dzisiejszych przekonujemy się, że dzięki celowej i owocnej działalności publicznych ubezpieczeń oraz rozumnej polityce kompetentnych władz odsetek budynków mieszkalnych murowanych — twarokrytych wzrósł w miastach w ciągu ostatnich 140 lat z niespełna 5% do przeszło 99%.

Poniższe dane statystyczne zaczerpnięto z dzieła p. t. „Beiträge zur Beschreibung von Süd- und Neuost-Preussen“, tom I, Berlin 1803 (w zbiorach Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu).

PRZEGLĄD STATYSTYCZNY STANU PRUS POŁUDNIOWYCH W ROKU 1797.

Ogółem w Prusach Południowych	miast 252 wsi 7956
z tego w departamencie poznańskim	„ 133 „ 3254
„ „ „ „ kaliskim	„ 69 „ 2478
„ „ „ „ warszawskim	„ 50 „ 2204
W miastach ogółem domów	38964
przyczem masywnych	3157
drewnianych	35807
poza tem w miastach miejsc niezabudowanych	5678, kościołów 533, klasztorów 120, młynów 1484.
W wsiach dymów	158451, kościołów 962, młynów 3688.
Liczba mieszkańców w miastach	514203
„ „ wiejskich	980288
razem	1294491

z czego przypada na:

departament kamery poznańskiej	587862	mieszkańców
„ „ kaliskiej	380831	„
„ „ warszawskiej	325798	„

Departament kamery poznańskiej.

W 133 miastach tego departamentu było domów mieszkalnych 21682, przyczem masywnych 508, krytych dachówką 567, krytych słomą lub gontami 20607.

Powiat babimojski:

	mieszkańców	domów		
Babimost	1412	mieszk.	krytych słomą — gontami	254
Rostarzewo	470	„	„ „ „ „	89
Wolsztyn	1554	„	„ „ „ „	104
		„	masywnych	1
Brójce	1081	„	krytych „ „	176
		„	„ dachówką	3
Zbąszyń	948	„	„ słomą — gontami	153
		„	masywnych	1
Kargowa	1518	„	krytych słomą — gontami	259
Kopanica	460	„	„ „ „ „	85
		„	„ dachówką	1
Kębłowo	460	„	„ słomą — gontami	68
Nowy Tomyśl	430	„	krytych słomą — gontami	59
		„	„ dachówką	1
Iwówek	1681	„	„ słomą — gontami	254
		„	„ dachówką	1
		„	masywnych	2
Trzciel	1711	„	krytych słomą — gontami	262

161

Powiat wschowski:

	mieszkańców	domów		
Wschowa	5100	mieszk.	krytych słomą — gontami	813
		„	masywnych	2
Leszno	7200	„	krytych słomą — gontami	647
		„	„ dachówką	17
		„	masywnych	43
Przemęt	252	„	krytych słomą — gontami	37
Rydzyzna	1615	„	„ „	193
		„	masywnych	2
Szlichtyngowa	773	„	krytych słomą — gontami	136
Śmigiel	2125	„	„ „ „	342
		„	masywnych	1
Święciechowa	1264	„	krytych słomą — gontami	218
Osieczna	1045	„	„ „ „	149
Zaborowo	929	„	„ „ „	159
		„	masywnych	2

Powiat gnieźnieński:

	mieszkańców	domów		
Gniezno	5556	mieszk.	krytych słomą — gontami	463
		„	„ dachówką	11
		„	masywnych	18
Czarniejewo	787	„	krytych słomą — gontami	98
Kiszkowo	280	„	„ „ „	41
Kłecko	491	„	„ „ „	100
Łopienno	410	„	„ „ „	73
Pobiedziska	796	„	„ „ „	144
Żydowo	267	„	„ „ „	35

Powiat kościański:

	mieszkańców	domów		
Kościan	1704	mieszk.	krytych słomą — gontami	202
		„	masywnych	3
Krzywiń	534	„	krytych słomą — gontami	100
Rakoniewice	1118	„	„ „ „	176
Wielichowo	538	„	„ „ „	104
		„	masywnych	1
Grodzisk	2581	„	krytych słomą — gontami	342
		„	masywnych	4
Mosina	554	„	krytych słomą — gontami	89
Opalenica	789	„	„ „ „	143
Czempiń	773	„	„ „ „	114

Powiat krobowski:

	mieszkańców	domów			
		mieszk.	krytych	słomą — gontami	
Krobia	996				197
Gostyń	1321	„	„	„	214
Poniec	1469	„	„	„	258
Piaski	383	„	„	„	59
Bojanowo	2451	„	„	„	364
		„	„	dachówką	9
		„		masywnych	6
Dubin	443	„	krytych	słomą — gontami	76
Miejska Górka	1327	„	„	„	218
Rawicz	7136	„	„	„	840
		„	„	dachówką	3
		„		masywnych	30
Sarnowa	1285	„	krytych	słomą — gontami	191

Powiat kowalski:

	mieszkańców	domów			
		mieszk.	krytych	słomą — gontami	
Kowal	916				157
Brdów	482	„	„	„	78
Chodecz	237	„	„	„	37
Izbica	662	„	„	„	87
Lubień	224	„	„	„	51
Przedecz	667	„	„	„	84
		„		masywnych	6

SPIS RZECZY.

	str.
Wstęp	5
 R o z d z i a ł I. — Ulgi podatkowe dla pogorzalców.	
Wypisy z sumariusza metryki koronnej T. Wierzbowskiego	
Część I. Czasy króla Kazimierza IV Jagiellończyka (1447—1492)	8
„ II. „ „ Jana Olbrachta (1492—1501)	13
„ III. „ „ Aleksandra (1501—1506)	17
„ IV. „ „ Zygmunta I. (1507—1548)	26
Król Kazimierz IV. zwalnia mieszkańców Poznania od podatków, danin i t. p. świadczeń spowodu pożaru miasta (1447) . . .	50
Król Kazimierz IV. zwalnia mieszkańców Poznania od podatków królewskich i miejskich spowodu pożaru miasta (1459) . . .	55
Król Zygmunt I. zwalnia mieszkańców Rogoźna od podatków w związku z pożarem miasta (1530)	55
Wielki Hetman Koronny Jabłonowski z ramienia Komisji Hiber- nowej przyznaje miastu Rogoźnu ulgę podatkową w związku z pożarem (1684)	57
Król August II. zwalnia mieszkańców Rogoźna od wszelkich danin i podatków spowodu pożaru (1714)	58
Uchwała sejmiku średzkiego z roku 1715 zwalnająca kilka zgorza- łych miast wielkopolskich od podatku czopowego i szelężnego	60
Trzy Porządki miasta Poznania darują dwom mieszkańcom wsi miejskiej Górczyna trzy raty czynszu spowodu szkody od ude- rzenia gromu (1753)	61
 R o z d z i a ł II. — Kasy Ogniove.	
Uchwała Trzech Porządków miasta Poznania z dnia 13 lutego 1759 r. w sprawie założenia kasy ogniovej	66
Uchwała Komisji Dobrego Porządku miasta Poznania w sprawie utworzenia kasy ogniovej (1779—80)	68
Uchwała Trzech Porządków miasta Poznania w sprawie kasy ogniovej (1780)	69

Tadeusz Jaraczewski ustanawia dla miasta Zaniemyśla kasę ogniową 16 marca 1787 r.	72
R o z d z i a ł III. — Porządki i regulaminy ogniowe.	
Porządek ogniowy miasta Poznania z r. 1544	76
Uchwała Komisji Dobrego Porządku miasta Poznania z r. 1779—80 dotycząca przepisów ogniowych	81
Sprawozdanie dot. wykonania powyższej uchwały	87
Uchwała Komisji Dobrego Porządku miasta Poznania w sprawie założenia gromochronu na wieży ratuszowej (1784)	89
Porządek ogniowy miast Bojanowa i Bogusławowa z r. 1726	89
Porządek ogniowy miasta Ostrowa z r. 1752	98
Porządek ogniowy miasta Krotoszyna z r. 1777	101
Regulamin ogniowy miasta Wschowy z r. 1780	103
Uchwała Komisji Dobrego Porządku miasta Wschowy w sprawie zapomogi na odbudowę budynku zgorzałego (1785)	117
Wyciąg z opisu budynków miasta Wschowy zawierający spis na- rzędzi ratowniczych	117
Przepisy ogniowe miasta Kościana z r. 1791—93	118
R o z d z i a ł IV. — Dokumenty dotyczące miasta Leszna.	
Porządek ogniowy miasta Leszna z r. 1637 i 1674	125
Król Stanisław Leszczyński przyznaje miastu Lesznu ulgi podatkowe i darowizny spowodu pożaru (1707)	142
Król August II. przyznaje miastu Lesznu ulgi podatkowe spowodu pożaru (1712)	145
Aleksander Józef Sułkowski ustanawia kasę ogniową dla miast: Zduny, Śmigiel, Kobylin, Miejska Górka, Rydzyna, Zabo- rowo i t. d. (1747)	146
Wypis z książeczki podatkowej mieszczanina leszczyńskiego Fr. An- derscha	148
Obrachunki kasy ogniowej miasta Leszna (1759—1792)	148
Antoni Książce Sułkowski i Komisja Skarbu Koronnego przyznają mieszkańcom miasta Leszna ulgi podatkowe spowodu pożaru miasta (1790)	150
Zestawienie podatków i danin darowanych miastu Lesznu przez Skarb Państwa i pana dziedzicznego spowodu pożaru	158
Przegląd statystyczny stanu Prus Południowych w roku 1797	161

